

EVÄITÄ ELÄMÄNHALLINTAAN

Tapaustutkimus Ilmaisui-Startin nuorista Tampereella

Sini Vartiainen

Tampereen yliopisto

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

Sosiaalipolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2008

Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Vartiainen, Sini: Eväitä elämänhallintaan. Tapaustutkimus Ilmaisu-Startin nuorista Tampereella.
Pro gradu -tutkielma, 106 sivua + 4 liitesivua
Sosiaalipolitiikka
Marraskuu 2008

Nuorisotyöttömyys ja etenkin siitä aiheutuvat syrjäytymisongelmat ovat nousseet Suomessa erityisen huomion kohteeksi. Suomessa on paljon niin kutsuttuja väliinputoajia, joilla tarkoitetaan nuoria, jotka eivät ole onnistuneet löytämään paikkaansa koulutuksessa tai työelämässä. Arvioiden mukaan näitä nuoria on Suomessa 20 000–30 000. Nuorille tarkoitetun työpajatoiminnan tavoitteena on tukea nuorten työvalmiuksia ja parantaa elämänhallintaa. Työpajoilla pyritään rakentamaan nuorille siltaa koulutukseen ja työelämään. Työpajoilla työskentelevistä nuorista osalla on motivaatio-ongelmia koulutuksen suhteen tai vaikeuksia koulutusvalinnassa. Pajoilla työskentelee myös paljon nuoria, jotka tarvitsevat tukea elämisen taitojen suhteen. Lisäksi toisen asteen tutkinnon suorittaneet nuoret hakevat työpajoilta työkokemusta pyrkiessään kiinnittymään työmarkkinoille. Starttipajatoiminta on yksi työpajatoiminnan muodoista, jossa painottuvat etenkin sosiaalisten ja arjenhallinnan taitojen tukeminen.

Tutkielmani on tapaustutkimus Tampereella toimivan Ilmaisu-Startin nuorista. Ilmaisu-Startti on starttipaja, jonka tavoitteena on vahvistaa alle 29-vuotiaiden nuorten elämänhallintaa, itsetuntoa ja luottamusta tulevaisuuteen. Välineinä pajalla ovat kuvataide, keramiikka, teatteri-ilmaisu sekä tarinoiden kertominen. Aineistoni koostuu starttipajalla työskennelleiden kuuden 17–27-vuotiaan nuoren teemahaastattelusta. Tutkimukseni on seurantatutkimus, jossa haastattelin nuoret sekä pajajakson alussa että lopussa. Pyrin seurannan avulla tarkastelemaan mahdollisia havaittavissa olevia muutoksia alkutilanteeseen verrattuna. Tutkimuskysymykseni ovat *millaisia vaikutuksia pajajaksolla on nuorten elämänhallintaan ja miten vaikutukset näkyvät nuorten elämässä*. Aineiston analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä.

Elämänhallinta voidaan jaotella sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan, jotka ovat yhteydessä toisiinsa. Vahva elämänhallinta tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että henkilöllä on tunne siitä, että hän pystyy vaikuttamaan elämänsä kulkuun sen sijaan, että hän tuntisi olevansa vain ulkoisten olosuhteiden armoilla. Tutkimustulokseni osoittavat nuorten elämänhallinnan vahvistuneen pajajakson aikana. Tämä näkyy nuorten elämässä monin eri tavoin. Starttipajan nuoret ovat väliinputoajia, jotka eivät erinäisistä syistä johtuen ole löytäneet paikkaansa koulutuksessa tai työelämässä. Moni nuorista etsi pajajakson alussa suuntaa elämälleen ja tarvitsi miettimistauon. Pajajakson aikana nuoret pääsivät tutustumaan paremmin itseensä selvittämällä taipumuksiaan, vahvuuksiaan ja kykyjään. Nuorten itsetunto vahvistui ja tulevaisuudensuunnitelmat selkiytyivät. Nämä kaikki ovat tärkeitä tekijöitä muutoksessa kohti vahvempaa elämänhallintaa.

Tutkimukseni mukaan moni nuori kaipaa vielä työpajajakson jälkeenkin tukea. Joillekin nuorille koulumainen opiskelu ei sovi ja heille tulisikin olla tarjolla muita vaihtoehtoja, kuten työpajoja. Vaihtoehtoja tulisi kehittää etenkin niin kutsutuille kouluallergisille nuorille. Starttipajojen laajan kirjjon vuoksi tutkimustuloksiani ei voi yleistää koskemaan koko Suomen starttipajoja. Tutkimukseni tuo kuitenkin esille tietoa starttipajojen toimintamenetelmistä ja merkityksestä, työpajojen asiakkaista sekä pajoilla tehtävästä työstä ja sen vaikutuksista nuorten elämään. Tutkimukseni kuvaa etenkin starttipajoilla tehtävää työtä nuorten elämänhallinnan vahvistamisen ja myös syrjäytymisen ehkäisemisen parissa.

Avainsanat: nuoret, työpaja, starttipaja, elämänhallinta, nuorten työttömyys, väliinputoaja

University of Tampere
Department of Social Policy and Social Work
Vartiainen, Sini: Life Changing Results In The Lives Of Young People. Case Study About The People At Ilmaisu-Startti Workshop in Tampere.
Master's Thesis, 106 pages + 4 appendix pages
Social Policy
November 2008

Youth unemployment and especially its effects on exclusion have been important topics in Finland lately. One particular problem is the so called 'drop out' youth who haven't found their place in working life or education. It has been estimated that there are approximately 20,000 to 30,000 of these people in Finland. Workshops are places that offer young people support by enhancing their working skills and expanding their opportunities. Their aim is to improve coping skills and build bridges from the workshops to education or working life. Many of the young people participating in workshops don't know what type of education would be best for them. They also lack motivation to gain an education. Many need support with skills required to function in every-day life. Some educated people come to the workshops as well to get work experience. So called Start-workshop is one type of workshop that is designed for teenagers and young adults who need to improve their social and coping skills.

Ilmaisu-Startti is a workshop for young adults who are under 29 years old. The purpose of the workshop is to strengthen the coping skills of the participants and also boost their confidence and their faith in the future. Tools that are being used in the workshop are visual arts, pottery, theatrical expression and story composition. This study is a follow-up case study about the people who were working at the workshop. My data consist of interviews with six people between 17 and 27 years old who I interviewed twice. My aim was to compare the situations in the beginning of the workshop with the results at the end of the workshop period. The main questions were *what kind of effects does the workshop have on young adults' coping* and *how can the effects be seen in their lives*. I used content analysis to analyze the data.

Coping can be divided into internal and external coping, even though they are strongly connected. Strong coping means that a person feels as though they are in control of their own life and have the ability to deal with the difficulties they face. The findings show that the participants ability to cope improved during the workshop period. The effects on their lives can be seen in many ways. Many of the participants had not been able to find their place in working life or education which has given them a label of a 'drop out' youth. Many of them needed a break to figure out what they wanted to do with their lives. The workshop offered a place to try out different things and get new learning experiences. They were also able to get to know their true identities by discovering their abilities and the things they were good at. Their self confidence grew and their plans for the future became clearer. These are all important capabilities that create better coping skills.

According to my research many participants need support also after finishing their workshop period. For some youngsters school-like environment is not the best option, so there needs to be other options available as well. The wide range of unique workshops prevents me from generalizing my results in regard to all the workshops that exist in Finland. My study offers general knowledge about the people who work in workshops, the methods that are being used in workshops and the effect that they have in young people's lives. This study especially emphasizes the importance of the work that is being done to improve coping skills and also to prevent exclusion.

Key Words: young people, workshop, coping, youth unemployment, drop out youth

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	1
2 Nuorisotyöttömyyden ongelma	6
2.1 Nuorisotyöttömyyteen liittyviä erityispiirteitä	7
2.2 Nuoriin kohdistuvat aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteet	11
2.3 Väliinpuotoajat	13
3 Nuorten työpajatoiminta	17
3.1 Työpajatoiminta	17
3.1.1 Nuorten työpajatoiminnan kohderyhmä	20
3.1.2 Työpajatoiminnan historia	23
3.2 Työpajojen tutkimus	25
3.3 Starttipajatoiminta	31
3.3.1 Tampereen Silta-Valmennuksen Ilmaisui-Startti	32
3.3.2 Starttipajan nuoret	36
4 Elämänhallinta	40
5 Tutkielman lähtökohdat ja metodiset valinnat	49
5.1 Tutkimusaineisto ja tutkimustehtävä	49
5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruun menetelmänä	52
5.3 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä	54
5.4 Luotettavuus ja yleistettävyyys	56
6 Työpajanuorten haastattelut	59
6.1 Ensimmäinen haastattelukierros	59
6.1.1 Haastateltavien tausta	60
6.1.2 Pajalla olo	65
6.2 Toinen haastattelukierros	69
7 Elämänhallinta starttipajalla	80
7.1 Pajan vaikutukset nuorten elämänhallintaan	80
7.2 Väliinpuotoajien integrointi koulutukseen ja työelämään	87
8 Johtopäätökset	90
Lähdeluettelo	96
LIITE 1 Elämänhallinnan taulukko	107
LIITE 2 Haastattelurungot	108

TAULUKOT

Taulukko 1. Työttömyysasteen muutokset vuosina 1990–2008.....	6
Taulukko 2. Pajalle ohjautuminen	37
Taulukko 3. Työttömyyden kesto	37
Taulukko 4. Työkokemuksen kesto	38
Taulukko 5. Pajajakson suorittaminen	38
Taulukko 6. Arvio elämänhallinnasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä pajajakson alussa.....	64
Taulukko 7. Haastateltava 1 Maija	71
Taulukko 8. Haastateltava 2 Hanna.....	72
Taulukko 9. Haastateltava 3 Laura.....	73
Taulukko 10. Arvio elämänhallinnasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä pajajakson alussa ja lopussa	76

1 Johdanto

Nykypäivän suomalaisessa yhteiskunnassa osallisuus rakentuu entistä vahvemmin erilaisiin yhteisöihin osallistumisen varaan. Koulutusta voidaan kuvata siksi mahdollisuuksien, valintojen ja riskien ympäristöksi, jossa nuoren integroituminen yhteiskuntaan tai siitä syrjäytyminen tapahtuu. (Komonen 2007.) Nuorten työttömyydestä ollaan yhteiskunnassa erityisen huolestuneita, koska kansalaisuus ja yhteiskunnallinen osallisuus rakentuvat vahvasti työn kautta. Etenkin koulutuksen puuttuessa nuoren on vaikeaa saada työtä. Nuoren pitkäaikainen syrjäytyminen työstä aiheuttaa näkyviä seurauksia toimeentuloon ja elämänhallintaan, ja se voi aiheuttaa myös huono-osaisuutta.

Yhteiskunnallisista muutoksista johtuen nuorten integroituminen yhteiskuntaan, työhön ja muihin instituutioihin on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi ja epävarmemmaksi prosessiksi. Suoraviivaiset siirtymät peruskoulusta jatkokoulutukseen ja edelleen työelämään ovat pirstoutuneet katkonaisiksi poluiksi. Peruskoulun jälkeinen tulevaisuuden suunnittelu, ammatinvalinta ja koulutukseen kiinnittyminen ovat vaikeutuneet. Lisäksi kilpailu opiskelu- ja työpaikoista on koventunut. (Komonen 2007; ks. myös; Strandell & Julkunen & Lamminen 2002; Puustelli 1999; Nyyssölä & Pajala 1999.) Osa nuorista onkin vaarassa jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, niin kutsutuiksi väliinputoajiksi. Etenkin nuoret, joilta koulutus puuttuu, ovat erityisen huonossa asemassa työmarkkinoiden koventuneessa kilpailussa. Väliinputoajiksi luokiteltavia nuoria on arvioitu olevan Suomessa noin 20 000–30 000.

Vuonna 1993, laman ollessa Suomessa pahimmillaan, 15–24-vuotiaita nuoria työttömiä oli lähes 100 000. Elokuussa 2008, 15 vuotta myöhemmin, Suomessa oli nuoria työttömiä 22 300, joista alle 20-vuotiaita oli 6200. (Työllisyyskatsaus 8/2008) Tilastokeskuksen mukaan nuorten työttömyysaste oli 11,7 prosenttia ja koko väestön 5,6 prosenttia. Nuorten työttömyys oli siten selvästi korkeammalla tasolla. (www.stat.fi). Vaikka nuorten työttömyys onkin ollut jatkuvassa laskussa lamavuosien jälkeen, nuorista työttömistä ollaan huolissaan. Heidän asemaansa on pyritty parantamaan etenkin aktivointipolitiikan keinoin, ja nykyisin työministeriön toimeenpaneman yhteiskuntatakuun mukaan työttömälle nuorelle on kolmen kuukauden kuluessa tarjottava työvoimakoulutusta, työnhakuvalmennusta, ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluja tai työharjoittelua (www.mol.fi). Aktivoinnin keinoin pyritään estämään nuorten jääminen kotiin, ja nuoria pyritään kurssittamaan, valmentamaan ja tukemaan tarjoamalla erilaisia palveluja. Myös nuorille suunnatut työpajat ovat Suomessa varsin yleisiä.

Työpajatoimintaa on ollut Suomessa jo yli 20 vuoden ajan. Maassamme on noin 250 kuntien ja yhteisöjen ylläpitämää työpajaa, joissa työskentelee vuosittain yhteensä noin 10 000–12 000 asiakasta (Komonen 2007, 445). Alle 25-vuotiaita nuoria käy työpajoilla vuosittain noin 7000 (Pohjantammi 2007, 7). Työpajat voidaan jaotella kolmeen eri ryhmään. Ensinnäkin on työpajoja, jotka perustuvat työpainotteiseen toimintaan. Näillä pajoilla tutustutaan käytännön työn kautta ammattiin. Esimerkkejä tällaisista pajoista ovat lounas-, autonkorjaus- ja entisöintipajat. Toiseksi on starttipajoja, joihin keskityn tutkimuksessani. Niissä painottuvat sosiaalisten taitojen ja elämänhallinnan taitojen tukeminen. Starttipajatoiminta tarjoaa vaihtoehdon niille nuorille, jotka etsivät suuntaa elämälleen ja jotka eivät tiedä, mikä työ tai koulutus kiinnostaisi. Kolmanneksi on pajakouluja, jotka soveltuvat keskeyttämisvaarassa oleville ammattikoulussa opiskeleville nuorille. (Komonen 2007.)

Työpajatoiminnan tarkoituksena on lisätä nuorten opiskelu- ja työelämävalmiuksia, tukea nuorten tulevaisuudensuunnittelua ja vahvistaa nuoria. Osalla työpajalle tulevista nuorista tavoitteena on työllistyminen, osalla opiskelupaikan saaminen. Työpajojen kohderyhmiä ovat ensinnäkin peruskoulun päättövaiheessa olevat nuoret, joilla on motivaatio-ongelmia tai epävarmuutta koulutusvalinnassa. Toiseksi niitä ovat ammattikoulussa opiskelevat nuoret, jotka tarvitsevat erityistä tukea oppimisvaikeuksiensa vuoksi tai tukea elämänhallintaansa. Kolmanneksi niitä ovat nuoret, jotka ovat suorittaneet tutkinnon, mutta eivät ole tutkinnosta huolimatta onnistuneet saamaan töitä. (Komonen 2007, 433.) Nuoria on työpajoilla hyvin moninainen joukko, ja myös heidän tavoitteensa työpajajaksolle vaihtelevat. Työpajatoiminta sijoittuu toimintamuotona koulutuksen ja työelämän väliin, ja pajajakson avulla pyritäänkin rakentamaan polku nuorelle tarkoituksenmukaiseen suuntaan, usein joko koulutukseen tai työelämään.

Työpajatoiminta on moniammatillista, ja se rakentaa siltaa kuntien ja valtion eri toimialojen väliin jääville alueille. Työpajatoiminta yhdistää työvoimatoimiston osaamista kunnan eri toimialojen osaamiseen. Nuorisotoimella on tietotaitoa nuorten elinoloista sekä nuorten parissa toimimisesta. Se pyrkii myös edistämään työpajoilla erityisesti yhteisöllisten menetelmien soveltamista ja painottaa vertaiskasvun ja -tuen menetelmää. Työhallinto on puolestaan tuonut työpajatoimintaan erilaiset työllistämisen ja aktivoimisen menetelmät sekä luonut suhteita työmarkkinoille. Sosiaalitoimen osaaminen on laaja-alaistanut työpajanuorten arjenhallintataitojen tukemista ja kehittänyt yksilöohjauksen menetelmiä. Samalla toimialan osaaminen etenkin päihde- ja huumetyössä on monipuolistanut palvelumuotoja pajoilla. Ammattikoulutuksessa sekä erityis- ja lisäopetuksessa

opetustoimi on voinut käyttää työpajoja pajakoulutoiminnan kehittämiseen. Tämän ansiosta on löydetty uusia ratkaisuja oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja kohtaamiseen, koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseen ja koulutukseen ohjaamiseen. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 13–14.) Työpajoilla työskentelevien henkilöiden elämäntilanteet ja ongelmat ovat nykypäivänä yhä haastavampia. Työpajoilla pyritäänkin antamaan tilaa yksilön kokonaisvaltaiselle kasvulle ja tukemiselle. Toiminnan onnistumisen kannalta eri toimialojen tiivis yhteistyö on tärkeää, ja moniammatillisen yhteistyön kautta nuorella on käytettävissään laaja-alainen tukiverkosto.

Starttipajat tarjoavat nuorille paikan, jossa pyritään löytämään suunta nuoren elämälle. Monet starttipajojen nuorista ovat väliinputoajia, jotka eivät ole löytäneet koulutus- tai työpaikkaa. Monella nuorista ei ole lainkaan peruskoulun jälkeistä koulutusta, usealla on takanaan pitkä työttömyysjakso, eikä työkokemusta juurikaan ole. Syventyessäni starttipajojen aihealueeseen kysymykset, kuten miksi jotkut nuoret ovat väliinputoajia ja miksi he jäävät koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, alkoivat kiinnostaa minua. Pajoilla on tärkeä rooli etenkin väliinputoajien paikkana. Käydessäni läpi työpajatutkimuksia kiinnitin huomiota siihen, että työpajoista on tehty aiemmin runsaasti tutkimusta, mutta starttipajoja koskevaa tutkimusta ei ole juurikaan tehty.

Tutkimukseni on tapaustutkimus, jossa tarkastelen Tampereella sijaitsevassa Ilmaisu-Startissa työskennelleitä nuoria. Ilmaisu-Startti on starttipaja, joka on suunnattu alle 29-vuotiaille nuorille. Työpajalla työskentelyssä käytetään taiteen välineitä, joita ovat kuvataide, keramiikka, teatteri-ilmaisu sekä tarinoiden kertominen. Starttipajan tärkeimpinä tavoitteina on vahvistaa nuorten itsetuntoa, elämänhallintaa ja luottamusta tulevaisuuteen sekä antaa mahdollisuus suunnan miettimiseen. (www.siltavalmennus.fi.) Tutkimukseni aineisto koostuu Tampereen Ilmaisu-Startissa työskennelleiden kuuden 17–27-vuotiaan nuoren teemahaastatteluista. Tein seurantatutkimuksen, joten haastattelin nuoret sekä pajajakson alussa että lopussa.

Tutkimukseni tutkimuskysymykset ovat *millaisia vaikutuksia pajajaksolla on nuorten elämänhallintaan ja miten vaikutukset näkyvät nuorten elämässä*. Tutkimuskirjallisuudessa ja myös pajojen toimintaperiaatteissa käsitteet elämänhallinta ja elämänhallinnan vahvistaminen esiintyvät usein. Käsitteet jätetään kuitenkin useimmissa tapauksissa tarkemmin avaamatta ja määrittelemättä, joten sekä elämänhallinnan käsite että elämänhallinnan vahvistamisen tavoite jäävät melko epämääräisiksi. Tutkimuksessani ymmärrän elämänhallinnan käsitteen siten, että henkilö, jolla on

vahva elämäntilanne, tuntee voivansa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, eikä tunne olevansa ainoastaan sattuman ja olosuhteiden armoilla. Tämä tarkoittaa esimerkiksi aktiivista otetta elämään, omien ratkaisujen ja valintojen tekemistä sekä tulevaisuuteen suuntaavaa ajattelutyyliä. Elämäntilanteen vahvistamisella pyritään pajoiminnassa kokonaisvaltaiseen nuoren vahvistamiseen, etenkin sisäisten valmiuksien parantamiseen sekä elämäntilanteen kohentamiseen. Tutkin elämäntilannetta ja sen mahdollista vahvistumista haastattelujen avulla, nuorten omiin kokemuksiin perustuen. Elämäntilanteen käsite kietoutuu läheisesti sosiaalipolitiikkaan. Käsitettä käytetään nykypäivänä paljon esimerkiksi työpajoiminnan yhteydessä, mutta ongelmana on usein käsitteen epämääräisyys. Elämäntilanteen käsite antaa tutkimuksessani välineen tarkastella kokonaisvaltaisia muutoksia, sillä se sisältää niin ulkoiseen ympäristöön kuin sisäisiin ominaisuuksiin liittyviä asioita.

Käsittelen tutkimuksessani nuorten työttömyyttä elämäntilanteen näkökulmasta. Raimo Raitasalon (1995) teos käsittelee elämäntilannetta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Yhtenä sosiaalipolitiikan tavoitteena on tukea ihmisten sopeutumisen- ja mukautumiskykyä, pelkistetyksi elämäntilannetta, heidän kohtaamisissaan taloudellisissa, terveydellisissä sekä vuorovaikutuksellisissa ristiriidoissa ja ongelmissa. Sosiaalipolitiikalla pyritään vaikuttamaan esimerkiksi ihmisten kokemuksiin, terveydentilaan, sosiaaliseen yhteiskuntaan kiinnittyneisyyteen ja käyttäytymiseen. Raitasalon (emt.) mukaan sosiaalipolitiikan keinoin voidaan näin ollen edistää ulkoista elämäntilannetta, jolla toivotaan olevan myös sisäisiä vaikutuksia. Ihmisiä pyritään tukemaan ja heidän selviytymismahdollisuuksiensa edistämään, jotta he voisivat kokea erilaiset uhat entistä pienempinä. Kari Vähätalon (1996, 34) mukaan hyvinvointivaltion tukiverkko, kuten esimerkiksi sosiaaliturva-, työvoima-, koulutus- ja asuntopolitiikka, ovat hyvin keskeisiä työttömän selviytymiseen ja elämäntilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. Raitasalon (1995, 71) mukaan esimerkiksi Kansaneläkelaitoksella on rooli ihmisten sisäisen elämäntilanteen tukemisessa, sillä se vaikuttaa monin tavoin ihmisten elintason ja elämänlaatuun.

Tutkielmani etenee seuraavalla tavalla. Aloitan luvun 2 käsittelemällä nuorisotyöttömyyttä sekä siihen liittyviä erityispiirteitä ja ongelmia. Tutkimusten mukaan esimerkiksi työttömyyden vaikutukset nuoriin ovat lievempiä kuin sen vaikutukset aikuisiin. Otan esille myös aktiivisen työvoimapolitiikan käsitteen, joka on erittäin olennainen käsite nuorisotyöttömyyden yhteydessä, sillä etenkin nuorilta edellytetään vastikkeellisuutta työttömyyskorvauksen maksamisen edellytyksenä. Käsittelen luvussa 2 myös väliinpuotoajia, jotka muodostavat nuorten työttömien erityisen ongelmaryhmän, sillä usein nämä nuoret eivät näy tilastoissa. Heitä on myös vaikeaa

tavoittaa aktiivitoimenpiteisiin, ja he ovatkin erityisessä riskiryhmässä syrjäytyä sekä koulutuksesta että työelämästä.

Luvussa 3 käsittelen työpajoja, niiden toimintaperiaatteita, toiminnan laajuutta, kohderyhmiä sekä pajojen historiaa. Tuon myös esille, millaista tutkimusta työpajoista on aiemmin tehty. Huomattavaa on, ettei starttipajoista ole tehty juurikaan tutkimusta. Käsittelen starttipajoja yksityiskohtaisemmin luvussa 3.3. Elämänhallinta on keskeinen käsite tutkimuksessani ja luvussa 4 perehdyn siihen tarkemmin. Elämänhallinnan käsitettä käytetään paljon esimerkiksi työpajatoiminnan yhteydessä, jolloin elämänhallinnan vahvistaminen on asetettu yhdeksi työpajatoiminnan tavoitteeksi, ja pyrin tutkimuksessani avaamaan ja selkiyttämään käsitettä.

Luvussa 5 esittelen tutkimukseni lähtökohtia ja metodologisia valintoja. Esittelen aineistonkeruu- ja analyysimenetelmäni sekä käsittelen tapaustutkimuksen luonnetta. Lisäksi pohdin tutkimustulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä. Seuraava luku 6 on aineistoni analyysiluku. Haastattelin starttipajalla työskentelevät nuoret kaksi kertaa, pajajakson alussa ja lopussa. Jaottelin luvun pajajakson alkupuolelle tehtyyn ensimmäiseen haastattelukierrokseen ja pajajakson loppupuolella tehtyyn toiseen haastattelukierrokseen, sillä tarkoitukseni on vertailla pajajakson aikana nuorissa tapahtuneita muutoksia. Tutkimukseni tuloksia käsittelen luvussa 7. Luku 8 on varattu johtopäätöksille.

2 Nuorisotyöttömyyden ongelma

Työttömyys on sosiaalinen, poliittinen ja taloudellinen ongelma (ks. esim. Pohjola 1998). Se on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, josta aiheutuu kustannuksia yhteiskunnalle sekä kärsimystä yksilölle. Työttömyys kasvoi Suomessa 1990-luvun alun taloudellisen laman aikana erittäin rajusti. Taulukossa 1 ovat nähtävillä työttömyysasteen muutokset vuosina 1990–2008. Vertailun vuoksi taulukossa ovat eriteltyinä 15–24-vuotiaiden nuorten sekä koko väestön, 15–64-vuotiaiden työttömyysasteet.

Taulukko 1. Työttömyysasteen muutokset vuosina 1990–2008

Vuosi	Työttömyysaste %	
	15–24	15–64
1990	9,3	3,2
1993	33,6	16,5
1996	28	14,6
1999	21,5	10,3
2002	21	9,2
2005	20,1	8,5
2006	18,7	7,8
2007	16,5	6,9
2008 ¹	11,7	5,6

Lähde: Tilastokeskus, internet-sivut 2008a

Vielä 1990-luvun alkupuolella Suomessa oli hyvin vähän työttömiä. Työttömyys kasvoi kuitenkin 1990-luvun alun lamavuosina erittäin rajusti. Työttömyysasteen nousu oli nuorilla muuhun väestöön verrattuna huomattavasti voimakkaampaa. Taulukossa vuoden 2008 tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä ne perustuvat vain elokuun tietoihin. Elokuussa 2008, 15 vuotta pahimman talouslaman vaiheen jälkeen, *Työllisyyskatsauksen* (2008) mukaan Suomessa oli nuoria työttömiä 22 300, joista alle 20-vuotiaita 6200. Helena Helveen (1997, 3) mukaan Suomessa on kuitenkin lisäksi paljon nuorten piilotyöttömyyttä, joka ei näy virallisissa työttömyyslukuissa, sillä moni työtön nuori jättää ilmoittautumatta työvoimatoimiston asiakkaaksi. Näitä nuoria ovat esimerkiksi peruskoulun jälkeen ilman jatkokoulutuspaikkaa jäävät nuoret, jotka eivät ilmoittaudu työvoimatoimiston asiakkaiksi, sillä he eivät ole oikeutettuja työttömyyskorvaukseen (ks. myös Hämäläinen 1998). Nuorten aikuisväestöä korkeammalle työttömyysasteelle on löydettävissä useita

¹ Perustuu elokuun 2008 tietoihin.

syitä. Nuorilla on usein aikuisia vähemmän työkokemusta ja lyhyempi irtisanomisaika, joten nuoret irtisanotaan ensimmäisinä esimerkiksi taloudellisen laskusuhdanteen aikana (Hämäläinen 2002, 84). Helveen (1997) mukaan nuorille tyypillisiä ovat myös kausiluontoiset ja määräaikaiset työsuhteet, joten työttömyys ja työssäolajaksot vuorottelevat usein nuorilla. Nuoret myös irtisanoutuvat aikuisia herkemmin työsuhteistaan. Ulla Hämäläinen (1998) korostaakin, ettei pelkkä työttömyysasteen tarkastelu anna koko kuvaa nuorisotyöttömyydestä.

Nuorten polut työelämään ovat nykypäivänä hyvin kompleksisia. Korkeasta nuorisotyöttömyydestä on tullut todellisuutta koko Euroopassa, minkä vuoksi se on noussutkin huolenaiheeksi ja tarkastelukohteeksi. Nuoret, joilla ei ole koulutusta, ovat vaikeimmassa tilanteessa, sillä heidän on erittäin vaikeaa löytää työtä. (Bradley & Hickman 2004, 128; ks. myös Siurala 2003.) Nuoria on pidetty työelämässä aikuisia haavoittuvimpina, koska heillä on vähemmän työkokemusta (Santamäki-Vuori & Sauramo 1993). Nuoret halutaan kiinnittää ja sosiaalista yhteiskuntaan työn kautta. Työttömällä nuorella sosiaalistamisprosessi uhkaa jäädä puutteelliseksi, jolloin vaarana on esimerkiksi nuoren syrjäytyminen työelämästä (ks. esim. Raunio 1995). Työtöntä nuorta voivat uhata myös monet lieveilmiöt, kuten rikollisuus ja päihdeongelmat (Siurala 2003).

Nuorisotyöttömyystutkimusta on tehty erittäin runsaasti, eikä tarkoitukseni ole tässä tutkimuksessa ryhtyä yksityiskohtaisesti erittelemään aiempaa nuorisotyöttömyyttä käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Nuorisotyöttömyydellä on erityisiä ominaispiirteitä verrattuna aikuisten työttömyyteen, ja pyrkimykseni on luvussa 2.1 tuoda esille, mitä nuorisotyöttömyydellä tarkoitetaan ja millaista problematiikkaa siihen liittyy. Luvussa 2.2 käsittelen aktiivisen työvoimapolitiikan käsitettä sekä nuoriin kohdistuvia aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteitä. Lopuksi luvussa 2.3 liitän mukaan keskustelun väliinpuotoajista, joilla tarkoitetaan nuoria, jotka eivät ole erinäisistä syistä johtuen löytäneet paikkaansa työelämässä tai koulutuksessa. Keskeisimpiä koulutuspoliittisia huolenaiheita on 1990-luvulta lähtien ollut ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten koulutukseen ja työelämään sijoittuminen (Vehviläinen 2000).

2.1 Nuorisotyöttömyyteen liittyviä erityispiirteitä

Kari Vähätalon (1998, 49–51) mukaan palkan lisäksi palkkatyöstä on ihmisille muutakin hyötyä. Se jäsentää ihmisille ajan käytön rakennetta sekä merkitsee sosiaalisia kontakteja, joita ihminen saa työpaikalla tai siihen liittyvissä tilanteissa. Palkkatyö tuo tunteen vaikuttamisesta johonkin

kollektiiviseen kokonaisuuteen ja näin ollen jäsentää ihmisen sosiaalista asemaa ja identiteettiä. Palkkatyö mahdollistaa myös osallistumisen säännönmukaiseen toimintaan. Työttömyys uhkaa perustarpeiden sekä luontoisten, kulttuurisesti määräytyneiden ja taloudellisten tarpeiden tyydyttämistä. Se merkitsee työttömälle välitöntä putoamista talouden kentältä ja siirtymistä sosiaalivaltion ja yhteisöjen varaan. Pertti Koistisen (1999, 135, 193) mukaan työttömyys on moniulotteinen ongelma. Se on ennen kaikkea taloudellinen ongelma, sillä se merkitsee työpanoksen hukkakäyttöä, vähentää kulutuskysyntää ja aiheuttaa työ- ja sosiaaliturvamenoja. Se on myös sosiaalinen ja poliittinen ongelma, sillä työttömyys tuottaa sosiaalisia jakoja ja heikentää ihmisten mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Työttömyydellä on vaikutuksia niin työttömiin itseensä, heidän perheisiinsä ja lähiomaisiinsa kuin myös laajemmin työllisiin ja koko yhteiskuntaan.

Nuorisotyöttömyyden käsitteellä on viitattu yleensä nuoriin ihmisiin, joilta puuttuu työ, ja jotka kuitenkin etsivät sellaista. Ei ole yhtenäistä käsitystä siitä, miten nuoriso pitäisi määritellä tai mitata empiirisesti, sillä nuoruuden ja aikuisuuden välille on nykypäivänä yhä vaikeampaa löytää selvää rajaa. Käytännöllisistä syistä nuoriso on päädytty määrittelemään iän perusteella, ja tavallisinta on määritellä nuoriso iältään 15–24-vuotiaiksi. (Siurala 2003, 11–12.) Kuitenkin uuden Nuorisolain mukaan Suomessa nuori määritellään nykyään alle 29-vuotiaaksi (Nuorisolaki 27.1.2006/72). Määritelmää on jouduttu tarkistamaan, sillä nykyisin nuoret esimerkiksi siirtyvät koulutuksesta työelämän entistä myöhemmin.

Nuorten työttömyyteen liittyy monia erityispiirteitä, jotka on hyvä ottaa huomioon tarkasteltaessa nuorisotyöttömyyden ongelmaa. Useat tutkimukset (ks. esim. Vähätalo 1996; Nätti 1995) ovat osoittaneet, että työttömyyden vaikutukset nuoriin ovat lievempiä kuin sen vaikutukset vanhempiin ihmisiin. Yksi syy tähän on se, etteivät nuoret ole sitoutuneet yhtä vahvasti palkkatyöhön kuin aikuiset. Ira Malmberg-Heimonen (2003, 60–61) kokoaa tekijöitä, joilla on selitetty, miksi työttömyyden seuraukset ovat erilaisia nuorilla kuin vanhemmilla ihmisillä. Ensinnäkin työttömyys ei kosketa nuoria yhtä syvästi kuin vanhempia ihmisiä, johon yksi selitys on se, että nuoret pysyvät aktiivisina työttömyydestään huolimatta. Toiseksi nuoret eivät koe samanlaista taloudellista ahdinkoa kuin vanhemmat ihmiset (ks. myös Pohjantammi 2007; Vähätalo 1998). Kolmanneksi nuoret arvostavat työtä eri lailla kuin vanhemmat ihmiset, sillä nuoret arvostavat ennemminkin työn sisältöä pelkän työn sijaan. Lasse Siurala (1994, 84–86) lisää, että nuorisokulttuuri auttaa nuoria sopeutumaan työttömyystilanteeseen, sillä se merkitsee nuorille tärkeitä yhteisöjen ja sosiaalisten suhteiden verkostoja.

Malmberg-Heimosen (2003) tutkimus perustuu laajaan pohjoismaiseen aineistoon. Kyseistä tutkimusta varten haastateltiin kyselylomakkein yli 2000 suomalaista nuorta. Tutkimuksessa kartoitettiin nuorten työttömyyttä ja erilaisia taustatekijöitä sekä subjektiivisia kokemuksia työttömyydestä. Osa nuorista ei kokenut työttömyyttä huonona, sillä yli 80 prosenttia haastatelluista vastasi, että työttömänä ollessa on enemmän aikaa perheelle ja ystäville. Saman verran nuorista piti positiivisena sitä, että sai vapaasti suunnitella omaa ajankäyttöään. Kuitenkin yli puolet nuorista oli sitä mieltä, että työttömyyden kielteiset vaikutukset liittyivät saamattomuuden tunteeseen sekä vaikeuksiin suunnitella tulevaisuutta ja elämää. Kolmasosa tunsikin kadottavansa työttömänä ollessaan itseluottamuksensa, ja saman verran nuorista koki eristyneisyyden tunnetta. Nuorten asenteet työntekoa kohtaan olivat hyvin positiivisia. Miltei 90 prosenttia nuorista piti ansiotyötä erittäin tärkeänä, ja 80 prosenttia haluaisi tehdä mieluummin työtä kuin olla työttömyysturvan varassa. Tutkimuksen tulokset osoittavat, etteivät nuoret, vastoin usein julkisuudessa esitettyä käsitystä, halua jäädä kotiin työttömyysturvan varaan. Monet nostivat myös esille työttömyyden negatiiviset vaikutukset.

Malmberg-Heimonen (2003) korostaakin tulosten kiinnostavuutta, sillä usein julkisuudessa puhutaan kadotetusta sukupolvesta, nuorista, jotka eivät ole saaneet työkokemusta eivätkä opi sen vuoksi arvostamaan työtä. Tutkimuksessa haastatellut nuoret, joilla ei ollut työkokemusta, eivät eronneet työasenteissaan nuorista, joille oli kertynyt työkokemusta. Nuorten työasenteisiin ei vaikuta niinkään oma työkokemus, vaan asenteet muovautuvat sosiaalistumisprosessin kautta ja sen seurauksena, mikä arvo työlle annetaan yhteiskunnassa laajemmin. Tutkimuksen mukaan kouluviihtyvyys vaikuttaa nuoren myöhempään työttömyyteen, sillä jos koulussa ei ole viihdytty, nuori saattaa helpommin jättäytyä koulutuksesta, mikä puolestaan johtaa vaikeuksiin työmarkkinoilla selviytymisessä. Into koulutuksen aloittamiseen vähenee myös työttömyyden pitkittyessä (ks. myös Aho & Vehviläinen 1997; Siurala 1994).

Siurala (2003, 17–18) tarkastelee nuorisotyöttömyyden ongelmakohtia pohjanaan laaja 26 Euroopan neuvostoon kuuluvan valtion kattava nuorisotyöttömyyttä käsittelevä tutkimusraportti. Nuorisotyöttömyys ei ole ainoastaan tilastollinen tai taloudellinen käsite, vaan se on monikasvoinen sosiaalinen ilmiö. Osittain nuorisotyöttömyys voidaan nähdä koulutusrakenteiden toimimattomuuden heijastamana. Heikosti kouluttautuneet nuoret ovat yksi helpoiten haavoittuvimmista nuorten työttömien ryhmistä. Pitkäaikaisen nuorisotyöttömyyden suurimmat ongelmat ovat siinä, että suuri osa pitkäaikaistyöttömistä nuorista on koulunsa kesken jättäneitä,

heikosti kouluttautuneita, heikosti töihin motivoituneita tai ammattiin kouluttamattomia nuoria. Huonon työmarkkinakelpoisuuden juuret löytyvät usein jo peruskouluvaiheen huonosta koulumenestyksestä. Useissa tutkimuksissa onkin vahvistettu, että koulutus suojaa nuorta työttömyydeltä (ks. esim. Puustelli 1999; Aho & Vehviläinen 1997; Vähätalo 1996; Santamäki-Vuori 1996; Santamäki-Vuori & Sauramo 1995).

Siurala (2003, 21–22) tuo esille, että nuorisotyöttömyydestä tulee helposti monien erilaisten sosiaalisten ongelmien avainnimitäjä. Termi, joka alun perin viittasi normaaliin ylimenovaiheeseen nuoren aikuisen urakehittelyssä, muuttui 1990-luvun laman seurauksena käsitteeksi, johon oli helppo liittää sosiaalisesti epätoivotut asiat. On olemassa kaksi perushypoteesia työttömyyden ja sosiaalisten ongelmien suhteesta. Altistumishypoteesin mukaan työttömyyden kokemus on syy niihin ongelmiin, joita erityisesti pitkäaikaistyöttömät kokevat. Valikoitumishypoteesin mukaan ongelmia kokevilla henkilöillä oli jo ennen työttömäksi joutumistaan joitain epäedullisia sosiaalisia, psykologisia tai fysiologisia ominaisuuksia. Nämä ja työttömyyskokemuksia edeltävät rajoitukset selittävät, miksi joillain on tiettyjä ongelmia ja miksi heistä on tullut työttömiä. Osa aiemmista työttömyystutkimuksista viittaa siihen, että työttömyydellä on haitallisia henkilökohtaisia seurauksia monille nuorille ja usein se johtaa kasvavaan riskiin jäädä edelleen työttömäksi ja sosiaalisesti syrjään, mikä tukee altistumishypoteesia. Työttömät nuoret ovat haavoittuvia asunnottomuudelle ja köyhyydelle, heillä saattaa olla mielenterveysongelmia ja huono itsetunto sekä he saattavat olla alttiimpia rikollisuudelle ja huumeidenkäytölle. Työttömyys voidaan nähdä myös eräänlaisena noidankehänä, koska se heikentää psykologista hyvinvointia. Tutkimuksissa ei ole päästy lopulliseen selvyyteen siitä, missä määrin nämä ongelmat ovat valikoitumiskehityksen tulosta. Niissä on kuitenkin todettu, että työllistymismahdollisuudet vähenivät sellaisilla henkilöillä, joilla oli pessimistiset odotukset tulevaisuuden suhteen ja sellainen tunne, etteivät he pysty vaikuttamaan siihen mitä heille tapahtuu. Omassa tutkimuksessani otin keskeiseksi tarkastelun kohteeksi nuorten elämänhallinnan, johon edellä mainitut pessimistiset odotukset tulevaisuuden suhteen ja tunne siitä, ettei pysty vaikuttamaan omaan elämäänsä, liittyvät erittäin oleellisesti.

Siurala (2003, 22–23) liittää nuorisotyöttömyyskäsitteen syrjäytymiskeskusteluun. Vaikka nuori olisikin vaarassa joutua työttömäksi, se ei automaattisesti tarkoita, että hän olisi vaarassa syrjäytyä. Työstä syrjäytyminen ei muodosta nuorilla niin suurta syrjäytymisen riskiä kuin muista elämäkuvioista syrjäytyminen. Nuorisotyöttömyydestä tulee siis riski, jos se jatkuu tarpeeksi kauan ja siihen liittyy syrjäytyminen myös muilla elämänalueilla. Nyyssölä ja Pajala (1999 18–19)

huomaattavatkin, että koulutuksen puuttuminen ja heikko menestys työmarkkinoilla ovat vain osatekijöitä mahdollisessa nuoren huono-osaisuutta ja syrjäytymistä aiheuttavassa prosessissa.

2.2 Nuoriin kohdistuvat aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteet

Pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin liitetään usein vahva aktiivinen työvoimapolitiikka (Julkunen 2001, 183). Työvoimapolitiikka on yksi työpolitiikan osa-alueista. Sen alueella käsitellään työllisyyttä edistäviä toimia ja työttömyyttä sekä työttömyyden sosiaaliin ja taloudellisiin seurauksiin liittyviä kysymyksiä. Työvoimapolitiikan strategia ymmärretään nykypäivänä yhä enemmän työvoiman tarjontaan vaikuttamisena. Tästä johtuen työvoimapolitiikassa korostuvat toimenpiteet, joiden päämääränä on työttömien aktivointi. (Koistinen 1999, 13, 399–340.) Aktiivisen työvoimapolitiikan teoreettisen perustan luojina ovat ruotsalaiset taloustieteilijät Gösta Rehn ja Rudolf Meidner. Heidän ratkaisunsa työllisyys-inflaatio-ongelmaan oli antaa työvoimapolitiikalle laaja tehtävä, ja mallissa korostettiin aktiivisia toimia työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi. (emt., 325–328.)

Matti Sihdon (1994, 31–23) mukaan työttömien toimeentulosta huolehtiminen on sosiaalipolitiikkaa. Aktiivisella työvoimapolitiikalla on selkeä sosiaalinen ja sosiaalipoliittinen motiivointi. Ensinnäkin aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on täystyöllisyys, jonka keskeinen perustelu on sosiaalinen, ei taloudellinen. Toiseksi, aktiivisen työvoimapolitiikan alkuperäinen tarkoitus oli tarjota työttömille työvoimapolitiittisin toimin työtä. Kolmanneksi, aktiivisen työvoimapolitiikan sosiaaliset tavoitteet koskevat paitsi nykyhetkeä, myös pidempää aikaväliä. Jotta tavoitteiden saavuttaminen olisi mahdollista, on työvoimapolitiikan tuettava taloudellista kehitystä. Viimeiseksi, koska työvoimapolitiikka on välittömästi työmarkkinoiden kanssa tekemisissä, työvoimapolitiikan keskeiseksi tehtäväksi on asetettava pyrkimys sovittaa yhteen ihmisten tarpeet ja rajoitukset sekä toisaalta taloudelliset vaatimukset. Taloudellisten muutosten edistämisen perustava edellytys, joka on myös aktiivisen työvoimapolitiikan tavoite, on lisäksi sosiaalinen. Sen tarkoituksena on turvata työvoiman sopeutuminen työmarkkinoiden ja talouden muutoksiin.

Pertti Koistisen (1999, 320) mukaan 1990-luvulla aktiivisen työvoimapolitiikan harjoittamisen ehdot muuttuivat. Keskeisimpiä muutoksia olivat taloudellisen ympäristön muutos, stabilisaatio- ja rakennepolitiikan ristiriidat, työvoimapolitiikan tehokkuusongelmat sekä se, ettei työmarkkinoiden ohjaus ole enää niin selvästi kansallisen työvoimapolitiikan ulottuvilla. Kari Hämäläisen (1999, 1)

mukaan laman seurauksena työvoimapolitiikkaa aktivoitiin luomalla työmarkkinatukijärjestelmä ja yhdistelmätuki, kiristämällä työttömyysturvan työssäoloehdoja ja velvoittamalla nuoret vastaanottamaan työtä, koulutusta tai harjoittelupaikka työmarkkinatuen saamisen ehtona. Matti Heikkilän ja Elsa Keskitalon (2002, 17, 20–21) mukaan perinteisesti aktivointipolitiikka on työvoimapolitiikan, myös sosiaalipolitiikan aluetta, joka sisältää aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteet, joista tärkeimpiä ovat työvoimapolitiittinen koulutus ja tukityöllistäminen. Aktivointipolitiikalla pyritään toisaalta työllisyyden parantamiseen ja toisaalta syrjäytymisen ja huono-osaisuuden ehkäisemiseen. Molemmat tavoitteet ovat olleet näkyvillä 1990-luvun loppupuolella hallitusohjelmissa. Etenkin pitkäaikaistyöttömiä on haluttu suojella köyhyydeltä ja syrjäytymiseltä sekä niihin liittyviltä elämänhallinta- ja toimeentulo-ongelmilta.

Heikkilä ja Keskitalo (2002) käsittelevät aktiivisen sosiaalipolitiikan uudistusta, joka toteutettiin Suomessa vuonna 2001. Lainsäädäntöön tehdyt muutokset velvoittavat kuntia sekä työviranomaisia. Varhaisen puuttumisen periaate on olennainen osa uudistusta, ja asiakkaan ja työhallinnon välinen yhteistyö on nostettu myös tärkeäksi. Työttömälle työnhakijalle on tehtävä työhakusuunnitelma, ja jos työttömyys pitkittyy, on jatkotoimenpiteenä tehtävä aktivointisuunnitelma. Reformin tärkeimmät tavoitteet olivat kokonaistyöttömyyden vähentäminen, pitkäaikaistyöttömyyden ehkäiseminen ja työmarkkinoilta syrjäytyneiden kysymyksen hoitaminen. (emt., 27–29.) Aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteisiin osallistui syyskuun 2008 lopussa noin 84 000 henkilöä (Tilastokeskus, internet-sivut 2008b).

Siuralan (2003, 14–16) mukaan muutos aktiivisen työvoimapolitiikan suuntaan tarkoittaa, että painopiste on siirretty koulutukseen, kurssitukseen ja työllistämisprojekteihin sen sijaan, että varoja käytettäisiin työttömyyskorvausten maksamiseen. Monissa maissa budjettivajeiden korjaamiseksi on noussut tarve vähentää työttömyyskorvauksena maksettavien rahojen määrää ja houkutella työttömiä produktiiviseen toimintaan. Sosiaalipolitiikassa on myös alettu painottaa yksilön vastuuta ja omatoimisuutta. Kansalaisten velvollisuuksia painotetaan nyt oikeuksien sijaan. Nuoria työttömiä on pidetty velvollisina antamaan aktiivista vastinetta saamalleen koulutukselle ja työttömyyskorvaukselle. Yleinen trendi Euroopassa 1990-luvulta lähtien on ollut vahva työttömyyden kasvu yhdessä vähenevän työhön osallistumisen kanssa (ks. myös Nätti 1999). Pääasiallinen strategia nuorisotyöttömyyden vastustamiseksi on ollut nuorten siirtäminen pois työmarkkinoilta. Näin on tehty järjestämällä tilapäistöitä, koulutusta ja oppisopimuskoulutusta. Usein nuorten työttömyyttä on pidetty kitkatyöttömyytenä. Nuoria poistetaan työmarkkinoilta väliaikaisesti ja heidän kvalifikaatioitaan parannetaan parempien työllistymismahdollisuuksien

toivossa. Koistisen (1999, 152) määritelmän mukaan kitkатыöttömyys aiheutuu siitä, etteivät työnhakijat ja avoimet työpaikat kohtaa tai kohtaannossa on viivettä.

Raija Julkunen (2001) tuo esille Siuralan (2003) edellä kuvaamaa nuorten työttömyyteen kohdistuvan ajattelun muutosta. Nuorilta vaaditaan vastikkeellisuutta työttömyyskorvauksen saamisen ehtona, ja heidät halutaan saada joko koulutukseen, työharjoitteluun, toimenpiteeseen tai työelämään. Nuoria pyritään aktivoimaan monin keinoin ja tärkeimpänä keinona ovat rajoitukset oikeuteen saada työttömyystukea. Julkusen mukaan suomalaisen hyvinvointireformin 1990-luvun näkyvimmit kehityssuunnat olivat sosiaaliturvan leikkaukset ja kannustavuusuudistukset (emt., 180, 205). Nuorten kannalta tämä tarkoittaa sitä, että työmarkkinatuen ehtoja on huomattavasti kiristetty. Nuorella on oltava ammattikoulutus tai hänen on haettava riittävän moneen eri koulutukseen. Jos ehdot täyttyvät, työmarkkinatuki voidaan myöntää nuorelle vastineeksi siitä, että hän osallistuu työharjoitteluun tai muuhun toimenpiteeseen. Työttömyysturvan vastikkeellistaminen on aloitettu nuorista, sillä Suomessa on oltu huolissaan nuorten sosiaalistumisesta työn ulkopuolelle. Työttömyysturvasta on näin ollen tullut ehdollista, eikä se ole enää itsestään selvä sosiaalinen oikeus. Koistinen (1999, 202) näkee työttömyysturvan vastikkeellistamisen perustuvan työn aseman ja työhön perustuvan moraalin vahvistamiseen. Työttömyysturvan saamisen vastineeksi työttömän edellytetään toimivan ikään kuin hän olisi edelleen työmarkkinoilla. Tämän ajattelun perustana on ajatus siitä, että työ tervehdyttää, kuntouttaa ja sosiaalistaa.

2.3 Väliinputoajat

Väliinputoajien käsitettä on aiemmin käyttänyt muun muassa Vähätalo (1998) kuvaamaan hyvinvointivaltion turvaverkon aukkoja. Omassa tutkimuksessani kuvaan väliinputoajien käsitteen avulla nuoria, jotka eivät ole syystä tai toisesta onnistuneet löytämään paikkaansa koulutuksessa tai työelämässä. Myös niin kutsutut koulupudokkaat ovat väliinputoajia. *Indikaattoripankki SOTKANet*:in tilaston mukaan, vuonna 2006 koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden osuus oli 11,4 prosenttia. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka kyseisenä vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole tutkintokoodia eli perusasteen jälkeistä koulutusta. Osuus on laskettu vastaavanikäisestä väestöstä, ja koulutustiedot kerätään tutkintorekisteriin suoraan oppilaitoksilta. Indikaattori on kuitenkin ongelmallinen, sillä luvut sisältävät myös ne ammattikouluttamattomat nuoret, jotka ovat työelämässä, eivätkä ole

varsinaisia väliinpuotoajanuoria. Koulupudokkaiden tilastoinnissa onkin ongelmia, eikä täysin tarkkoja ja luotettavia lukuja ole saatavilla.

Opettaja-lehden päätoimittaja Hannu Laaksola (2008) kirjoittaa koulupudokkaista. Hallituksen koulutustakuutavoitteen mukaan perusopetuksen päättävistä nuorista vähintään 96 prosentin pitäisi vuonna 2008 jatkaa joko toisen asteen oppilaitoksissa tai kymppiluokilla, mutta näin ei tapahdu. Etenkin päättäjät ovat huolissaan peruskoulun päättävistä nuorista, jotka eivät pääse jatkokoulutukseen. Peruskoulun päättövaiheessa olevat nuoret muodostavatkin ensisijassa koulupudokkaiden ongelman (Pitkänen & Aho & Koponen & Kylmäkoski & Nieminen & Virjo 2007, 5). Pudokasnuoria on Laaksolan (emt.) mukaan arviolta yhteensä 20 000–30 000, vaikka joidenkin arvioiden mukaan luku saattaisi olla jopa lähes 100 000. Noin seitsemän prosenttia ikäluokasta, eli noin 4 500 nuorta, jäi vuonna 2007 ilman jatkokoulutuspaikkaa tai työtä, ja määrä lisääntyi huolestuttavasti vuodesta 2006 kahdella prosenttiyksiköllä (Helsingin Sanomat 18.1.2008; ks. myös HS 1.6.2008). Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen ihmettelee, kuinka on mahdollista, ettei yhteiskunnan taholta puututa riittävän voimakkaasti nuorten koulutuksesta syrjäytymisen ongelmiin, kun samaan aikaan Suomea uhkaa työvoimapula (HS 31.8.2008). Yhä useampi nuori tarvitsisi tukea koulutusvalintoihin erityisesti peruskoulutuksen päättövaiheessa.

Tampereella oli vuoden 2007 lopussa 1270 alle 25-vuotiasta työtöntä. Vuodesta 2006 vuoteen 2007 toisen asteen koulutuksen keskeyttäjien määrä kasvoi 10 prosentilla. Keskeyttäjiä oli vuonna 2007 550 henkilöä, joista 60 prosenttia oli niin sanottuja negatiivisia keskeyttäjiä, jotka eivät hakeutuneet mihinkään muuhun koulutukseen keskeyttämisen jälkeen. (Silta-Valmennusyhdistys ry:n vuosikertomus 2007, 9.)

Koulutuksen keskeyttäjät ovatkin yksi ongelmaryhmä. Piia Nurhonen (2007) tuo esille Opettaja-lehdessä, että peruskoulu tai toisen asteen opinnot jäävät vuosittain kesken keskimäärin 12 000–13 000 nuorelta. Koulupudokkaista puhuttaessa kyse onkin laajasta yhteiskunnallisesta ongelmasta, johon vaatisi voimakasta puuttumista yhteiskunnan taholta. Aikaisempien tutkimusten mukaan opiskeluhaluus vähenee huomattavasti työttömyyden pitkittyessä (ks. esim. Malmberg-Heimonen 2003; Aho & Vehviläinen 1997; Siurala 1994). Koulupudokkaiden syntymisen ennaltaehkäiseminen olisikin näin ollen kaikkein tärkeintä. Varhainen puuttuminen havaittavissa oleviin ongelmiin tulisi ottaa kouluissa ja oppilaitoksissa tavoitteeksi. Vaikeaksi koulupudokkaiden ongelman tekee etenkin se, että moni koulunsa keskeyttävä, peruskoulun jälkeen koulutukseen hakeutumatta jättävä tai vaille koulutuspaikkaa jäävä nuori jättää ilmoittautumatta

työvoimatoimiston asiakkaaksi. Nuoret jäävät tavoittamattomiin ja rekisterien ulkopuolelle, etenkin jos kyse on peruskoulun loppuun asti suorittaneesta nuoresta, jonka pakollinen oppivelvollisuus on päättynyt. Nämä koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat väliinputoajat muodostavat ryhmän, joka on vaarassa syrjäytyä sekä koulutuksesta että työmarkkinoilta.

Yhteiskunnallisista muutoksista johtuen nuorten integroituminen yhteiskuntaan, työhön ja muihin instituutioihin on yhä monimutkaisempi ja epävarmempi prosessi. Siirtymät peruskoulusta jatkokoulutukseen ja sieltä edelleen työelämään ovat entistä katkonaisempia polkuja. Peruskoulun jälkeinen tulevaisuuden suunnittelu, ammatinvalinta ja koulutukseen kiinnittyminen ovat vaikeutuneet, ja myös opiskelu- ja työpaikoista kilpaillaan yhä kovemmin. (Komonen 2007, 430; ks. myös; Strandell & Julkunen & Lamminen; Puustelli 1999; Nyysölä & Pajala 1999.) Koventuneessa kilpailussa työpaikoista työmarkkinoilla kouluttamattoman nuoren on entistä vaikeampaa löytää työtä. Siirtymävaiheet ovat ratkaisevia paikkoja, jolloin moni nuori tarvitsee erityistä tukea. Joillain nuorilla esimerkiksi omien kykyjen ja vahvuuksien tiedostamattomuus voi estää tavoittelemasta koulutuspaikkaa ja sitä kautta työelämään siirtymistä. Yläasteelta toisen asteen koulutukseen hakeutuminen muodostaa yhden vaaran paikoista, sillä nuoren oppivelvollisuus päättyy virallisesti, eikä mieluisia koulutuspaikkojakaan aina riitä kaikille. Osa nuorista saattaa tehdä väärän alavalinnan, tai koulutus voi päättyä muista syistä keskeyttämiseen.

Helena Helveen (1997, 3) mukaan nuorten, alle 20-vuotiaiden työttömyys on osaksi piilotyöttömyyttä, ja saattaa siitä johtuen olla luultua yleisempää. Esimerkiksi osa ammattikouluttamattomista nuorista jättää ilmoittautumatta työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi, koska he eivät ole oikeutettuja työmarkkinatukeen. On selvää, että nämä nuoret ovat niitä, jotka ovat vaarassa jäädä tavoittamattomiin, väliinputoajiksi. Tutkimusten (ks. esim. Vähätalo 1996; Santamäki-Vuori 1996) mukaan koulutuksen puute vaikuttaa huono-osaisuuden muotoutumiseen. Vaikein huono-osaisuus vähenee koulutuksen tason noustessa, joten kouluttautumisella on positiivisia vaikutuksia huono-osaisuuden ja myös syrjäytymiskehityksen ehkäisemisessä.

Nyysölän ja Pajalan (1999, 94) mukaan koulutuksesta työelämään siirtymisen vaikeutuessa on pyritty löytämään uusia keinoja työmarkkinoille kiinnittymiseen. Ammatillinen koulutus ei ole nykypäivänä enää tae työpaikan löytymiselle, joskin se lisää työllistymisen mahdollisuutta. Jotkut nuoret kokevat koulumaiset ammattioppilaitokset ja lukiot tylsiksi ja vastanmielisiksi. Näille nuorille on rakennettu vaihtoehtoisia koulutusmalleja kuten työpajoja ja oppisopimuskoulutusta,

joille on tyypillistä joustavuus ja yksilöllisyys. Työpajoilla ei toteuteta valtakunnallista opetussuunnitelmaa, vaan niissä lähtökohtana on rakentaa yksilölle räätälöityjä polkuja työelämään tai koulutukseen. Työmuodoissa yhdistyvät koulutuksen ja työelämän tarpeet. Komosen (2007, 440–441) mukaan käytännön kautta oppimisen voidaan ajatella edistävän niin sanottujen kouluallergisten nuorten oppimista tehokkaammin kuin luokkahuonemuotoinen opiskelu.

Tutkimukseeni osallistuneet starttipajalla työskentelevät nuoret eivät erinäisistä syistä ole onnistuneet löytämään paikkaansa koulutuksessa tai työelämässä. Osa nuorista on koulupudokkaita, jotka ovat keskeyttäneet koulutuksen. Tarkastelen tutkimuksessani työpajoja erityisesti väliinputoajanuorten paikkana, joihin luen myös koulupudokkaat. Tarkastelen tutkimuskohdettani starttipajaa erityisesti siitä näkökulmasta, mitä pajajakso nuorelle antaa ja onko pajajaksolla vaikutuksia nuoreen, hänen elämänhallintaansa ja laajemmin elämäänsä. Saavutetaanko pajatoiminnalla toivottuja tuloksia, eli löytävätkö nuoret pajajakson avulla suunnan elämälleen ja paikkansa koulutuksessa tai työelämässä?

3 Nuorten työpajatoiminta

Tässä luvussa tarkastelen työpajatoimintaa, starttipajatoimintaa sekä aiempia työpajatoiminnasta tehtyjä tutkimuksia. Lähten liikkeelle laajemmin työpajatoiminnasta ja luvussa 3.1 käsittelen työpajatoiminnan tavoitteita, tarkoitusta ja laajuutta etenkin nuorten työpajatoiminnan näkökulmasta. Luvussa 3.1.1 käsittelen työpajojen kohderyhmiä. Työpajatoimintaa on ollut Suomessa jo yli 20 vuoden ajan, ja toiminnan historiaa käsittelen luvussa 3.1.2. Työpajoista tehtyä aiempaa tutkimusta erittelen luvussa 3.2. Tärkeä huomioni on, ettei starttipajatoimintaa ole juuri aiemmin tutkittu. Luvussa 3.3 tarkastelen lähemmin starttipajatoimintaa. Ensin luvussa 3.3.1 käsittelen tutkimuskohdettani Tampereen Silta-Valmennuksen starttipajaa Ilmaisuu-Starttia ja sen toimintamallia. Tarkastelen etenkin sitä, mitkä ovat toiminnan tavoitteet ja työmenetelmät. Sen jälkeen luvussa 3.3.2 tarkastelen, millaisia ovat starttipajalla työskentelevät nuoret.

3.1 Työpajatoiminta

Nuorten työpajatoiminta sijoittuu toimintamuotona koulutuksen ja työelämän välille. Työpajatoiminnan tarkoituksena on edistää nuorten työssä oppimista, lisätä nuorten opiskelu- ja työelämävalmiuksia, tukea nuorten tulevaisuuden suunnittelua ja ammatinvalintaprosesseja sekä vahvistaa elämisen taitoja. Tavoitteena on sellaisten fyysisten, psyykkisten, sosiaalisten, ammatillisten ja koulutuksellisten valmiuksien tarjoaminen, jotka edistävät työhalua, -kykyä ja -taitoa. Ammattikouluttamattomien nuorten kohdalla tavoitteena on työllistymisen sijaan koulutukseen hakeutuminen. (Komonen 2007, 433.) Nuorten työpajat on tarkoitettu useissa kunnissa ensi sijaisesti alle 25-vuotiaille nuorille, mutta mukana on myös 25–29-vuotiaita. (Pohjantammi 2007, 7). Nuorten työpajatoiminnan tavoitteena valmentautujien työvalmiuksien ja elämänhallinnan parantaminen (Pekkala 2005, 17). Valmentautujia kannustetaan ja motivoidaan kouluttautumaan, työllistymään ja parantamaan arjen hallintaa (Komonen 2007, 445). Elämänhallinnan vahvistamisen tavoite on erittäin keskeisessä asemassa työpajoilla.

Työpajatoimintaa on ollut Suomessa jo yli 20 vuoden ajan, 1980-luvulta lähtien. Erityisesti pitkään työttömänä olleita ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria pyritään työpajoilla kannustamaan kouluttautumaan, ja sen kautta siirtymään työelämään. Työpaja tarjoaa nuorelle yhteisön, joka vahvistaa hänen kiinnittymistään yhteiskuntaan ja ehkäisee näin syrjäytymistä. Pajoilla pyritään parantamaan nuorten selviytymismahdollisuuksia ja mahdollisuuksia sijoittua työelämään.

Pajatoiminta vähentää myös ristiriitoja nuoren toiveiden ja mahdollisuuksien välillä. (Ehkäisevää huumetyötä nuorten työpajoilla kehittävän hankkeen loppuraportti 2006, 3, 11–12.) Tutkimukseni kohteena oleva starttipajatoiminta poikkeaa suuresti muusta työpajatoiminnasta, sillä starttipajalla ei tähdätä ammatillisen pätevyyden saavuttamiseen tai ammattitaidon ja työkokemuksen kartuttamiseen. Pajalla korostuu enemmänkin henkilökohtaisten valmiuksien kehittäminen. Starttipajatoimintaa tarkastelen yksityiskohtaisemmin tuonnempana.

Suomessa on noin 250 kuntien ja yhteisöjen työpajaa, joissa työskentelee vuosittain yhteensä noin 10 000–12 000 henkilöä (Komonen 2007, 445). Näissä luvuissa mukana on myös esimerkiksi koulutuksen kesken jättäneitä aikuisia, pitkäaikaistyöttömiä aikuisia, henkilöitä joiden koulutus on vanhentunut sekä maahanmuuttajia ja päihde- ja mielenterveysongelmaisia. (Ehkäisevää huumetyötä nuorten työpajoilla kehittävän hankkeen loppuraportti, 2006, 12.) Alle 25-vuotiaita nuoria työpajoilla käy kuuden kuukauden jaksoilla vuosittain noin 7000. Osa nuorista saattaa kuitenkin viipyä pajalla lyhemmän tai pidemmän aikaa. Näin ollen pajoilla työskentelee yhtä aikaa noin 2000 nuorta. (Pohjantammi 2007, 7.) Työpajoilla työskentelee monenlaisia ihmisiä, jotka tulevat työpajoille hyvin erilaisista lähtökohdista, ja joilla on erilaisia ongelmia. Haastetta riittääkin työpajatoiminnan organisoijille siinä, että pajalla työskentelevien henkilökohtaiset tarpeet tulisivat toiminnassa huomioiduiksi.

Työpajatoiminnan kustannukset katetaan nuorisotoimen valtionavulla, työhallinnon työllistämisvaroista sekä sosiaali- ja opetustoimen varoista. Lisäksi toiminnan ylläpitäjä kustantaa osan. Myös pajan ulkopuolisille asiakkaille tehdystä työstä saadut rahat tuovat varoja toimintaan. Vuoteen 1995 asti työpajatoimintaa rahoitettiin veikkausvoittorahoilla ja vaihtelevasti valtion budjettivaroilla. Työpajatoimintaa tuetaan myös Euroopan unionin sosiaalirahaston varoilla. ESR-tukea tulee työpajoille sekä nuorisotoimen että työhallinnon kautta. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 29.) Suomessa kehitetty työpajamalli on herättänyt kiinnostusta myös Euroopan unionin alueella ja Venäjällä (emt., 11). Työpajatoiminnan ylläpitäjistä 80–85 prosenttia on kuntia, ja loput ovat erilaisia säätiöitä (Komonen 2007, 445). Yleishyödyllisten säätiöiden ja yhdistysten järjestämää työpajatoimintaa on varsinkin suurimmissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Tampereella, Jyväskylässä, Espoossa, Rovaniemellä, Lappeenrannassa sekä Joensuussa.

Nuorten työpajatoiminta voidaan jaotella starttipajatoimintaan, työpainotteiseen työpajatoimintaan ja pajakoulutoimintaan. Ensinnäkin on starttipajatoimintaa, joka on suunnattu henkilöille, jotka eivät kykene osallistumaan työorientoituneeseen pajatoimintaan. Paja painottuu yksilöohjaukseen ja

-valmennukseen, jossa painottuvat sosiaalisten taitojen ja arjenhallinnan taitojen tukeminen. Toisena on työpainotteinen työpajatoiminta, jossa nuori saa mahdollisuuden hankkia työkokemusta ja tutustua työelämään. Toiminnassa mukana olevalla henkilöllä tulee olla motivaatiota kyseistä pajalla tehtävää työtä kohtaan. Työnteon ohella kehitetään myös henkilökohtaisia valmiuksia. (Komonen 2007, 435.) Työpajalla voi olla monia toiminnaltaan erilaisia yksiköitä. Kaikkia työpainotteisia työpajoja yhdistää se, että pajoilla tehdään kädentaitoja vaativia tehtäviä ja että niitä voi opiskella tekemällä oppimisen metodilla. Työn tulos ja sen eteneminen ovat koko ajan nähtävissä. Asiakkaat voivat tilata työpajoilta myös yksilöllisiä palveluja ja tuotteita. Perinteisiä pajoja ovat olleet auton- ja pyöränkorjaus-, metalli-, puu-, tekstiilityö-, kierrätys- ja entisöintipajat, sekä ruokala- ja kahvilapalvelut. Uusimpia työpajoja ovat media-, ilmaisu- ja elokuva-alan pajat. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 22.)

Kolmantena pajatyöskentelyn muotona on pajakoulutoiminta, jota on sekä oppilaitoksissa että työpajoissa. (Komonen 2007, 435.) Pajakoululla tarkoitetaan opiskelua, johon liittyy henkilökohtainen tuki, ja osa opinnoista suoritetaan työpainotteisesti. Toimintaa on sekä oppilaitoksissa että työpajoilla. Kun toiminta toteutetaan pajalla, nuori voi olla joko peruskoululainen, ammattiin opiskeleva tai oppisopimusopiskelija. Oppilaitosten toiminnassa opiskelijat opiskelevat yleensä ammatillisessa koulutuksessa. Toiminnan pituus riippuu pajatyöntekijän tarpeista. Opintojen korvaavuuksista sovitaan etukäteen oppilaitoksen ja työpajan välillä. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 10–11, 19) Pajakoulutoiminta on hyvä vaihtoehto erityisesti nuorille, jotka ovat vaarassa keskeyttää opintonsa, ja joille työpainotteinen opiskelu sopii paremmin. Työpajoja on siis monipuolinen joukko. Työpainotteisilla työpajoilla tähdätään ammattitaidon kartuttamiseen tai pyritään saamaan nuori kiinnostumaan kyseisestä ammatista ja sitä kautta esimerkiksi hakeutumaan alan koulutukseen. Valittavana onkin suuri määrä eri ammatteihin liittyviä työpajoja, joilla voi tutustua erilaisiin ammatteihin.

Nuorten työpajatoiminta liitetään osaksi sosiaalista työllistämistä (Komonen 2007, 437). Sosiaalisella työllistämällä tarkoitetaan toimintaa, joka kokonaisvaltaisesti edistää ja tukee henkilöä työelämään pääsyssä. Nuorten työpajoilla sosiaalisen työllistämisen määritelmä sisältää lisäksi ohjauksen koulutukseen, joka edistää osaltaan työllistymismahdollisuuksia tulevaisuudessa. Työpajatoimintaan ohjattaessa tai työpajajakson aikana asiakkaassa pyritään tunnistamaan tuen tarpeet, jotka saattavat liittyä esimerkiksi ongelmiin peruskoulusta toisen asteen koulutukseen siirtymiseen, työttömyyteen tai yksilön elämäntilanteesta johtuviin seikkoihin. Työpajatoiminnan onnistuessa haasteissaan se toteuttaa omaa osaansa sosiaalisen työllistämisen ja erityispalvelujen

tuottajien verkostossa. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 12.) Nuorten työpajoilla tärkeimpiä tavoitteita ovat etenkin pajalla työskentelevän nuoren tukeminen aktiivisuuteen ja tulevaisuussuuntautuneeseen toimintaan, toimintakyvyn edistäminen sekä koulutukseen ja työelämään pääseminen. Työpajoilla pyritään kartoittamaan nuoren menneisyys, nykyhetki ja mietitään myös tulevaa. Toiminnassa painottuvat etenkin kokonaisvaltaisuus ja asiakasnäkökulma.

Työpajojen tarkoituksena on tukea nuorten ammatillisia valmiuksia rakentamalla siltaa koulutuksen ja työelämän välille. Katja Komosen (2007) mukaan nykypäivänä haasteeksi on nousemassa ammatillisen koulutuksen suorittamisen tukeminen. Pajakoulutoiminta on esimerkki siitä kehityksestä, jossa työpajat ovat menestyksellisesti laajentaneet perustehtävänsä sellaisille aloille, joita ei ole perinteisesti liitetty työpajatoimintaan. Ammatillisten oppilaitosten ja työpajojen yhteistyö on tiivistymässä, mikä näkyy esimerkiksi nuorten yhteisessä poluttamisessa työpajalta ammattioppilaitokseen tai päinvastoin vaikkapa opintojen keskeytyessä. Työhön kiinnittymisen lisäksi työpajoilla nuori sosiaalistuu laajemminkin yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Työpajalla nuoret eivät opi vain työn tekemistä, vaan he oppivat myös tulemaan toimeen toisten työntekijöiden kanssa ja ottamaan vastuuta. Kasvamaan saattamisessa on kyse ajan, tilan ja tuen antamisesta nuoren kasvulle tasapainoiseksi, itseään ja muita arvostavaksi, omasta elämästään vastuun ottavaksi ja onnelliseksi aikuiseksi. (emt., 440–441.) Jukka Vehviläinen (2004) luettelee pajatoiminnalle tyypillisiä piirteitä, joita ovat yksilöllisyys, epävirallisuus, kiireettömyys sekä toiminnallinen oppiminen ja ohjautuminen. Hänen mukaansa työpajojen ja työpajatyypin toiminnan merkitys ja lisäarvo ammatillisen koulutusjärjestelmän kannalta voi perustua siihen, että pajat tarjoavat koulutusta ja arkioppimisen kokemuksia niille nuorille, jotka eivät siihen omaehtoisesti pysty.

3.1.1 Nuorten työpajatoiminnan kohderyhmä

Nuorten työpajatoiminnan kohderyhminä voidaan erottaa seuraavat kolme ryhmää. Ensimmäisen ryhmän muodostavat peruskoulun päättövaiheessa olevat nuoret, joilla on motivaatio-ongelmia jatko-opiskelun suhteen tai epävarmuutta koulutusvalinnassa. Toinen ryhmä koostuu ammatillisen koulutuksen aloittaneista nuorista, joilla on motivaatio-ongelmia, oppimisvaikeuksia tai tarvetta elämisen taitojen tukeen. Kolmannessa ryhmässä ovat toisen asteen tutkinnon suorittaneet nuoret, jotka hakevat työkokemusta pyrkiessään kiinnittymään työ- tai jatkokoulutusmarkkinoille. (Komonen 2007, 433.) Työpajatoiminnan asiakasryhmä on muuttunut jonkin verran alkuperäisestä. Työpajatoiminnassa on nykyään mukana myös aikuisia, pitkäaikaistyöttömiä ja koulunsa

keskeyttäneitä. Työpajoille ohjataan etenkin nuoria, joilla on vaikeuksia työllistyä ja puutteita taidoissa suunnitella tulevaisuuttaan. Pitkäaikaistyöttömien ryhmässä työttömyyden seurauksena alentunut työkyky sekä vanhentunut koulutus ovat tyypillisimmät ongelmat. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 8–9.)

Nuoret tulevat siis työpajoille eri lähtökohdista, ja heidän tulevaisuuden tavoitteensa vaihtelevat. Tärkeä kysymys on, millaisia tavoitteita ja suunnitelmia pajalle tulevalla nuorella on työntöön tai opiskelun suhteen. *Ehkäisevää huumetyötä nuorten työpajoilla kehittävän hankkeen loppuraportin* (2006, 12–13) mukaan osalla nuorista on selkeät suunnitelmat tulevaisuudelle, kun taas puolestaan osa tulee pajalle kokeilemaan ja pohtimaan mahdollisuuksiaan. Työpajoilla on usein myös nuoria, joilla ei ole minkäänlaisia tavoitteita elämänsä suhteen. Osalla toimintakyky saattaa olla hyvin huono, ja esimerkiksi elämän perustaitojen opettelu aloitetaan alusta. Ongelmat saattavat olla pajan ohjaajien tiedossa jo pajalle tultaessa, tai niiden vakavuus voi tulla yllätyksenä pajajakson aikana. Joillakin asiakkailla päihteiden ongelmakäyttö saattaa olla esteenä tulevaisuuden suunnitelmien toteuttamiselle ja aiheuttaa ongelmia, vaikka kaikki pajalla valmentautuvat eivät suinkaan ole päihteiden väärinkäyttäjiä. Työpajojen kiinteä vuorovaikutussuhde pajojen työntekijöiden ja nuorten välillä pienentää riskiä jumittua ikäryhmän sisäiseen, aikuisyhteisöstä vieraantuneeseen arvomaailmaan. Työpajatoiminta tarjoaa nuorille aikuiskontakteja ja sukupolvien välisen keskustelumahdollisuuden. Raportista käy ilmi, että osalla nuorilla on pajalle tullessaan erittäin vakavia elämänhallintaan liittyviä ongelmia, joita ovat esimerkiksi elämisen perustaitojen ja myös elämän tavoitteiden puuttuminen sekä päihteiden ongelmakäyttö.

Työpajojen toimintaa tarkasteltaessa tulee esille jonkin verran alueellisia eroja, vaikka samoja asiakastarpeita esiintyykin koko maassa. Lapissa ja Itä-Suomessa työpajojen asiakkaiden haasteina ovat työkokemuksen ja työn saanti. Eteläisessä Suomessa ja maan länsiosissa pajatyöskentelyssä painottuvat yksilöohjaus ja asiakkaan arjenhallintataitojen tukeminen. Kuitenkin esimerkiksi pohjoisessa on yhtä lailla myös vaikeasti työllistyviä kuin muualla Suomessa toimivilla pajoilla. Tähän vaikuttaa osin se, että korkean työttömyyden alueilta pohjoisesta muuttavat pois ne nuoret, joilla on valmiudet opiskeluun ja työhön. Tällöin muuttotappioalueelle jäävät pajojen asiakkaiksi ne ammattikoulutetut nuoret, jotka tarvitsevat erityistä tukea. Muuttovoittoalueilla kouluttamattomat tai koulumenestykseltään heikot nuoret eivät puolestaan työllisty alentuneen toimintakyvyn tai ammattitaidon puutteen vuoksi. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 14.)

Pajoilla työskentelevien asiakkaiden koulutustaustat vaihtelevat. Valtakunnallisten tilastojen perusteella noin 3 prosenttia oli ilman peruskoulun päättötodistusta. Vain peruskoulun suorittaneita oli noin 37 prosenttia, noin 12 prosenttia oli ylioppilaita ja noin 20 prosentilla oli ammattikoulutus. Nuorten sijoittuminen työelämään pajajakson jälkeen oli hyvin korkealla tasolla vielä 1990-luvun alkupuolella, jolloin työpajanuorista 80–90 prosenttia sijoittui koulutukseen tai työhön. Laman jälkeisen työmarkkinoiden elpymisen myötä pajojen asiakaskunta muuttui haastavammaksi, ja pajajakson jälkeinen sijoittuminen aleni 60 prosenttiin. Vuosina 1995–1999 työpajatoimintaan osallistui noin 40 000 nuorta, joista 65–70 prosenttia sijoittui pajajakson jälkeen koulutukseen tai työhön. Sijoittuminen 2000-luvulla on vaikeutunut ja noin 50–55 prosenttia sijoittuu vuoden kuluessa pajajaksosta. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 8–9, 17–18.)

Nuorten työpajatoiminta sijoittuu nuorten elämänvaiheen kannalta tärkeään saumakohtaan. Osa nuorten kasvatusvastuusta on siirtynyt kodilta koululle ja muille instituutioille. Koulun merkitys kasvatuksessa on muuttunut, sillä nykypäivänä on myös paljon kilpailevia kasvattajia. Lisäksi työmarkkinat ovat muuttuneet, ja nuorten pääsy työmarkkinoille on vaikeampaa kuin ennen. Monien muutosten seurauksena nuorten integroituminen yhteiskuntaan, työhön ja instituutioihin on vaikeutunut. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 9–10; ks. myös esim. Komonen 2007; Nyssölä & Pajala 1999.) Työpajatoiminta antaa mahdollisuuden korvata joustavasti niitä sosiaalistumisen ja integroinnin puutteita, joita edellä mainitut muutokset aiheuttavat. Pajoilla nuorille tarjolla oleva yksilöllinen tuki, sosiaalinen vahvistaminen ja arjenhallintataitojen opettaminen voivat ehkäistä nuoren syrjäytymistä, tai katkaista jo alkaneen syrjäytymiskiirteen. Työpaja antaa Pia Aaltojärven (1995, 108) mukaan nuorelle mahdollisuuden jäsentää ajatuksiaan ja heijastaa käsityksiään työstä. Paja on nuorten yksilöllinen osallistumis- ja toimintakonteksti, joka sisältää nuoren elämönhallintaan liittyviä elementtejä ja käsitteitä, kuten työttömyyden, työllisyyden, ammatinvalinnan ja oman elämän suunnittelun.

Komosen (2007) mukaan osallisuuden käsitteen avulla on usein tarkasteltu nuoren ja yhteiskunnan suhdetta, ja käsite sopii myös työpajatoiminnan tarkasteluun. Osallisuus on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, mutta siihen vaikuttavat myös toiset ihmiset, olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet. Se merkitsee myös oman elämän hallintaa arkisten perusvalmiuksien tasolla, kuten kykyä selviytyä omassa arjessa ja lähiyhteisössä. Osallisuutta voidaan tarkastella myös osallistumisena erilaisten sosiaalisten yhteisöjen toimintaan. Siitä voidaan puhua myös aktiivisessa vaikuttamismerkityksessä, jolloin osallisuudella tarkoitetaan subjektiivista, yksilön itsetoteutusta jokapäiväisessä elämässä, vastuun ottamista ja elämänsuunnitelman vaikuttamista. Siihen liittyy myös voimaantumisen

(empowerment) mahdollisuus, jos nuori tuntee pätevyyttä, pitää omaa rooliaan merkittävänä ja hänellä on tunne, että hän voi omana itsenään osallistua, kokea oppivansa ja vaikuttavansa siinä sosiaalisessa kontekstissa, missä oppiminen tapahtuu. Osallisuus ei ole ominaisuus, joka ihmisellä joko on tai ei ole. Se voidaan nähdä prosessina, johon nuoren on mahdollista kasvaa. Osallisuuden prosessiin voi kasvaa esimerkiksi työpajatoiminnan kautta. (Komonen 2007, 430–432.) Työpajatoiminnassa pyritään siihen, että nuori ottaa vastuun omasta elämästään. Monien pajalle tulevien nuorten arkielämään tarvittavat valmiudet ovat puutteellisia ja he tuntevat, etteivät voi vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Elämönhallinnan vahvistamisen tarkoituksena on tehdä nuori tietoiseksi omista valinnoistaan ja niiden merkityksestä elämälleen. Työpajan kokeilun, oppimisen ja onnistumisen kokemukset voivat tarjota nuorelle uusi elämyksiä ja vahvistaa tunnetta, että hän voi vaikuttaa asioihin.

3.1.2 Työpajatoiminnan historia

Nuorten työpajatoiminta aloitettiin 1980-luvulla. Pajatoiminnalla etsittiin uusia toimintamalleja ja pyrittiin ehkäisemään nuorten työelämästä ja koulutuksesta syrjäytymistä. Työpajoilla tarjottiin nuorille mahdollisuus työhön ja työkokemukseen yhdistämällä työhallinnon ja nuorisotyön tavoitteita ja nuorisotyön menetelmiä. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 8.) Pajoja perustettiin 1980-luvulla ensin suuriin kaupunkeihin ja aluekeskuksiin (Pekkala 2005, 13). Nuorten työpajatoiminta muuttui 1990-luvun alun laman seurauksena. Laman pahimmassa vaiheessa nuoria, alle 25-vuotiaita työttömiä oli lähes 100 000. Nuorisotyöttömyyden vähentämisen tavoitteena oli saada puolet näistä nuorista koulutukseen ja puolet työhön, joten lamavuosina ehdotettiin, että työpajatoimintaa kehitettäisiin ja laajennettaisiin valtakunnalliseksi toiminnaksi. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 8.) Pajojen kasvanut lukumäärä ja asiakasmäärien kasvu mahdollistivat alueellisen ja valtakunnallisen verkottumisen ja sen avulla toiminnan kehittämisen (Pekkala 2005, 14).

Työpajatoiminnan painopisteet ovat suuresti muuttuneet sen historian aikana, ja yhteiskunnalliset, etenkin työelämään liittyvät muutokset ovat heijastuneet muutoksina asiakaskuntaan. Lamavuosina työpajojen nuoret asiakkaat olivat pääsääntöisesti ammattikoulutettuja nuoria, joten koulutukseen ohjaamisella ei toiminnassa ollut suurta merkitystä. Toiminta painottui työharjoitteluun ja työelämään tutustumiseen. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 10.) Laman aikana pajoilta haettiin apua lähinnä korkeaan nuorisotyöttömyyteen. Laman jälkeen pajat muuttuivat

marginaalijuortien paikoista kaikenlaisten juortien pajoiiksi, ja monimuotoisuus korostui myös juortien koulutustaustoissa. (Laakso 2000, 45.) Mukaan tuli nuoria, jotka olivat käyneet vain peruskoulun tai keskeyttäneet ammattikoulutuksen. Nuorten työpajatoiminnan laajentuessa toiminnan sisällöt alkoivat muuttua, ja toiminnassa alkoi painottua henkilökohtaisen tuen merkitys. Työpajoilla alettiinkin laatia henkilökohtaisesti räätälöityjä suunnitelmia ja polkuja koulutukseen ja työelämään. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 8–10.) Havaittiin, että valmentautujat tarvitsivat selvästi aikaa omien kiinnostuksen kohteiden ja vahvuuksien löytämiseen (Pekkala 2005, 15). Vuosikymmenen loppupuolella painopiste alkoi siirtyä 1990-luvun ”häätäpuuyöllistämisestä” laajennettuun asiakkaan tukemiseen. Koko 1990-luvun työpajatoiminta oli yksi merkittävimmistä nuorille suunnatuista toimenpiteistä. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 8–10.)

Suomen liittymisen Euroopan unioniin vuonna 1995 aloitti Euroopan sosiaalirahaston rakennerahastokauden, joka toi kaivattua apua työllisyyden hoitoon (Pekkala 2005, 14). Toisaalta työpajoille tämä ei ollut ainoastaan positiivinen asia, sillä yritykset päästä osaksi virallista palvelujärjestelmää lykkääntyivät, kun Euroopan sosiaalirahaston rahastokausi kytki työpajojen ylläpidon ja kehittämisen projektitoiminnan kautta tapahtuvaksi toiminnaksi, ja kunnat lykkäsivät niiden vakinaistamispäätöksiä. Tämän vuoksi pajat etääntyivät ylläpitäjäorganisaatioiden muista toiminnoista ja vakiinnuttamispyrkimyksistä. Lisäksi työpajojen sijoittuminen useiden eri hallinnonalojen alueelle toi mukanaan haasteita, jotka liittyvät etenkin sisältöihin ja rahoitukseen. Vuoden 2000 jälkeen pajatoiminnassa on siirrytty toiminnan vaikuttavuuden seurantaan, toimivien käytäntöjen mallintamiseen ja valtakunnalliseen levitykseen. (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 8–9.) Komosen (2007, 437) mukaan nykypäivänä on kiistaa siitä, tulisiko pajat säilyttää osana kunnallista nuorisotyötä vai pitäisikö pajatoiminnan sisältö tuotteistaa eri viranomaisille myytäväksi palvelupaketeiksi tilaaja-tuottaja -mallin mukaisesti.

Pajatoiminnan identiteetti on jäänyt hieman hajanaiseksi. Terho Pekkala (2005, 17) muistuttaa, että työpajatoiminnan toimiala on kuitenkin melko nuori. Työpajojen kehitys on ollut ”bottom-up” -tyylistä, jossa käytännössä syntynyt osaaminen on levinnyt työpajalta toiselle. Kokoavia ja valtakunnallisia kehittämistoimia on ollut aiemmin vähän, mutta nykypäivänä toimijoiden käytettävissä ovat sekä alueelliset että valtakunnalliset verkostot.

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (TPY) on perustettu 1997, ja siihen kuuluu jäsenenä noin 170 työpajaa. Työpaja-ammattilaisten perustama Valtakunnallinen työpajayhdistys tuottaa

työpajatoiminnan ja sosiaalisen työllistämisen koulutus- ja kehittämispalveluja jäsenorganisaatiolleen ja yhteistyökumppaneilleen. TPY:n kehittämistoiminnassa erityisesti 2000-luvun alkupuolelta lähtien on painotettu vertailu- ja verkosto-oppimista sekä kehitetty organisaatioiden kokonaislaatua, uusia menetelmiä, toimintamalleja ja yhteistyömuotoja. Myös pajojen henkilöstön (yksilö- ja työvalmentajat) ammatilliseen täydennyskoulutuksen on panostettu. (www.valtakunnallinentyopajayhdistys.fi.)

3.2 Työpajojen tutkimus

En ole onnistunut löytämään tutkimuksia, joissa olisi keskitytty tarkastelemaan ainoastaan starttipajatoimintaa. Työpajatoiminnasta on puolestaan tehty tutkimusta melko runsaasti ja monista eri näkökulmista. Osassa näistä tutkimuksista starttipajat ovat olleet mukana, mutta suurimmassa osassa on keskitytty vain ammattityöpajoihin. Niillä tarkoitetaan työpajoja, joissa tehdään tietyn alan tuotannollista työtä. Työpajatoiminnasta on tehty myös suuri määrä raportteja ja selvityksiä. On erikoista, että vaikka starttipajatoimintaa on ympäri Suomen, starttipajojen tutkimusta ei ole laajemmin juurikaan tehty. Tässä on ilmeinen puute, joten toivottavasti tulevaisuudessa starttipajojen yksityiskohtaisempi tarkastelu nousisi tutkimuksen kohteeksi. Tutkimukseni on näin ollen ensimmäinen elämänhallintaa starttipajalla selvittävä tutkimus. Elämänhallintaa ovat työpajatoiminnan yhteydessä tutkineet Kirsti Laakso (1997; 2000), Tuomas Leinonen ja Terho Pekkala (2001) sekä Kari Paakkunainen (1995). Myös muutamissa muissa työpajatutkimuksissa elämänhallinnan käsite esiintyy. Tutkimuskohteestani, Tampereen Silta-Valmennuksen Ilmaisui-Startista Tommi Natri (2005) on tehnyt opettajaopintojensa päättötyön *Multimediaopetuksen järjestäminen starttipajassa – Onko taiteen menetelmillä käyttöä syrjäytymisen ehkäisyssä?* Käsittelen tässä luvussa etenkin sellaisia työpajatutkimuksia, jotka liittyvät läheisesti omaan tutkimukseeni.

Työpajojen nuorten ja ohjaajien näkemyksiä selvittäviä tutkimuksia on tehty useampia. Pia Aaltojärvi (1995) on tutkinut nuorten arkikokemuksia työpajoissa sekä nuorten ajatuksia ja merkityksenantoja omalle elämälleen ja osallistumiselleen työpajatoimintaan. Terja Söderlund (1995) on selvittänyt seurantatutkimuksessaan nuorten antamia merkityksiä pajatoiminnalle. Myös Pia Aaltojärvi ja Kari Paakkunainen (1995) ovat tutkineet pajan merkityksiä nuorille sekä lisäksi nuorten työpajakokemuksia. Paja näyttäytyy moninaisen yksilöllisen koettelun, vertailun ja mahdollisuuksien kontekstina. Tutkimuksessa selvitettiin lisäksi, mitkä elämänhallinnan alueet

näyttäytyvät nuorelle ongelmallisina, tai mihin alueisiin ratkaisun löytyminen parantaisi nuorten elämänhallintaa. Nuorista puolet oli sitä mieltä, että elämänhallinnan ongelmat liittyvät työkokemuksen ja koulutuksen saamiseen. (emt., 122–123.) Nämä ongelmat ovat vielä nykypäivänäkin yleisiä työpajanuorten kohdalla, sillä yhä useammalta työpajalle tulevalta nuorelta koulutus ja työkokemus puuttuvat.

Tutkimukseen *Kannattaako työpajatoiminta?* (Leinonen & Pekkala 2001) oli valittu 8 työpajaa eri puolilta Suomea. Osa tutkimuksen aineistoa olivat pajanuorten haastattelut (61 haastattelua), jotka oli tehty puhelimitse strukturoidun kyselylomakkeen avulla. Erityisen mielenkiintoisen tutkimuksesta tekivät nuorten haastatteluaineiston tulokset. Tutkimuksen lopussa olivat liitteenä haastatteluissa käytetyt haastattelukysymykset, joista oli hyötyä myös omien haastattelukysymysten miettimisessä. Tutkimukseni kuitenkin eroaa tästä tutkimuksesta siten, että keskityn vain starttipajalla työskenteleviin nuoriin. Tämä tutkimus oli tehty nuorille, jotka työskentelivät erilaisilla pajoilla, joissa tutustutaan tiettyyn ammattiin. Tutkimuksessa ei keskitytä ainoastaan nuorten kokemuksiin, vaan tutkimus kohdistuu laajemmin työpajojen taloudelliseen ja operatiiviseen toimintaan ja sen vaihtoehtoisiin yhteiskunnallisiin kustannuksiin sekä pajojen tarjoamaan sosiaaliseen tukeen.

Esittelen seuraavaksi elämänhallintaa koskevia keskeisempiä tuloksia. Leinosen ja Pekkalan (2001, 149–153) tutkimuksessa nuoret kokivat pajan toiminnan painottuvan melko tasaisesti elämänhallintaan (33 %), työllistymiseen (35 %) ja molempiin yhtä vahvasti (32 %). Kun tutkimuksessa verrattiin tilannetta ennen ja jälkeen pajajakson, havaittiin selvä suuntaus kohti vahvempaa itsenäisen elämän hallintaa sekä myönteisempää työmarkkina-asemaa. Vastausten mukaan 72 prosenttia nuorista oli kokenut pajajakson aikana myönteistä muutosta joko työllistymisen ja koulutusmahdollisuuksien tai elämänhallinnan tilanteen osalta. Molemmissa ulottuvuuksissa muutosta oli havainnut 38 prosenttia, vain työllistymis- tai koulutuspotentiaalissa 31 prosenttia ja pelkästään elämänhallinnassa vain 3 prosenttia. Tutkimuksen mukaan positiiviseen elämänhallinnan muutokseen tarvitaan aina myönteistä kehitystä myös ulkoisen elämänhallinnan osalta.

Laakson (2000, 48–51) tutkimuksessa tarkasteltiin työpajatoiminnan vaikuttavuutta ja asiakaskunnan koostumusta. Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin nuorten odotuksia ja toiveita työpajatoimintaa kohtaan sekä arvioitiin niiden toteutumista. Tutkimuksessa selvitettiin myös, paraniko nuorten elämänhallinta jakson aikana. Nuorista noin puolella (48 %) elämänhallinta parani

tavoitteen mukaisesti. Parannus oli kolmasosalla jopa tavoitetta parempi. Tavoite oli saavutettu osittain 13 prosentilla, ja vain 6 prosentilla ei ollut havaittavissa tavoitteen mukaista muutosta. Kaikkein parhaiten tavoitteista onnistuivat ammatillisten valmiuksien parantaminen, parempi elämänhallinta sekä työllistyminen pajajakson ajaksi. Tutkimuksen tulokset ovat kannustavia. Tutkimuksen nuorista yli 90 prosenttia koki viihtyvänsä pajalla ja oli sitä mieltä, että paja vastasi hyvin henkilökohtaisia tarpeita. Nuoret saavat pajalta tukea ja ohjausta elämään ja etenkin pajaohjaajien rooli on tuen ja ohjauksen kannalta erittäin tärkeä.

Paakkunainen (1995, 16, 72, 79–84) käsitteli survey-tutkimuksessaan pajanuorten taustoja, odotuksia pajatoimintaa kohtaan, kokemuksia pajatoiminnasta sekä työpajakokemusten vaikutuksia elämäntilanteeseen ja elämänhallintaan. Tutkimuksessa puolet (49 prosenttia) vastaajista kertoi itsetunnon parantuneen pajajakson aikana. Paja antoi nuorille uutta toivoa elämänuran ja elämänhallinnan suhteen. Tärkeimpiä asioita olivat esimerkiksi itsetarkkailun lisääntyminen, koulutusvaihtoehtojen miettiminen ja työtehtävien hallinta. Nuoret kokivat suurimmaksi elämänhallinnan ongelmiksi työn ja työkokemuksen puutteen sekä jatkokoulutuksen saamisen (vrt. Aaltojärvi & Paakkunainen 1995). Nuorista neljäsosa arvioi, ettei paja ollut vaikuttanut itseluottamukseen millään tavalla. Tutkimuksessa arvioitiin myös pajan merkityksiä, ja tutkija pohtikin, onko paja vain tauko tilapäisyyden tunteeseen tai väliaikainen lohtu. Pajan merkitys saattaa jäädä sosiaalisen ja emotionaalisen itseluottamuksen ja sosiaalisen projektion ja oppimisen tasolle, mutta sekin on tutkijan mukaan jo paljon. Pajan väliaikaisuuden luonne näkyy myös siinä, että nuorista yli kolmasosa uskoi jäävänsä pajajakson jälkeen yksin tai epätoivoiseen pettymyksen tilaan myönteisten pajakokemusten jälkeen. Paakkunainen huomauttaakin, että nämä nuoret tarvitsisivat välittömästi pajajakson jälkeen henkilökohtaista tukea yhteiskunnan taholta (emt.). Kuten tutkimuksessa tuodaan esille, tuki pajajakson jälkeen on erittäin tärkeää. Nuoren pajajaksosta saama hyöty voi olla hukkaan heitettyä, jos nuori joutuu heti pajajakson jälkeen uudelleen työttömäksi ja jää yksin kotiin ilman ulkopuolista tukea.

Aiemmissa tutkimuksissa tutkimustulokset pajan vaikutuksista elämänhallintaan ovat olleet kannustavia. Elämänhallinta käsitteenä on määritelty usein kokonaisvaltaisena yksilön vahvistumisena, johon asiat, kuten itsetarkkailun lisääntyminen, itsetunnon koheneminen, koulutusvaihtoehtojen miettiminen ja tulevaisuuden suunnitelmien selkiytyminen ja työtehtävien hallitseminen liittyvät. Elämänhallinnan esteiksi tutkimuksissa määrittyivät työn ja työkokemuksen puute sekä koulutuksen saaminen, ja koulutus ja työkokemus hyvin monelta työpajalla työskentelevältä nuorelta puuttuvatkin. Leinosen ja Pekkalan (2001) tutkimuksessa

huomionarvioista on, että elämänhallinnan vahvistumista esiintyi vain yhdessä työllistymis- tai koulutuspotentiaalin kasvun kanssa. Pelkkää elämänhallinnan paranemista koki ainoastaan 3 prosenttia vastaajista. Esimerkiksi positiivinen muutos koulutuspotentiaalissa voisi tarkoittaa, että nuori on pystynyt hahmottamaan omia vahvuuksiaan, heikkouksiaan ja kiinnostuksen kohteitaan. Hän on pohtinut erilaisia koulutusvaihtoehtoja, ja hänen tulevaisuuden suunnitelmansa ovat selkiytyneet. Tämä osoittaa elämänhallinnan vahvaa yhteyttä muiden yksilöä koskevien kokonaisvaltaisten muutosten kanssa.

Suomessa on tehty vähän työpajojen seuranta niiden määrään suhteutettuna. Laakso (2002, 25) on tehnyt seurantatutkimusta työpajatoiminnasta vuosina 1996, 1998 ja 2001. Tutkimuksissa on arvioitu työpajojen asiakaskuntaa, nuorten palautetta sekä pajojen toiminnan vaikuttavuutta ja laatua. Vuonna 2001 työpajoilla oli aiempiin vuosiin verrattuna huomattavasti vähemmän ammattitutkinnon suorittaneita nuoria. Tämä johtui parantuneesta työllisyystilanteesta. Pajan nuorten antaman palautteen mukaan pajoilla viihdytään hyvin, ja työkokemuksen saaminen ja muiden nuorten kanssa yhdessä työskenteleminen painottuivat tärkeimpinä asioina nuorten vastauksissa. Laakson (emt.) mukaan tällaiseen nuorten omaa työyhteisöä tavalliset työpaikat eivät pysty luomaan. Pajajakson alussa asetetut tavoitteet nuoret saavuttivat hyvin, ja parhaiten onnistuttiin elämänhallinnan ja ammatillisten valmiuksien parantamisessa sekä uusien taitojen oppimisessa. Tavoitteissa oli edistytty hyvin vuoteen 1996 verrattuna. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että työelämän ja koulutuksen väliin sijoittuvilla työpajoilla on tarvitsijansa.

On tärkeää, että työpajoista tehdään myös seurantatutkimusta. Näin pajojen muuttuneeseen asiakaskohderyhmään ja toimintaympäristöön sekä toiminnan sisältöihin voidaan paremmin reagoida. Pajoilla voidaan pyrkiä vaikuttamaan niihin muuttamalla toimintatapoja ja -menetelmiä paremmin asiakkaiden muuttuneita tarpeita vastaaviksi. Laakson (2002) tutkimuksessa onkin havaittu, että ammattikouluttamattomien nuorten osuus on vähentynyt 1990-lukuun verrattuna. Tämä on seurausta laman jälkeen parantuneesta työmarkkinatilanteesta ja kasvusta avoimien työpaikkojen määrässä. Pajan asiakaskunta on siis muuttunut, ja nykyään pajoilla on yhä enemmän kouluttamattomia nuoria, joilla ei ole juurikaan työkokemusta. Tämä vaikuttaa oleellisesti toiminnan sisältöön. Esimerkiksi työpainotteisella työpajalla toiminta ei voi perustua ammattitaidon vahvistamiseen, vaan ammatin opettelu ja siihen tutustuminen aloitetaan alusta.

Laakso (1997, 9) kehitti tutkimuksessaan menetelmää työpajojen vaikuttavuuden arviointiin, kokeili menetelmän toimivuutta ja arvioi sen avulla työpajojen toimintaa. Nuorten pajajakso onnistui hyvin,

kun sen tavoitteena oli työllistyminen pajajakson ajaksi sekä parempi elämänhallinta. Pajajakso oli erittäin hyödyllinen etenkin niille nuorille, joilla oli koulutus, muttei työkokemusta. Pajatoiminnasta hyötyivät vähiten pisimpään työttöminä olleet, työkokemusta vailla olevat ja kouluttamattomat nuoret. Laakso (1997) painottaakin, että nuorten ongelmiin tulisi puuttua jo ennen kuin ne muuttuvat hyvin monimutkaisiksi. Tutkimustuloksia arvioitaessa on pidettävä mielessä, että ne koskevat ainoastaan työpainotteisia työpajoja.

Kari Nyysölä ja Sasu Pajala (1999, 98–99) tekivät tutkimusta nuorten asenteista työpajatoimintaa kohtaan ja heidän mielipiteistään pajasta. He haastattelivat 12 työpajalla työskentelevää nuorta teemahaastatteluun. Tutkimuksessa kaikilta pajanuorilta kysyttiin, mikä pajalla on hyvää ja mikä huonoa. Työpajalla nuoret kohtasivat sosiaalisen ryhmän, johon kuulumisen perustui samankaltaiseen elämäntilanteeseen. Nuoret löysivät työpajalta kohtalotovereita, eikä heidän tarvinnut pelätä leimautumista. Nuoret puolestaan kritisivat muun muassa pajalla tehtäviä töitä ja pajaohjaajia. Osalle nuorista pajajakso ei antanut ammattitaitoa. Monet pitivät työtahtia liian verkkaisena ja osa koki työn yksipuoliseksi, haasteettomaksi ja turhanpäiväiseksi. Osa nuorista oli välillä turhautuneita, jolloin vaarana on työmotivaation menettäminen. Lisäksi palkka oli huono ja työpajajakson jälkeen tulevaisuus on yleensä hämärän peitossa. Työpajat mielletään joskus varastointipaikaksi, joihin kouluallergisia ja syrjäytyneitä nuoria sijoitetaan. Nuoret tunnistivat tämän piirteen, eivätkä myöskään odotukset pajajakson suhteen olleet suuria. (Nyysölä & Pajala 1999, 99–101.) Haastateltavat löysivät yllättävän paljon kritisoitavaa pajasta. Haastattelujen perusteella Nyysölä ja Pajala (emt.) jakoivat nuoret pajakielteisiin ja pajamyönteisiin. Enemmistö, 10 nuorta, suhtautui pajatoimintaan myönteisesti. Pajakielteiset nuoret, joita oli haastateltavissa kaksi, olivat puolestaan selvästi pettyneitä työpajatoimintaan, eikä työpajatoiminta ei vastannut näiden nuorten odotuksia. Mielestäni voidaan perustellusti todeta, että jos nuori koki pajalla tehtävän työn haasteettomaksi ja turhauttavaksi, eikä paja selkiyttänyt tulevaisuudensuunnitelmia, pajajakso on tällaisen henkilön kohdalla epäonnistunut. Pajatoiminnassa olisikin tärkeää ottaa nuorten omat mielipiteet ja palaute huomioon toimintaa kehittämisessä ja suunnittelussa.

Reetta Pietikäinen (2005) löysi tutkimuksessaan useita erilaisia pajaidentiteettejä, jotka kuvaavat nuorten asennoitumista ja toimijuutta työpajalla sekä laajemmin elämänintressejä. Pajaidentiteettejä Pietikäinen (emt.) erotteli kolme erilaista identiteettiä, jotka ovat itsensä kehittämisen, yhteisöllisen osallistumisen ja luovan ilmaisun orientaatio. Tutkimuksessa työpajanuoret karttoivat kuvaa itsestään syrjäytyjinä. Nuoret arvostivat pajatoimintaa ja pitivät sitä merkittävänä keinona rakentaa omaa elämäntilanteensa. Työpaja merkitsi mahdollisuutta toteuttaa nuorelle itselle tärkeitä ja

nuoruuteen kuuluvia asioita, kuten itsensä henkistä kehittämistä, yhteisöllistä osallistumista ja luovaa toimintaa.

Ismo Pohjantammi (2007) tarkasteli tutkimuksessaan ylisukupolvista työttömyyttä nuorten työpajoilla sekä työttömyyden vaikutuksia nuorten elämään. Tutkimus perustuu ympäri Suomea pajanuorille ja pajojen ohjaajille tehtyihin kyselyihin ja teemahaastatteluihin. Tutkimuksen mukaan noin 70 % pajanuorista oli kokenut vanhempien työttömyyttä. Tulokset osoittavat, että vanhempien työttömyys pitkittää nuoren omaa työttömyyttä. Työpajat näyttävät löytävän kohderyhmänsä, sillä pajatoiminta katkaisee työttömyyden ja antaa mahdollisuuden uuden uran hakemiseen. Nuorten seuranta pajajakson jälkeen on kuitenkin tärkeää. Tutkimuksen tulokset kertovat olennaisia asioita työpajoilla työskentelevistä nuorista. Monet nuorista ovat olleet ennen työpajalle tuloaan työttöminä. Nuoria leimaa huono koulumenestys, eivätkä nuoret ole viihtyneet koulussa. Tutkimuksessa selvisi, että noin 70–80 prosenttia työpajojen nuorista on niin sanotusti tekemällä oppivia, ja paja tarjoaakin heille vaihtoehtoisen, koulumaisesta opiskelusta poikkeavan vaihtoehdon.

Petri Virtasen (1998) analysoi työpajaprojektitutkimuksessa Euroopan sosiaalirahaston tuella rahoitettuja työttömille ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille tarkoitettuja työpajaprojekteja. Arvioinnin kohteina olivat projektien suunnittelu ja toimeenpano sekä tuloksellisuus ja vaikuttavuus. Tutkimuksessa selvitettiin myös työpajahenkilöstön näkemyksiä pajan toiminnasta, nuorten näkemyksiä pajan merkityksestä elämälleen, sekä lisäksi nuorten sijoittumista pajajakson jälkeen. Pekka Karjalainen (1999) on tehnyt tapaustutkimuksen Vantaan Korsossa toimivan kansalaispajan toiminnasta, joka on erilaisesta nimestään huolimatta työpaja. Tutkimuksessa työpajaa on arvioitu samoilla toimeenpanon, tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden ulottuvuuksilla kuin Virtasen (emt.) tutkimuksessa.

Tampereen yliopistossa on tehty kaksi pro gradu -tutkielmaa, jotka käsittelevät työpajatoimintaa. Tiina Soini (1997) tarkastelee työpajan mahdollisuuksia toimia syrjäytymistä ehkäisevänä interventiona nuoren elämässä. Heli Kivistö (1995) tarkastelee puolestaan nuorten työpajatoimintaan osallistujia ja heidän toimintaansa vaikuttavia tekijöitä. Työpajoista on tehty myös runsaasti raportteja ja selvityksiä. Niissä käsitellään usein jonkin tietyn työpajan toimintaa, toimintakäytäntöjä ja kehittämistä sekä erilaisia pajoilla toteutettuja hankkeita ja niiden onnistumista. Näistä esimerkkejä ovat *Ehkäisevää huumetyötä nuorten työpajoilla kehittävän hankkeen loppuraportti* (2006), *Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä – näkökulmia työpajojen palveluihin* (2005), *Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen* (2004), *Aktiivinen vaihtoehto*

nuorille Nokialla -projektista uusiin työkäytäntöihin (1999) sekä *Työllistymispolkuja syrjäytyville* (1997).

3.3 Starttipajatoiminta

Starttipajavalmennuksen tavoitteena on motivoida nuorta ja selkiyttää nuoren elämäntilannetta. Pajajaksolla kartoitetaan nuoren arki- ja työelämävalmiuksia sekä terveydentilaa. (Ylinampa 2005, 19.) Starttipajakson alussa arvioidaan pajalle tulevan nuoren työ- ja toimintakykyä laajemmin. Esimerkiksi motivaation, yleisen tyytyväisyyden ja elämänhallinnan kysymykset tulisi selvittää pajan ohjaajien ja nuoren kesken hyvässä ja luottamuksellisessa ilmapiirissä. Starttipajan nuorten tilanteissa tyypillistä on, ettei työttömyys tai koulutuksesta putoaminen ole varsinainen ongelma, vaan se on seurausta muista ongelmista, joihin tulisi päästä vaikuttamaan. Tällaisia ongelmia voivat olla esimerkiksi päihteet tai taloudelliset ja terveydelliset ongelmat. (Mononen 2005, 56.)

Kari Hilpinen ja Kirsi Kokkonen (2005, 69, 85–87) kuvaavatkin starttipajan toimintaa nuoren todellisuuden hahmottamiseksi yhteistyössä nuoren kanssa. He jakavat starttipajakson kahdeksan eri vaihetta käsittäväksi prosessiksi. Pajalle tulevalla nuorella on usein monia epäonnistumisia takana. Starttipajalta nuoren on tarkoitus jatkaa erilaisiin toiminnan muotoihin, jotka vastaavat nuoren kehittyntä suoritustasoa ja tasapainoa. Koulutukseen ohjaaminen on yksi vaihtoehtoista, samoin työpainotteiset työpajat. Perusturvallisuuden saattaminen hyvälle tasolle, kuten asunnon saaminen ja pitäminen, ovat tärkeitä asioita, jotka sisältyvät pajalla laadittuun tavoiteohjelmaan. Pajalla pyritään vahvistamaan nuoren elämisen perustaitoja. Pajalla voidaan esimerkiksi opetella laittamaan ruokaa tai harjoitella omasta taloudesta huolehtimista. Starttipajatoiminnassa voidaan parhaimmillaan tarjota nuorelle mahdollisuus tuottaa itselleen tietoa omista tiedoistaan ja taidoistaan sekä itsestään henkilönä ja toimijana.

Starttipajatoiminnalla on sosiaalinen tilaus eri ammatti- ja koulukuntien yhdistäjänä, kun kyseessä ovat peruskoulun jälkeiset tapahtumat nuoren elämässä. Peruskoulun loppuvaiheeseen ja sen jälkeiseen aikaan panostamalla saataisiin aikaan parhaita tuloksia. Peruskoulun jälkeinen ”tyhjäkäynti” on otollista aikaa lieveilmiöille altistumiselle. Jo merkityksettömyyden ja irrallisuuden tunteen kokemus vaikuttaa nuoreen masentavasti. Yhtymäkohtien rakentaminen opinnonohjauksen, työpajatoiminnan, sosiaalityön ja jatkokoulutuspaikkojen välille on haaste, johon olisi tartuttava. (Hilpinen & Kokkonen 2005, 87.)

Suomessa starttipajojen toiminta on hyvin kirjavaa niin sisältöjen kuin tavoitteiden ja toimintamallienkin osalta. Ei ole yhtä ainoaa starttipajamallia. Esimerkiksi työmenetelmät, toimintatavat ja -periaatteet, yhteistyötahot ja kohderyhmät voivat vaihdella eri pajojen kesken. Samankaltaisuksiakin starttipajojen kesken kuitenkin löytyy. Yleisiä periaatteita ovat nuoren tukeminen ja vahvistaminen sekä pyrkimys ohjata nuorta koulutukseen tai työelämään. Yhteistä starttipajoille ovat erilaiseen käsillä tekemiseen, ilmaisuun ja viestintään perustuvat toimintamuodot (Koho-Startti -projekti 2006, 16).

3.3.1 Tampereen Silta-Valmennuksen Ilmaisu-Startti

Tutkimukseni kohteena on Tampereella sijaitseva starttipaja Ilmaisu-Startti. Starttipajojen sisällöt voivat vaihdella suurestikin, ja keskityn tässä luvussa tarkastelemaan ainoastaan tutkimukseni kohteena olevaa starttipajaa. Starttipajan kehittämishanke aloitettiin Tampereella maaliskuussa 2005 (Koho-Startti -projekti 2006, 4). Ilmaisu-Startti on Tampereen Silta-Valmennusyhdistys ry:n starttipaja, jonka toimipiste sijaitsee Nekalassa. Silta-Valmennusyhdistys on kolmannen sektorin toimija, ja sillä on starttipajan ohella myös monia muita yksiköitä, kuten kalustevalmistus, autokorjaamo, lounasravintola ja rakennusosasto. (www.siltavalmennus.fi.) Yhdistyksen tulorahoitus perustuu työvalmennustoiminnan tuotteiden ja palveluiden myyntiin, työvoimahallinnon rahoitukseen, josta osa on TE-keskuksen hankerahoitusta, kuntien ostopalvelurahoitukseen sekä ammatillisilta oppilaitoksilta saataviin alihankintatuloihin. Palveluja ostavat muun muassa Tampereen kaupunki sekä Työvoiman palvelukeskus. (Silta-Valmennusyhdistys ry vuosikertomus 2007, 5–6)

Ilmaisu-Startti on nuorten palvelujen kehittämistoimintaa, joka tähtää uudenlaisten nuoria kiinnostavien matalankynnyksen palvelujen kehittämiseen. Toiminnan tarkoituksena on tukea, ohjata ja valmentaa nuoria elämää varten taiteen ja tekemisen keinoin. Paja on tarkoitettu alle 29-vuotiaille työttömille nuorille aikuisille, jotka hakevat suuntaa elämälleen. Pajan ideana on herättää ihminen vastuuseen omasta elämästään, valinnoistaan, asenteistaan ja tulevaisuudestaan. Pajalla pyritään vahvistamaan nuoren elämänhallintaa, itsetuntoa ja luottamusta tulevaisuuteen. Ilmaisu-Starttiin nuoret valitaan non-stop-periaatteella, joka tarkoittaa, että pajajakson voi aloittaa periaatteessa milloin tahansa. Nuori voi hakea pajalle ottamalla suoraan pajaan yhteyttä, tai joko sosiaalitoimi tai työvoimatoimisto voi auttaa pajalle pääsemisessä. Pajajakson aikana työstetään nuorten yksilöllisiä tavoitteita. Pajalla käytetään niin yksilö- kuin ryhmävalmennustakin, jotka

kulkevat käsi kädessä koko pajajakson ajan. Jakson aikana mietitään myös, mikä olisi sopiva paikka, johon nuori voisi jatkaa pajan jälkeen. Pajan nuorella on myös mahdollisuus jatkaa Silta-Valmennusyhdistyksen muihin palveluihin. (www.siltavalmennus.fi)

Tampereella on myös kaksi muuta starttipajaa. Toinen niistä on Tampereen kaupungin Elämän eväät -projekti. Paja on tarkoitettu 17–24-vuotiaille työttömille nuorille. Pajalla tutustutaan kurssiluontoisesti kulttuuriin ja sen osa-alueisiin. (Kulttuuripajan internet-sivut 2008.) Legioonateatteri voidaan lukea myös starttipajaksi. Se on ilmaisullinen työpaja, jonka kohderyhmänä ovat 17–35-vuotiaat työttömät henkilöt. Legioonateatterissa pyritään kohti muutosta, konkreettisina välineinä pajalla toimivat teatteri-ilmaisun kouluttaminen, teatteriesitysten kokoaminen ja esittäminen. (www.legioonateatteri.fi)

Tampereen Ilmaisui-Startin kantavana voimana on yhteisöllisyyden, yhdessä tekemisen, vertaisryhmien ja ilmaisullisten keinojen eheyttävä voima. Välineinä pajalla ovat kuvataide, keramiikka, teatteri-ilmaisu sekä tarinoiden kertominen. Starttipajan tarkoituksena ei ole taituruuden opettaminen, vaan kuvataiteen tekeminen ja keramiikan työstäminen toimivat oppimisen ja kasvamisen välineinä. Ilmaisullinen tekeminen yhdessä muun ryhmän kanssa vahvistaa identiteettiä, ajattelua ja sekä kielellisiä että kehollisia kykyjä. Se auttaa lisäksi kehittämään omaa persoonallisuutta itsetuntemuksen lisääntymisen myötä. Ilmaisun avulla nuori voi myös tarkastella itseään eri näkökulmista ja ikään kuin matkan päästä, mikä voi auttaa henkilökohtaisen problematiikan selvittämisessä. Ryhmässä tehtävä työ auttaa samaistumaan toisiin sekä opettaa yhteistyötä ja vastuuntuntoa. Lisäksi sosiaalinen tietoisuus, empatiankyky ja ongelmanratkaisutaidot vahvistuvat. (Koho-Startti -projekti 2006, 22–23, 27–29.) Keskustelin ryhmävalmentajan kanssa ja sain tietää, etteivät pajan ohjaajat koskaan käytä pajan nuorista termiä syrjäytyneet nuoret, vaan pajalla suositaan ennemmin esimerkiksi pudonneiden nuorten käsitettä.

Timo Toikon (2002, 281–282) mukaan taide- ja mediapajoissa nuorten ongelmia ei pyritä määrittelemään etukäteen, vaan ongelmat saavat määrityksensä vasta yhteisen tekemisen prosessin kautta. Tasavertaisen asiakas–työntekijä-suhteen perustana on aina asiakassuhteen refleksiivinen tarkastelu, johon taide antaa mahdollisuuden. Moni nuori voi vierastaa ajatusta ongelmien selvittelystä sosiaalivirastossa, mutta taidepaja tarjoaa toimintaa, joka heijastelee nuoren käsityksiä yhteiskunnasta. Yhteisen tekemisen avulla nuori voi hahmottaa vallitsevia olosuhteita, mutta myös omaa subjektiivuttaan. Yksi näkemys on mieltää taidepaja taiteen tekemisen paikkana, jolloin sosiaalista pääomaa ja muutosta syntyy sen sivutuotteena.

Ilmaisu-Startin perustamiseen vaikuttivat monet eri syyt. Tampereella ei ollut aiemmin starttipajatoimintaa, mutta paljon nuoria, joille ei ollut olemassa soveltuvia palveluja. Nämä nuoret ovat niin sanottu väliinpuotoajien ryhmä, jotka eivät sijoitu ”kenenkään maalle”. Näille nuorille oli tärkeää luoda kokonaisvaltaista ja riittävän pitkäkestoista palvelua sekä tukea. Nuorten yhteiskuntatakuu ja Laki kuntouttavasta työtoiminnasta² eivät seuraavista syistä johtuen ole starttipajan nuorten kohdalla toimineet. Valtaosa nuorista ei ole ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon. Sosiaalitoimessa nuorille ei ole tehty aktivointisuunnitelmaa tai sitä ei ole kyetty panemaan toimeen, eikä nuoria ole myöskään saatu ohjattua työvoimatoimiston asiakkaisiksi. Lisäksi palvelujärjestelmästä on puuttunut sopivia palveluja nuorille. Työmarkkinatukiharjoittelussa nuorille ongelmaksi on muodostunut vertaistuen ja ohjauksen puute. Starttipaja onkin osoittanut konkreettisen palveluvajeen, ja pajalle on ollut tulijoita enemmän kuin on ollut mahdollista ottaa. (Koho-Startti -projekti 2006, 6, 13–14.) Edellä kuvatut nuoret ovat selvästi vaarassa syrjäytyä koulutuksesta ja työmarkkinoilta, sillä perinteisen palvelujärjestelmän puitteissa ei heidän ongelmiinsa ole kyetty vastaamaan.

Työn sosiaalinen näkökulma on varsin merkittävä osa työpajavalmennusta. Tällä tarkoitetaan mm. ryhmässä tekemistä ja ryhmään kuulumista. Samastumisen kautta ihminen omaksuu esimerkiksi yhteisön normit, mielipiteet ja arvostukset. Myös ammatilliset roolit ja identiteetti opitaan sosiaalistumisen kautta jäljittelemällä, vahvistamalla ja harjoittelemalla. (Ylinampa 2005, 20.) Starttipajan perustehtävä on tukea, ohjata ja valmentaa taiteen ja tekemisen keinoin elämään. Pajalla pyritään luomaan nuorille kokemus johonkin kuulumisesta ja yhteisöllisyyden tunteesta tekemisen kautta. Luottamuksen synnyttäminen on myös tärkeää. Pajan tavoitteena on elvyttää nuoren itsetuntoa, itsetuntemusta ja luovuutta sekä voimaannuttaa nuoria, avata uusia teitä ja synnyttää halua siitä, että nuori voi tahtoa asioita ja asettaa tavoitteita. Pajan avulla pyritään saattamaan ja rohkaisemaan nuori ”seuraavalle ovelle”, eteenpäin. Nuorten tarpeita pajalla ovat puolestaan turvallisuus, aikuisen tuki, jatkuvuus, arjen taitojen opettelu, johonkin kuuluminen, mielekäs tekeminen, tulevaisuuden selkiyttäminen, omien rajojen, sekä heikkouksien ja vahvuuksien tunnistaminen. Tärkeää on sitoutuminen ja rajojen asettaminen. (Koho-Startti -projekti 2006, 18.)

---

² 2.3.2001/189. Laissa säädetään toimenpiteistä, joilla parannetaan pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä edistetään hänen mahdollisuuksiaan osallistua koulutukseen ja muuhun työhallinnon tarjoamaan työllistymistä edistävään toimenpiteeseen. Laissa säädetään myös toimenpiteisiin osallistuvan henkilön oikeuksista ja velvollisuuksista. (<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189#a189-2001>)

Pajalle tulevat nuoret tarvitsevat selkeästi apua elämänmuutokseen, eivätkä he kykene siihen ilman ulkopuolisen, esimerkiksi työpajan tarjoamaa tukea.

Tärkeimmät ohjaavat periaatteet starttipajalla ovat toisten arvostaminen, avoimuus, rehellisyys, toiminnan ennustettavuus, sopimuksista kiinnipitäminen, vastuullisuus, yhdessä tekeminen ja päihitteettömyys. Siltavalmennuksen starttipajalla työskentelee kaksi ryhmävalmentajaa, joilla on pitkäaikainen kokemus nuorten ryhmien vetämisestä, taiteen ja ilmaisun opettamisesta, ohjaamisesta ja lisäksi sekä yksilö- että ryhmävalmennuksesta. (Koho-Startti -projekti 2006, 19–22.) KOHO-palvelun yksilövalmentajat tukevat asiakastyötä rekrytoinnissa, jatkopolun etsimisessä sekä tarvittaessa erilaisissa tehtävissä, kuten viranomaisasioiden hoidossa. Opiskelu- ja työelämätaitojen osalta pajalla voidaan käyttää joko KOHO:n yksilöohjaajia tai Siltavalmennuksen ohjauksen ja valmennuksen muita työntekijöitä sekä AsuntoSillan tukiasumispalveluja niitä tarvitsevien osalta. (Koho-Startti -projekti 2006, 34.) Nuorille tarjotaan pajajakson aikana kokonaisvaltaista tukea monilta eri toimijoilta Siltavalmennuksen puitteissa. Nuoret saavat tukea etenkin itsensä kehittämiseen, tulevaisuudensuunnitelmien miettimiseen sekä jatkopolun varmistamiseen.

Tampereen kaupunki ja Siltavalmennusyhdistys tuottavat yhdessä KOHO-palveluja. KOHO-palvelut tarjoavat neuvontaa, ohjausta ja valmennusta nuorille, jotka tarvitsevat omien asioidensa edistämiseen intensiivistä tukea ja työskentelyä. KOHO:ssa etsitään yhdessä nuoren kanssa koulutus- ja työelämäpolkuja. Tutustuminen työelämään ja ammattialoihin alkaa usein työharjoittelujaksolla. KOHO:ssa voivat asioida tamperelaiset 17–24-vuotiaat nuoret, jotka ovat vailla ammatillista koulutusta, keskeyttäneet tai vaarassa keskeyttää opintonsa sekä pitkään työttömänä olleet. Asiakkuus KOHO:ssa alkaa ohjaavan tahon tai nuoren yhteydenotosta ja tutustumiskäynnistä, jossa sovitaan yhteistyön alkamisesta. Yksilöohjauspalvelu perustuu verkoston käyttöön ja tehtävänä on koota nuoren tueksi niitä palveluja, joita hän tarvitsee elämänhallintansa vahvistamiseen. (www.siltavalmennus.fi.) Nuori voi hakeutua starttipajalle ottamalla itse yhteyttä KOHO-palveluihin.

Starttipajakson tärkeä tavoite on, että jakson aikana nuorissa olisi herännyt toivo. Pajalla pyritään siihen, että nuoret hahmottelisivat, mikä voisi olla iso unelma tulevaisuudessa. Nuoria pyritään jakson aikana vahvistamaan, jotta pajalta lähtiessä nuorella olisi voimavaroja ja turvallinen olo jatkaa eteenpäin. Tavoitteena on myös tunne siitä, että nuori voi itse vaikuttaa omaan elämäänsä itse. Starttipajasta irtaantuminen tapahtuu pitkäjänteisesti suunnitellusti ja jatkosuunnitelman tukemana. Pajalla pyritään panostamaan erityisesti siihen, että nuorilla olisi pajajakson päättyessä myönteinen

ja tulevaisuuteen tähtäävä olo. (Koho-Startti -projekti 2006, 26, 34.) Pajan tavoitteena on toisin sanoen elämänhallinnan vahvistaminen. Pajalla pyritään siihen, että kaikki nuoret voisivat lähteä pajalta eteenpäin luottavaisin mielin ja jatkosuunnitelman turvin.

3.3.2 Starttipajan nuoret

Starttipajan nuoret eivät muodosta yhtä yhtenäistä joukkoa. Kuitenkin nuorten elämäntilannetta voi usein kuvata samoilla piirteillä. Peruskoulun päättymisen jälkeen nuoret ovat jääneet ajailemaan, eivätkä kykene ilman aikuista tukea muodostamaan omaa elämäänsä koskevia tavoitteita. Usein myös arjen taidot ovat puutteellisia. Nuoret ovat joko keskeyttäneet ammatillisen koulutuksen tai eivät ole hakeutuneet ollenkaan koulutukseen. Mahdollinen työkokemus on usein työharjoittelua ja lisäksi keskeyttämiseen päättynyttä. Useat nuorista ovat vaikeissa oloissa kasvaneita tai huostaan otettuja, ja heillä onkin suuri turvallisuuden ja aikuisen tuen tarve. Nuorten kasvuolot näkyvät persoonallisuuden epävakautena, joka ilmenee esimerkiksi luottamuspulana aikuisiin, kiinnittymisvaikeuksina, masentuneisuutena, identiteettiongelmina, tavoitteettomuutena ja itsestä huolehtimisen puutteena. Monilla on myös oppimiseen ja hahmottamiseen liittyviä ongelmia. Asiakastyössä saadun kokemuksen valossa ja tilastotietojen perusteella starttipajan nuoret kuuluvat joukkoon, jolla on suuri riski passivoitua ja syrjäytyä pysyvästi normaalin nuorten aikuisten elämästä. (Koho-Startti -projekti 2006, 8, 12.) Nuoria voi luonnehtia niin sanotuiksi väliinputoajiksi, jotka eivät ole löytäneet paikkaansa koulutuksessa tai työelämässä. Näin ollen he ovat myös vaarassa syrjäytyä koulutus- ja työmarkkinoilta, mutta sen lisäksi myös muilta elämänalueilta.

Pajan nuorten ohjaus- ja palvelutarpeet ovat samantyyppisiä kuin muillakin työvoimatoimiston vaikeassa asemassa olevilla nuorilla pitkäaikaisasiakkailta. Lähes kaikki nuoret tarvitsevat aikaa oman itsen tutkimiseen, vahvuuksien esiin nostamisen, uusien roolien kokeiluun ja itsetunnon vahvistamiseen. Muut palvelutarpeet liittyvät työelämään ja ammatinvalintaan, ihmissuhteisiin, sosiaalisiin taitoihin, terveyteen, asumiseen, ajankäyttöön, päihteiden käyttöön ja raha-asioihin. (Koho-Startti -projekti 2006, 14.) Seuraavat starttipajan nuoria koskevat tilastotiedot perustuvat vuosina 2005–2006 työskennelleiltä nuorilta kerättyihin tietoihin.

Taulukko 2. Pajalle ohjautuminen

Pajalle ohjautuminen	Määrä %	N
Sosiaalitoimisto	26	10
Ammatillinen oppilaitos ja Koutsi	21	8
Oma-aloitteisesti	16	6
Muu	37	14
Yhteensä	100	38

Taulukossa 2 on nähtävillä, että asiakkaat ohjautuivat yksittäisistä tahoista yleisimmin pajalle sosiaalitoimiston kautta (26 prosenttia). Ammattioppilaitosten ja Koutsi-projektin yhteistyön kautta ohjautui 21 prosenttia nuorista. He olivat joko ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä tai keskeyttämässä olevia nuoria. Oma-aloitteisesti pajalle tuli 16 prosenttia. Suurin osa nuorista on ohjattu pajalle muuta kautta, joko työvoimatoimiston, Koho-palveluiden, päihdehuollon tai mielenterveysyksikön kautta.

Taulukko 3. Työttömyyden kesto

Työttömyyden kesto	Määrä %	N
Alle 6 kk	13	5
6-12 kk	23	9
1-2 vuotta	8	3
2-4 vuotta	3	1
Ei ilmoittautunut työvoimatoimistoon	53	20
Yhteensä	100	38

Taulukossa 3 huomionarvoista on etenkin se, että nuorista yli puolet, 53 prosenttia, ei ollut ilmoittautunut työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi. Nämä nuoret eivät ole missään kirjoilla, joten he ovat myös erittäin vaikeasti tavoitettavissa aktiivitoimenpiteisiin. Alle 6 kuukautta työttömänä olleita oli 13 prosenttia. Suurin osa nuorista, 23 prosenttia, oli ollut työttömänä 6–12 kuukautta. Työttömänä 1–2 vuotta olleita oli 8 prosenttia ja 2–4 vuotta työttömänä olleita vain 3 prosenttia. Nuorista yhteensä 36 prosenttia oli ollut työttömänä korkeintaan vuoden. Ongelman muodostavat ne nuoret, jotka eivät ole ilmoittautuneet työvoimatoimiston asiakkaaksi. Näiden nuorten osalta työttömyyden kestosta ei ole tietoa. Heidän työttömyytensä on saattanut jatkua yhtäjaksoisesti pidempään, sillä heidän työttömyyttään ei ole katkaissut esimerkiksi osallistuminen aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteisiin.

Taulukko 4. Työkokemuksen kesto

Työkokemuksen kesto	Määrä %	N
Ei työkokemusta	50	19
Alle vuosi	32	12
Yli vuosi	18	7
Yhteensä	100	38

Kuten taulukossa 4 on nähtävillä, puolella starttipajan nuorista ei ollut lainkaan työkokemusta. Alle yksi vuosi työkokemusta löytyi 32 prosentilta nuorista ja yli vuoden verran työkokemusta oli 18 prosentilla. Tärkeä yksityiskohta on, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta työkokemus oli työmarkkinatukiharjoittelua, joten nuorilla ei ole kokemusta työskentelystä palkkatyösuhteessa avoimilla työmarkkinoilla.

Aloittaneista nuorista 55 prosenttia oli naisia ja 45 prosenttia miehiä. Asiakkaiden iät vaihtelivat 17 ja 25 vuoden välillä, ja keski-ikä oli 21 vuotta. Nuorista 75 prosenttia oli suorittanut vain peruskoulun ja 18 prosenttia lukion. Vain viidellä prosentilla oli ammatillinen koulutus. Koulutustaustan perusteella nuorista kolme neljäsosaa voidaan luonnehtia koulutuksesta syrjäytyneiksi. Alkuhaastatteluissa oli selvitetty nuorten terveyden tilaa ja päihteiden käyttöä. Ammatinvalintaan vaikuttavia diagnooseja oli 13 prosentilla nuorista. Saman verran nuoria oli ollut hoidossa mielenterveysongelmien vuoksi. Päihteet olivat puolestaan vaikeuttaneet elämänhallintaa 11 prosentilla nuorista. Näihin tietoihin pohjautuen pajan nuorista kolme neljäsosaa on terveitä, eikä heillä ole myöskään päihdeongelmaa.

Taulukko 5. Pajajakson suorittaminen

Jakson suorittaminen	Määrä %	N
Suoritti loppuun	70	19
Keskeytti hallitusti	15	4
Keskeytti hallitsemattomasti	15	4
Yhteensä	100	27

Starttipajakson suoritti 70 prosenttia osallistujista. Hallitusti jakson keskeytti 15 prosenttia, jolla tarkoitetaan nuoren siirtymistä pajalta muuhun toimintaan. Saman verran nuoria keskeytti hallitsemattomasti. Ennen pajajaksoa aktiivitoiminnassa, kuten työssä, työharjoittelussa tai koulutuksessa oli vain 8 prosenttia nuorista. Jakson jälkeen 85 prosenttia nuorista sijoittui jatkopolulle. Heistä yli puolet sijoittui palkkatyöhön, koulutukseen tai työharjoitteluun välittömästi pajajakson jälkeen.

Tiivistettynä tilastot piirtävät starttipajan nuorista kuvan, jonka mukaan nuoret ohjautuvat pajalle yleisimmin sosiaalitoimen kautta. Monilla pajan nuorista on erinäisiä ongelmia, ja heillä on riski passivoitua ja syrjäytyä normaalista elämästä. Heistä 75 prosenttia on käynyt vain peruskoulun. Pajalla työskentelee miehiä ja naisia suunnilleen saman verran. Nuorilla on kaikilla takana työttömyyttä, yleisimmin alle vuoden verran. Heistä puolella ei ole lainkaan työkokemusta, ja niillä, joilla työkokemusta on, se on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta työmarkkinatukiharjoittelua, joten varsinaisesta palkkatyöstä heillä ei ole kokemusta. Pajajakson suorittaa loppuun asti 70 prosenttia osallistujista, joista 85 prosenttia sijoittuu jatkolulle. Starttipajalta sijoitetaan siis huomattavasti paremmin jatkolulle kuin tavallisesta työpajatoiminnasta, josta vain noin 50–55 prosenttia nuorista sijoittuu vuoden kuluessa (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 17–18). Tämä kuvastaakin hyvin starttipajan luonnetta, sillä pajajakson tavoitteena on parantaa nuoren henkilökohtaisia valmiuksia ja myös tulevaisuuden suunnitteluun panostetaan paljon. Tavoitteena on, että pajajakson lopulla nuorella on jo valmiiksi mietittynä paikka, jonne hän jatkaa seuraavaksi.

4 Elämänhallinta

Tutkimukseni keskeisiin käsitteisiin kuuluu elämänhallinta. Nuoria koskevan työvoimapolitiikan tavoitteena on niin julkisessa keskustelussa kuin tutkimuksissa ja työvoimapolitiittisissa toimenpidekokonaisuuksissakin syrjäytymisen ehkäiseminen ja elämänhallinnan parantaminen (Pietikäinen 2005, 226). Elämänhallinnan käsitettä käytetään paljon myös työpajatoiminnan yhteydessä, ja elämänhallinnan vahvistaminen on yksi pajatoiminnan tärkeimmistä tavoitteista (ks. Pekkala 2005). Näin on myös tutkimassani Ilmaisuu-Startissa. Elämänhallinnan määrittely jää usein kuitenkin olemattomaksi. Mitä elämänhallinnalla oikeastaan tarkoitetaan? Ilman elämänhallinnan käsitteen sisällön määrittelyä myös elämänhallinnan vahvistamisen tavoite jää epäselväksi. Pyrinkin tässä luvussa selventämään elämänhallinnan käsitettä.

Käsitteensä elämänhallinta on melko suosittu hyvin monen eri tieteenalan piirissä. Käsite on kuitenkin vakiintumaton ja sen merkitykset vaihtelevat. Aila Järvikoski (1996, 35, 44) kuvailee elämänhallinnan käsitettä monimerkitykselliseksi ja eräänlaiseksi kattokäsitteeksi. Elämänhallinta sisältääkin useita eri elämäntilanteiden hallintaan ja elämäntilanteeseen liittyviä osatekijöitä. Ensimmäisenä elämänhallinnan käsitteen suomalaisen tutkimukseen toi J.P. Roos (1987) 1980-luvulla.

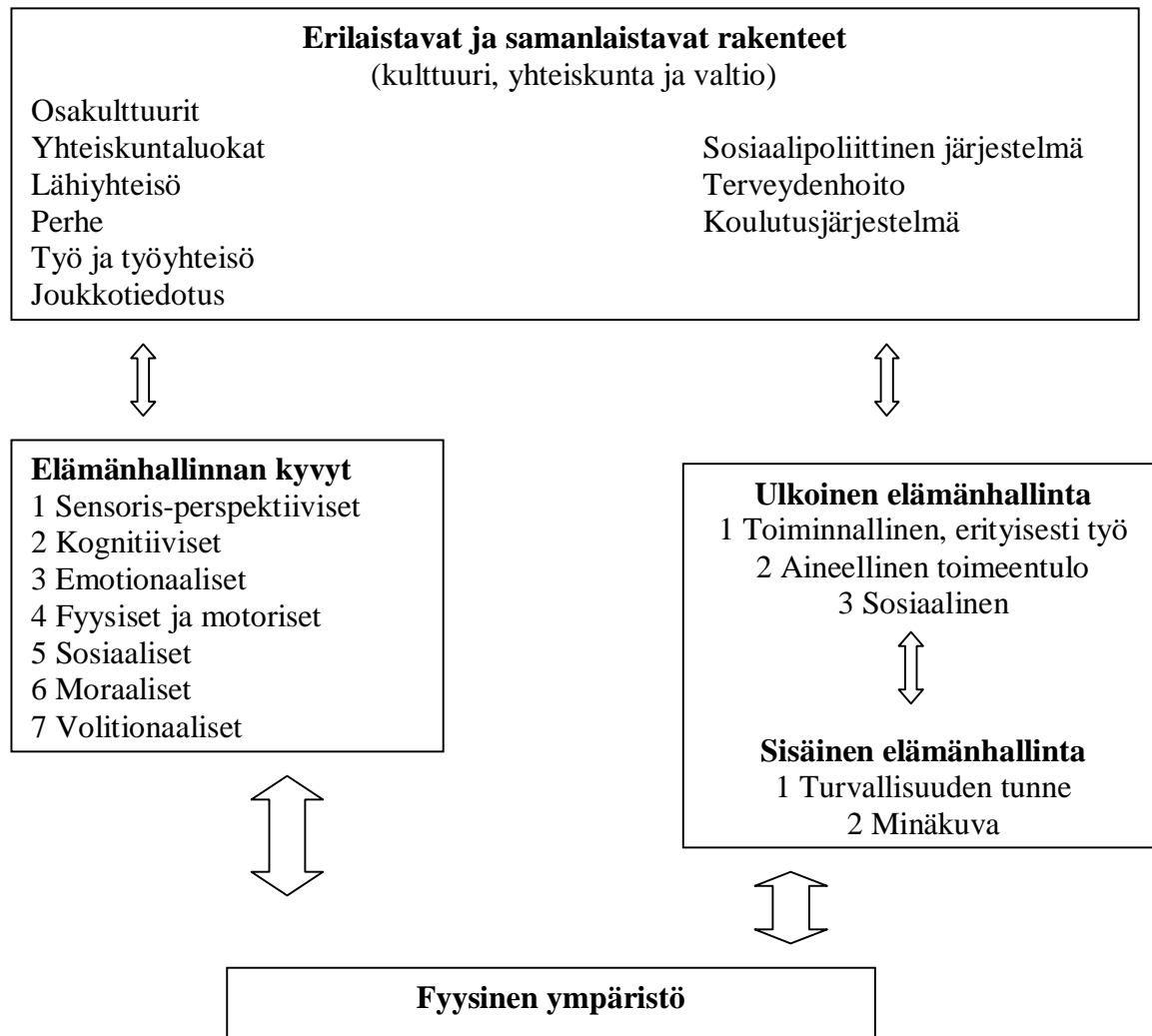
Elämänhallinta on käsite, jonka yhteydessä voidaan tutkia hyvin erilaisia asioita. Seuraavassa esittelen esimerkkejä siitä, miten elämänhallintaa on aiemmin tutkittu. Veli-Matti Poutanen (2000) on tutkinut pitkäaikaistyöttömyyttä ja elämänhallintaa, ja Eila Hietaniemi (2004) ikääntyvien työttömien elämänhallintaa. Raili Peltonen (1994) on tutkinut keski-ikäisten naisten elämänhallinnan ja terveyden yhteyttä ja Anna-Maija Pietilä (1994) nuorten miesten elämänhallintaa ja terveyttä. Tampereen yliopistolla on tehty lukuisia pro gradu -tutkielmia elämänhallinnasta. Tuija Kataja-Aho (2002) on tutkinut työttömien elämänhallintaa ja Marja-Liisa Muilu (2001) työttömien naisten elämänhallintaa. Heini Virtanen (2006) on tutkinut pitkäaikaissairaiden vanhusten minäkäsitystä ja elämänhallintaa. Myös maahanmuuttajien, eläkeläisten, vankien, velkaantuneiden, päihteiden väärinkäyttäjien ja päihdekuntoutujien elämänhallintaa on tutkittu. Edellä mainittujen tutkimusaiheiden kirjo antaa viitteitä siitä, miten moninaisissa eri yhteyksissä ja eri tieteenaloilla elämänhallintaa voidaan tutkia.

Elämänhallinnan teoriaa käsittelevää kirjallisuutta on erittäin vähän, mikä on yllättävää huomioon ottaen, että elämänhallintaa käsittelevää tutkimusta on tehty runsaasti. Ehkäpä juuri vähäisestä teoriakehittelystä johtuen käsite on jäänytkin melko hajanaiseksi ja monimerkitykselliseksi. Raimo Raitasalo (1995, 5, 56) selvitti tutkimuksessaan elämänhallintaan liittyviä tekijöitä sosiaalipolitiikassa. Teoksessaan hän kehittää elämänhallinnan teoriaa aiempiin tutkimuksiin pohjautuen. Hän liittyy hyvinvoinnin käsitteen läheisesti elämänhallintaan. Hyvinvointi muodostuu ihmisen elintasosta, elinoloista, elämänlaadusta ja omasta käyttäytymisestä suhteessa ympäristöön. Raitasalo (emt., 12) käsittelee teoksessaan elämänhallintaa sopeutumiskäyttäytymisenä, joka syntyy tarpeiden tyydyttämättömyydestä ja tavoitteiden saavuttamattomuudesta sekä turvattomuuden että uhkan kokemuksista. Englanninkielisessä tutkimuksessa elämänhallinnasta käytetään käsitettä coping (Riihinen 1996a, 17).

Kari Vähätalon (1998, 54–56) mukaan elämänhallintateoriassa lamaa on käsitelty yksilön aseman kriisiytymisuhan näkökulmasta. Tilanne on tyypillinen uudelle niin sanotulle riskiyhteiskunnalle, jossa normaalilla elämänhallinnalla tarkoitetaan kansalaisen tavanomaista selviytymistä tai pärjäämistä. Siihen saattaa kuulua lyhytaikaisia kriisivaiheita ja karsiutumisen jaksoja, jotka saattavat olla vain tilapäisiä. Tällaiset vaiheet ohitetaan kuitenkin yleensä normaalien sopeutumismekanismien ja hyvinvointivaltion tukiverkoston avulla. Elämänhallinta on hyvin monisäikeinen kokonaisuus, jonka avulla yksilö pyrkii hallitsemaan elämänsä kulkuaan. Siihen liittyy hyvin erilaisia yhteiskunnan rakenteita, kuten yksilön ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan tekijöitä ja hänen psykofyysisiä kykyjään. Yksilöllä on usein monimuotoisia sopeutumismekanismeja tilapäisten kriisien varalle. Nämä mekanismit saattavat pehmentää kriisien dramaattisia seurauksia satunnaisen työttömyyden tai lyhyiden toimeentulo-ongelmien kohdatessa. Työttömyyskriisien hallintaa auttavat usein yksilötasoinen sopeutumiskyky ja sosiaalinen yhteisö, johon kuuluvat perhe, ystävät ja lähiyhteisö. Myös hyvinvointivaltion tukijärjestelmät pehmentävät kriisejä merkittävästi esimerkiksi sosiaaliturvan sekä asunto- ja työvoimapolitiikan keinoin.

Olavi Riihinen (Vähätalo 1998, 53, Ref. Riihinen 1996b muk.) on pitänyt esitelmän, jossa hän käsitteli elämänhallintaa. Kuviossa 1 on esitetty Riihisen elämänhallinnan malli. Riihinen (emt.) liittyy elämänhallinnan rinnakkaiskäsitteisiin elintason ja elämän laadun. Elintason käsite on sidoksissa ihmisen taloudellisen kulutustason käsitteeseen. Elämän laatu on puolestaan käsite, joka on yhteydessä kulttuurista nauttimisen käsitteeseen. Keskeiseksi elämän laadun käsitteen sisällöksi saatetaan määritellä ihmisen aktiivisuus ja autonomia hallita omaa elämäänsä (elämänhallinta). Riihinen (emt.) jakaa elämänhallinnan sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan, joka on tyypillinen

jako (ks. esim. Roos 1987; Raitasalo 1996). Elämönhallinta näyttöytyy monisyisenä käsitteenä, joka liittyy läheisesti sekä yksilö- että yhteiskunnan tasoihin. Elämönhallinta ei ole kiinni vain yksilöstä, ja hänen henkilökohtaisista kyvyistään ja ominaisuuksistaan, vaan myös hänen ympäristöstään ja muutoksista siinä.

Kuvio 1. Elämönhallinnan malli Riihisen mukaan (Riihinen 1996b)

Vähätalon (1998, 55) mukaan riskiyhteiskunnassa esiintyy yhä harvemmin selkeää ”normaaliutta” tai ”keskivertoisuutta”. Aiempi epävakaa luokiteltu ”epänormaalius”, kuten epätyypilliset työsuhteet ovat tulossa ”normaaliksi”, erilaisia riskejä sisältäviksi elämäntilanteiksi. Normaalin elämäntilanteen ja elämönhallinnan vastakohtaksi voidaankin määritellä elämönhallinnan puuttuminen, murentuminen tai vähintään sen muuttuminen uhanalaiseksi. Yksilön kyky hallita

omaa elämäänsä saattaa tällöin olennaisesti heikentyä. Vähätalo (1998) toteaaakin, että tällaisessa tilanteessa on oikeutettua puhua huono-osaistumisprosessin uhkan kasvamisesta. Huono-osaistumisprosessiin on usein yhdistetty yksilö- yhteisö- ja kollektiivitasoisia ongelmia. Äärimmäisissä muodoissaan tämä ilmenee yksilön poikkeavana käyttäytymisenä, kuten alkoholismina, itsemurhina ja rikollisuutena. Huono-osaisuuden ongelmia saatetaan kuitenkin ylitulkita. Ylihuolestunut reagoititapa on ollut tyypillistä esimerkiksi nuorisotyöttömyydestä käydylle keskustelulle. Monet elämänhallinnan kriisit ovat yhteydessä ihmisten normaaleihin elämänvaiheisiin, kuten nuorten siirtymiseen koulutuksesta työelämään, heidän aikuistumiseensa ja sosiaalistumiseensa. Kriisit ovat lyhytaikaisia ja tilapäisiä elämäkulun katkoksia, joista yksilöt pystyvät useimmiten selviämään ilman suuria vaurioita. (Ks. myös Roos 1987). Lyhytaikainen työttömyys on tämäntyyppinen elämäkriisi.

Elämänhallinnan ongelmat voivat kuitenkin muodostua vakaviksi ongelmiksi esimerkiksi nuorten kohdalla. Nuorten työpajoilla työskentelee paljon koulunsa keskeyttäneitä pitkäaikaistyöttömiä sekä nuoria, jotka eivät ole hakeneet tai päässeet mihinkään koulutukseen. Heille ongelmat elämänhallinnassa voivat merkitä sitä, että he eivät ilman ulkopuolista tukea ja puuttumista pääse mukaan työelämän tai koulutukseen (ks. Koho-Startti -projekti 2006). Ongelmat liittyvät esimerkiksi selkiytymättömään minäkuvaan ja tavoitteisiin.

Jukka Vehviläinen (1999) on tutkinut koulutuksen ulkopuolella olevien työttömien nuorten integroitumista ja pärjäämistä eri elämän alueilla. Nuorten elämässä pärjäämisen kenttiä voivat olla koulutus, työelämä, harrastukset, perhe ja ihmissuhteet. Nuori kaipaa pärjäämisen kokemuksia ja integroitumista ainakin jollekin näistä kentistä. Ellei nuori saa onnistumisen kokemuksia ja tarttumapintaa, voi tilanne johtaa epäonnistumisen kokemuksiin ja elämänhallinnan kadottamiseen. Huono koulumenestys voi esimerkiksi johtaa nuoren integroitumiseen koulutuksen ulkopuoliselle vaihtoehdoiselle pärjäämisen kentälle. Nuori ei kuitenkaan välttämättä menetä elämänhallintaansa, jos koulutuksen ulkopuolella oleminen on korvautunut kiinnittymisellä johonkin toiseen pärjäämisen kenttään. (emt. 198–199.) Vahva elämänhallinta ei siis tarkoita pärjäämistä kaikessa. Elämässä on erilaisia pärjäämisen kenttiä, eikä tarkoitus olekaan, että henkilön tulisi pärjätä välttämättä kaikilla eri kentillä.

Myös Raitasalo (1995 12–13, 61, 73) jaottelee kirjassaan elämänhallinnan sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Hänen mukaansa ulkoinen elämänhallinta, joka on havainnoitavissa olevaa käyttäytymistä, liittyy ympäristön mahdollisuuksiin tukea ihmisten omaa kykyä käsitellä koettuja

paineita ja ristiriitoja. Ulkoinen elämänhallinta on kyseessä, kun ihminen pyrkii käyttämään esimerkiksi sosiaaliturvaa tai muiden ihmisten tukea selvitäkseen kohtaamistaan vaikeuksista, ja myös silloin, kun ihminen pyrkii vaikuttamaan ulkoisiin tekijöihin, kuten elintasoon, niin että se vastaisi paremmin henkilön omia tavoitteita ja tarpeita. Ulkoinen elämänhallinta käsittää ympäristön aineelliset mahdollisuudet, ihmissuhdeverkostot ja harrastusten tarjonnan.

Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan mielen sisäistä prosessia. Sisäinen elämänhallinta liittyy omiin valmiuksiin kohdata ja ratkoa vaikeuksia tai paineita sekä kykyä selviytyä niistä myös tulevaisuudessa. Ihminen pyrkii muun muassa tunteiden ja mielikuvien avulla käsittelemään uhkien ja vaarojen aiheuttamaa ahdistuneisuutta, haasteellisia tilanteita ja ristiriitoja sekä selviämään niistä. Ulkoinen elämänhallinta on välineellistä käyttäytymistä samojen tavoitteiden saavuttamiseksi. Sisäinen elämänhallinta käsittää omat tunteet, kyvyt, taidot, itsetunnon, sopeutumis- ja mukautumiskyvyn sekä joustavuuden. Sillä tarkoitetaan näin ollen tapahtumasarjaa, jonka avulla ihminen pyrkii lievittämään uhkien ja vaarojen aiheuttamaa ahdistusta sekä selviämään haasteellisista tilanteista. Tapahtuneita asioita ihminen pyrkii käsittelemään tunteiden ja mielikuvien avulla. Sisäinen elämänhallinta käynnistyy tai muuttuu itseä, itsetuntoa tai persoonallisuutta uhkaavien tekijöiden vaikutuksesta. Puolustusmekanismien avulla ihminen käsittelee koettuja uhkia ja paineita, ja ne ohjaavat ihmisen käyttäytymään kullekin ominaisella tyylillä, esimerkiksi sopeutumalla. (Raitasalo 1995, 61, 69–73.) Riihinen (1996a, 29–30) huomauttaa kuitenkin, ettei jako sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan ole aivan ongelmaton. Hänen mukaan ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta ovat toisistaan riippuvaisia, sillä henkilö, jolla on selkeä ja positiivinen minäkuva ja voimakas itsetunto, voi säilyttää elämänhallintansa ankeissakin ulkoisissa oloissa. Henkilö, jolla on päinvastaiset ominaisuudet, voi sortua pienenkin vastoinkäymisen osuessa kohdalle.

Raitasalo (1995, 69–70) erittelee neljä tekijää, jotka osallistuvat elämänhallintaan. Ensimmäinen tekijä on minä, ihmisen kokonaiskäsitelmä itsestään. Tällä tarkoitetaan ihmisen omia arviointeja fyysisistä ja psyykkisistä ominaisuuksistaan ja piirteistään. Toinen tekijä on itsetunto, jolla tarkoitetaan oman minän hyväksymistä, arvostamista ja kunnioittamista. Kolmas tekijä on psyykinen puolustusmekanismi, joka tarkoittaa tiedostamattoman minän suojelevia ajatuksia ja tunteita. Mekanismin avulla ihminen välttyy ahdistuneisuuden, syyllisyyden ja sisäisten ristiriitojen kokemuksilta. Viimeinen tekijä on persoonallisuus, jolla tarkoitetaan tunteiden, motiivien, tarpeiden, arvojen ja kykyjen kokonaisrakennetta, jonka avulla ihminen toteuttaa elämäänsä.

Tutkimuksessani keskityn erityisesti ensimmäiseen, toiseen ja neljanteen tekijään. Tutkimukseni kannalta oli mielestäni keskeistä selvittää pajanuoren kokonaiskäsitystä omasta itsestään, nuoren itsetunnon tasoa sekä persoonallisuutta, sillä kuten Raitasalo (1996) toteaa, ne kaikki osallistuvat elämänhallintaan. Raili Peltosen (1994) mukaan elämänhallinta on lähellä itseluottamusta ja minäkuva. Seurantatutkimukseni mahdollistaa mahdollisten pajajakson aikana tapahtuneiden muutosten tarkastelun. Tällä tarkoitan esimerkiksi sitä, miten nuoren käsitys omasta itsestään on muuttunut ja onko hänen itsetuntonsa parantunut pajajakson aikana.

Raitasalon (1995, 73) tutkimuksessa olosuhde- tai tilannetekijä on stressaava ja painetta aiheuttava silloin, kun ihminen itse arvioi sen olevan haitallinen omalle hyvinvoinnilleen. Elämänhallinnassa pyritään muuttamaan olosuhteita niin, että stressaavat kokemukset olisivat itselleen suotuisampia. Elämänhallinnan keinot voivat olla mukautumista edistäviä, kuten ongelmien ratkaisua, onnistunutta paineiden sisäistä selvittämistä tai tuen hankkimista. Keinot voivat olla myös mukautumista estäviä, kuten sosiaalisten kontaktien välttelyä tai itsen syyttelyä. Pyrin omassa tutkimuksessani huomioimaan sen, miten nuoret kokivat työttömyyden Oliko työttömyys stressaava tilanne, uhkasiko työttömyys elämänhallintaa ja pyrkivätkö nuoret hankkimaan tukea ulkopuolisilta? Vähätalon (1998, 46) mukaan pitkäaikaistyöttömyys koettelee ihmisen elämänhallintaa.

Pentti Murto (1995) on jaotellut elämänhallintaan liittyvät valmiudet jakamalla ne fyysisiin, psyykkisiin, sosiaalisiin sekä ammatillisiin ja koulutuksellisiin. Fyysinen valmius on henkilön fyysinen toimintakyky, jonka tulisi olla mahdollisimman hyvin käytössä. Psyykkisiin valmiuksiin liittyvät realistinen minäkuva, psyykinen itsenäisyys ja subjektiivinen toiminta, kuten vastuun ottaminen ja päätösten tekeminen. Sosiaalisia valmiuksia ovat vuorovaikutus- ja kansalaistaidot. Ammatillisiin ja koulutuksellisiin valmiuksiin liittyvät puolestaan tiedot, taidot sekä henkilön valmius työelämään. (emt., 66.) Vahva elämänhallinta edellyttää henkilöltä erinäisiä valmiuksia, joiden avulla hän voi ottaa vastuuta elämästään ja pyrkiä toimimaan itsenäisesti ja vastuullisesti yhteiskunnassa.

Raitasalon (1995, 68–69) mukaan elämänhallinnan vahvistaminen on yksi sosiaalipolitiikan tavoitteista, sillä sosiaalipolitiikan keinoin pyritään tukemaan ihmisten sopeutumiskykyä esimerkiksi heidän kohtaamissaan taloudellisissa tai terveydellisissä ongelmissa. Sosiaalipoliittisten toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa tulisi pyrkiä ottamaan huomioon, miten ihmiset kokevat ja arvioivat toimenpiteiden vaikutukset elämän vaikeuksien käsittelyssä. Lisäksi tulisi ottaa huomioon, miten asiantuntijat arvioivat kyseisen toimenpiteen vaikutuksen ihmisen kykyyn

käsitellä elämänsä paineita. Raitasalo (1995) ehdottaa, että toimenpiteiden suunnitelmien läpäisyperiaatteena tulisi olla niiden tarkoituksen ja tuloksellisuuden arvioiminen ihmisen tai väestöryhmien ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan kannalta. Ihmislähtöisen näkökulman esille tuominen sosiaalipoliittisessa suunnittelussa on Raitasalon (emt.) mukaan perusteltua.

Ihmiset elävät jatkuvasti erilaisten paineiden ja vaatimusten maailmassa, joihin ihminen pyrkii sopeutumaan sekä ulkoisten mahdollisuuksiensa että sisäisten valmiuksiensa avulla. Raitasalon (1995, 73–74) mukaan elämänhallinnan tarkastelun yhteydessä on huomattava, että samanaikaisesti voi esiintyä sekä ulkoisia vaatimuksia että sisäisiä paineita. Eri tekijöiden huomioon ottaminen on tärkeää, kun pyritään arvioimaan ihmisten kykyä selviytyä ja hallita ulkoisesti ja sisäisesti erilaisia ristiriitatilanteita omaa hyvinvointiaan edistävällä tai sen heikkenemistä estävällä tavalla. Sen lisäksi, että huomioidaan ihmisten elintason ja sen häiriöihin liittyviä tekijöitä sosiaalipoliittisessa suunnittelu- ja kehittämistyössä on tarpeen ymmärtää myös, että ihmisillä kyky hallita omaa elämäänsä ja eteen tulevia ristiriitoja vaihtelee.

Anton Antonovskya (1987) siteerataan usein elämänhallintaan liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa, sillä hän kehitti koherenssin käsitteen, jota käytetään usein synonyymina elämänhallinnan käsitteen kanssa. Koherenssin tunteeseen liittyy kolme keskeistä osa-aluetta. Ensimmäinen niistä, elämän ymmärrettävyyden tunne, on koherenssin tiedollinen osa-alue. Kun ihmisen elämän ymmärrettävyyden tunne on vahva, hänellä on kyky löytää loogisia asiayhteyksiä ympäristön tapahtumista. Näin elämän tapahtumat eivät vaikuta kaottisilta ja sattumanvaraisilta. Toinen, hallittavuuden tunne, on koherenssin välineellinen osa-alue. Tällä tarkoitetaan, että yksilö kokee voivansa säädellä tapahtumia, tai että henkilö itse tai joku muu taho voi vaikuttaa niihin. Tähän sisältyy myös realismia, eli ymmärrys siitä, ettei kaikista elämän tapahtumista voi selvitä yksin. Kolmas, mielekkyyden tunne, on koherenssin motivationaalinen osa-alue, jolla tarkoitetaan yksilön taipumusta tulkita vaativatkin ympäristön tapahtumat mielekkäinä ja kiinnostusta herättävinä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että yksilö pitää vastaantulevia asioita haasteina, eikä epämiellyttävinä uhkina. Koherenssi on siis ihmisen kokonaisvaltainen varmuuden tunne siitä, että sisäinen ja ulkoinen ympäristö ovat ennustettavissa ja että asioiden sujuminen niin hyvin kuin voidaan järkevästi osoittaa, on todennäköistä. (Feldt, Mäkikangas & Piitulainen 2005, 103–105, Ref. Antonovsky 1987 muk.) Pyrin tutkimuksessani kartoittamaan nuorten osalta juuri edellä esille mainittuja asioita. Liitteenä 1 oleva Tuomas Leinosen ja Terho Pekkalan (2001) kehittämä elämänhallinnan taulukko kuvaa hyvin koherenssin eli elämänhallinnan tunteen eri ääripäitä, vahvaa ja heikkoa elämänhallintaa

Taru Feldtin, Anne Mäkikankaan ja Sari Piitulaisen (2005, 113–114) tutkimuksen mukaan itsearvostus, elämäntilanteen tunne (koherenssi) ja optimismi ovat niitä persoonallisuuden ominaisuuksia, jotka suojaavat yksilöitä stressitekijöiden haitallisilta terveysvaikutuksilta ja edistävät terveyttä ja hyvinvointia. Vahvan elämäntilanteen ja optimismin oletetaan edistävän aktiivisten hallintakeinojen käyttöä ja joustavuutta stressin käsittelemisessä. Myös Guy Bäckman ja Stefan Söderqwist (1990, 2, 6–10) ovat tutkineet stressin ja elämäntilanteen yhteyttä. He kehittivät elämäntilantekyvyn käsitteen. Tutkimuksen mukaan vahvalla elämäntilantekyvällä on positiivinen yhteys terveyteen ja stressioireiden puuttumiseen. Ihmiset, joilla on heikko elämäntilantekyky, käyttävät usein vääränlaisia sopeutumiskeinoja stressitilanteissa. Elämäntilantekykyinen ihminen näkee asiat optimistisesti ja kykenee olemaan tyytyväinen ja onnellinen vaihtelevissakin elämäntilanteissa. Henkilö, jolla on vahva elämäntilantekyky, kokee turvallisuutta ja tyytyväisyyttä. Hän myös uskoo omiin kykyihinsä käsitellä eteen tulevia ongelmatilanteita. Elämäntilantekyky voi vahvistua tai heikentyä sen mukaan kokeeko ihminen onnistumisia vai epäonnistumisia. Onnistuminen tärkeillä elämäntilanteilla, kuten työ- ja perhe-elämässä, vahvistaa elämäntilantekykyä. Epäonnistumiset puolestaan laskevat elämäntilantekykyä.

Elämäntilantekyky on jäänyt työpajatutkimuksessa varjoon. Pajoista ja elämäntilantekyvusta ei ole tehty yhtäkään tutkimusta siten, että niiden yhteys olisi ollut siis tutkimuksen päätutkimuskohteena. Elämäntilantekyvua pajoilla on kuitenkin tutkittu jonkin verran työpajatutkimuksen yhteydessä (ks. esim. Leinonen & Pekkala 2001; Laakso 2000; Aaltonen & Paakkunainen 1995). Edellisessä luvussa käsiteltiin jo tutkimuksia, joissa elämäntilantekyvua on tutkittu. Starttipajan keskeisin tavoite on vahvistaa nuorten elämäntilantekyvua, itsetuntoa ja luottamusta tulevaisuuteen (www.siltavalmennus.fi). Työttömyys voi olla ihmiselle stressitilanne, sillä se rajoittaa ihmiselle luonteenomaista halua valita tekemisensä. Lisäksi työttömyys rajoittaa aineellisia ja sosiaalisia voimavaroja ja työn kautta tulevaa arvostusta. (Ylinampa 2005, 21.) Työttömyys voi olla henkilölle elämäntilantekyvua uhkaava tekijä. Tutkimukseni nuoret ovat kaikki kokeneet työttömyyttä, ja he ovat olleet työttöminä ennen tuloaan pajalle. Hyvällä sisäisellä elämäntilantekyvulla työttömyyden kaltaista haasteellista ja ehkä ahdistavaakin elämäntilannetta voi käsitellä ja selvittää siitä itselle ominaisella tavalla. Starttipaja sinällään tarjoaa nuorelle tuen ja tekemisen muodossa ulkoista elämäntilantekyvua. Pajajaksolla keskitytään nuoren sisäisen elämäntilanteen vahvistamiseen. Tutkimushaastattelut on suunniteltu siten, että niiden avulla selvitetään sekä sisäiseen että ulkoiseen elämäntilantekyvua liittyviä kysymyksiä.

Seuraavaksi esittelen, kuinka ymmärrän tutkimuksessani elämönhallinnan käsitteen. Sisäiseen elämönhallintaan liittyy ihmisen kyky selvittää elämässä kohtaamistaan vaikeuksista. Vahvan sisäisen elämönhallinnan omaava ihminen luottaa siihen, että pystyy vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, eikä tunne olevansa vain sattuman ja olosuhteiden armoilla. Tämä tarkoittaa muun muassa aktiivista otetta elämään, omien ratkaisujen ja valintojen tekemistä sekä tulevaisuuteen suuntaavaa ajattelutyyliä. Vahva sisäinen elämönhallinta edellyttää myös vankkaa itsetuntemusta, jolloin omat kyvyt ja mahdollisuudet ovat selvillä. Ulkoinen elämönhallinta on kyseessä, kun henkilö pyrkii käyttämään esimerkiksi ulkopuolista tukea (läheiset, yhteiskunnan tuki) selvittääkseen vaikeuksista. Henkilö, jolla on vahva ulkoinen elämönhallinta, pyrkii vaikuttamaan ulkoisiin tekijöihin, kuten elintasoon, jotta se vastaisi paremmin hänen omia tavoitteitaan ja tarpeitaan. Sisäinen ja ulkoinen elämönhallinta ovat yhteydessä toisiinsa, ja niinpä henkilö, jolla on positiivinen minäkuva ja hyvä itsetunto, voi säilyttää elämönhallintansa vaikeissakin olosuhteissa, kuten esimerkiksi työttömyyden kohdatessa.

5 Tutkielman lähtökohdat ja metodiset valinnat

Tässä luvussa käyn läpi, miten tutkimusaihe on valittu, miten tutkimus on suoritettu, mitkä ovat tutkimuksen tutkimuskysymykset sekä miten aineisto on kerätty ja analysoitu. Lopuksi arvioin tutkimustulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä

5.1 Tutkimusaineisto ja tutkimustehtävä

Nuorten työttömyys on aihe, joka on kiinnostanut minua koko opiskeluni ajan. Käsittelin aihepiiriä jo kandidaatintutkielmassani. Tutustuin ensimmäistä kertaa starttipajatoimintaan vuonna 2003, kun suoritin Kuopiossa starttipajalla lyhyen sosiaalityön opintoihin liittyvän työharjoittelun. Monet pajan nuorista ”ajelehtivät elämässään” ilman tavoitteita ja olivat vakavassa vaarassa syrjäytyä koulutuksesta ja työelämästä. Tästä sain idean tarkastella yksityiskohtaisemmin starttipajojen nuorten tilannetta. Starttipajat tarjoavat nuorille paikan, jossa etsitään suuntaa elämälle. Monet nuorista ovat niin sanottuja väliinputoajia, joilla tarkoitan tässä nuoria, jotka eivät ole onnistuneet löytämään syystä tai toisesta koulutus- tai työpaikkaa. Monella heistä ei ole ollenkaan koulutusta, eikä juurikaan työkokemusta ja usealla on takanaan pitkä työttömyysjakso. Kysymykset, kuten miksi jotkut nuoret ovat väliinputoajia ja miksi he jäävät koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, alkoivat kiinnostaa minua. Pajoilla onkin tärkeä rooli väliinputoaja-nuorten paikkana.

Työpaja sijoittuu työelämän ja koulutuksen väliin ja tarjoaa nuorelle erilaisen paikan kouluun tai työhön verrattuna. Starttipajalla ohjauksen, valmennuksen ja tuen avulla pyritään siihen, että nuoren ote elämään vahvistuu. Tavoitteena on myös tulevaisuudensuunnitelmien selkiyttäminen. Minua kiinnosti selvittää, millaisia ovat starttipajan nuoret, mistä syistä he ovat pajalle tulleet ja mitä paja heille antaa. Valitsin elämänhallinnan käsitteen keskeiseksi käsitteeksi tutkimuksessani, sillä yhtenä starttipajan tavoitteista on elämänhallinnan parantaminen. Olin työharjoittelussani kohdannut nuoria, joiden tilanteet vaikuttivat jopa toivottomilta.

Elämänhallinnan vahvistumisella on positiivisia vaikutuksia, jotka ulottuvat koko elämään, joten halusin tarkastella vahvistaako pajalla olo nuorten elämänhallintaa ja miten tämä näkyy käytännössä. Tutkimuskysymykseni ovat: *millaisia vaikutuksia pajajaksolla on nuorten elämänhallintaan ja miten vaikutukset näkyvät nuorten elämässä.* Kuten Petri Paju ja Jukka Vehviläinen (2001)

nuorisoprojekteja käsittelevässä tutkimuksessaan toteavat, on vaikeaa löytää suomalaista nuorisoprojektia, jonka tavoitteisiin elämänhallinnan vahvistamisen tavoitetta ei olisi kirjattu. Elämänhallinnan vahvistamisen tavoite on siten myös työpajoille usein yhteistä. Minua häiritsi aiemmissa tutkimuksissa se, ettei elämänhallinnan käsitettä useinkaan määritellä tarkemmin. Myös tutkimastani Ilmaisuu-Startista kertovassa raportissa (Koho-Startti -projekti 2006) elämänhallinnan vahvistaminen on kirjattu pajan tavoitteeksi, mutta tavoitetta ei ole selvästi konkretisoitu. Yksi tutkimukseni tavoitteista on avata usein melko epämääräiseksi jäävää elämänhallinnan käsitettä sekä elämänhallinnan vahvistamisen tavoitetta. Tarkoitukseni oli haastattelujen avulla antaa nuorten itse kertoa, millaisia vaikutuksia elämänhallintaan heidän mielestään pajalla oli. Elämänhallinnan tunne on niin henkilökohtainen, että sitä on ulkopuolisena vaikeaa arvioida. Päädyin tekemään teemahaastatteluja, sillä haastattelut tarjosivat parhaan tavan päästä käsiksi nuorten omakohtaisiin kokemuksiin.

Otin syksyllä 2007 yhteyttä Tampereen Siltavalmennuksen Ilmaisuu-Startin ohjaajaan. Halusin tehdä tapaustutkimuksen pajasta. Kyselin häneltä, olisiko mahdollista haastatella pajalla työskenteleviä nuoria. Hän suhtautui asiaan myönteisesti, kertoi uuden ryhmän aloittavan pajalla tammikuussa, ja lupasi kysyä nuorilta, suostuisivatko he osallistumaan haastatteluihin. Mukavaa oli, että kaikki pajan nuoret suhtautuivat pyyntöön myönteisesti. Kävin haastattelemassa heidät starttipajan tiloissa. Kerroin heille olevani opiskelija ja tekeväni pro gradu -tutkielmaa.

Aineistoni koostuu Tampereen Silta-valmennusyhdistyksen Ilmaisuu-Startissa työskentelevien nuorten haastatteluista. Haastattelin kaikki pajalla työskentelevät kuusi nuorta, jokaisen yksittäin. Ensimmäiset haastattelut suoritin maaliskuussa 2008. Haastateltavista nuorin on 17-vuotias ja vanhin 27-vuotias, ja he kaikki ovat naisia. Pystyäkseni paremmin hahmottamaan, millaisia vaikutuksia starttipajalla työskentelemisellä on nuoriin ja millaisia muutoksia heissä pajajakson aikana on tapahtunut, halusin tehdä seurantatutkimuksen. Toisella haastattelukierroksella kesäkuussa 2008 sain haastateltavakseni vain kolme nuorta. Kahdella starttipajan nuorista pajajakso oli päättynyt jo toukokuun lopussa. Heistä toista en enää tavoittanut toiseen haastatteluun ja toinen heistä kieltäytyi jatkohaastattelusta. Yksi nuorista oli keskeyttänyt pajajakson. Toisen kierroksen kato on seurantatutkimuksen kannalta valitettava, mutta toisaalta sain haastateltavakseni kuitenkin puolet alkuperäisestä joukosta. Haastatteluja kertyi aineistokseni yhteensä 9 kappaletta. Haastattelut kestivät keskimäärin noin puoli tuntia; lyhin haastattelu noin 20 minuuttia ja pisin noin 50 minuuttia. Litteroitua tekstiä kertyi noin 60 sivua. Haastattelukysymykset ovat lopussa liitteenä (Liite 2).

Haastateltavien anonymiteetin säilyttäminen on tärkeää. Starttipajalla on kerrallaan aina hyvin pieni ryhmä, ja tutkimusajankohtana pajalla työskenteli vain kuusi nuorta. Koin, ettei tutkimukseni kannalta tärkeää ollut se, kuka haastateltavista sanoi mitään, vaan ennemminkin se, mitä haastateltavat sanoivat. Ensimmäisen haastattelukierroksen vastaukset eivät näin ollen ole yhdistettävissä tiettyihin henkilöihin, sillä en katsonut tätä tärkeäksi tutkimukseni analyysin kannalta. Toisen kierroksen kadon vuoksi en voi vertailla ensimmäisen haastattelukierroksen vastauksia puuttuvien henkilöiden osalta toisen kierroksen vastauksiin. En tämän vuoksi keksinyt haastateltaville ensimmäisen kierroksen osalta peitenimiä, enkä kirjoittanut erikseen jokaisesta haastateltavasta kokonaista ja yhteistä tarinaa. Ainoastaan nuorten koulutus- ja työhistoriat ovat luettavissa kokonaisina kertomuksia. Toisella haastattelukierroksella päädyin yhdistämään keskeisimpiä haastateltavien kommentteja niin, että jokaisen haastateltavan tiettyjä keskeisimpiä aihealueita koskevat kommentit on koottu taulukoihin, ja jokainen haastateltava on saanut oman taulukkonsa. Taulukot havainnollistavat tutkittavien tilanteita, ja ne helpottavat etenkin tutkittavien muuttuneiden tilanteiden vertaamista toisen ja ensimmäisen haastattelukierroksen välillä. Keksinkin toiselle haastattelukierrokselle haastateltaville peitenimet, joita käytän kun käsittelen tekstissä heidän vastauksiaan eri teemoihin ja aihepiireihin liittyen.

Tutkimukseni on tapaustutkimus Tampereen Ilmaisu-Startista ja sen nuorista. Tyypillisiä tapaustutkimuksen aineistolähteitä ovat erilaiset haastattelut, media-aineistot, havainnointi ja osallistuva havainnointi sekä erilaiset dokumentit, kuten kokouspäiväkirjat ja muistiinpanot. Tapaustutkimuksen kohdetta valittaessa oleellista on, että tapauksen voi rajata kohtuullisen selkeästi muusta kontekstista. Tyypillisiä rajattavissa olevia tutkimuskohteita ovat esimerkiksi potilas- ja oppilastapaukset, oppilaitosten koulutusohjelmat, organisaation hankkeet ja projektit ja oikeustapaukset. Vaikeammin rajattavia tapauksia ovat esimerkiksi erilaiset muutosprosessit ja tapahtumaketjut sekä erilaiset ilmiöt, kuten terveellisyys tai työssä oppiminen. (Eriksson & Koistinen 2005, 4–6.) Tapaustutkimuksessa tapauksesta tuodaan esille yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 159).

Tapaustutkimusta tehdään monilla eri tieteenaloilla, monenlaisista lähtökohdista ja erilaisin tavoittein, jonka vuoksi tapaustutkimukselle on vaikeaa antaa pätevää tai kattavaa määritelmää. Tapaustutkimus on monimuotoinen tutkimuksellinen lähestymistapa, jota voidaan luonnehtia myös tutkimusstrategiaksi. Siinä tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta (case), joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu ovat keskeisin tavoite. Tapaustutkimuksessa voidaan käyttää hyvin

monenlaisia analyysimenetelmiä. (Eriksson & Koistinen 2005, 4.) Oman tutkimusaineistoni analyysimenetelmänä oli sisällönanalyysi.

Tapaustutkimus on perusteellinen ja tarkkapiirteinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, ja siinä pyritään usein vastaamaan kysymyksiin miten ja miksi. Tapaustutkimus voidaan jaotella eri tyyppisiin. (Laine & Bamberg & Jokinen 2007, 9–10, 34.) Omassa tutkimuksessani teen pitkittäisotokseen perustuvaa tapaustutkimusta, joka tarkoittaa, että tutkin samaa tapausta kahtena eri ajankohtana.

5.2 Teemahaastattelu aineistonkeruun menetelmänä

Halusin tehdä laadullista tutkimusta ja päästä haastattelemaan starttipajan nuoria, joilla on omakohtaista kokemusta starttipajalla työskentelemisestä. Halusin keskittyä yhteen pajaan ja siksi päädyin tekemään tapaustutkimuksen Tampereen Silta-valmennusyhdistyksen Ilmaisui-Startista. Haastattelut tarjosivat kyselylomaketta henkilökohtaisemman otteen, ja haastateltavat pääsivät vapaammin kertomaan tärkeiksi kokemiaan asioita haastatteluissa (ks. Hirsijärvi & Hurme 2001, 35). Näin aineistosta muodostui myös runsaampi kuin mitä kyselylomakkeilla olisin pystynyt saavuttamaan. Haastattelutilanteessa pystyin myös tarpeen mukaan tarkentamaan ja selventämään kysymyksiäni sekä esittämään jatkokysymyksiä.

Aineistoni haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Haastattelut rakentuvat eri teemoille, jotka ovat paja, minä itse, jatkosuunnitelmat sekä vain toisella kierroksella mukana ollut työttömyys ja kotona olo. Haastatteluissa kyselin elämänhallintaan läheisesti liittyviä asioita. Pyrin rakentamaan teemat niin, että ne tarjoaisivat mahdollisimman paljon tietoa tutkimuskysymysteni kannalta. Ulkoiseen elämänhallintaan liittyivät taloudellinen tilanne, harrastukset, perhesuhteet ja pajan rooli. Sisäiseen elämänhallintaan liittyivät puolestaan minä itse -teeman kysymykset, muun muassa itsetuntemukseen liittyvät asiat, kuten omat vahvuudet, heikkoudet, luonteenpiirteet ja tulevaisuudensuunnitelmat. Teemojen sisälle olin miettinyt jo valmiit kysymykset. Mielestäni oli tärkeämpää selvittää jokaiselta haastateltavalta samoja asioita, kuin että olisin antanut haastateltavien nostaa esille valikoimiaan asioita.

Sinikka Hirsijärven ja Helena Hurmeen (2001, 47) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten järjestystä voi vaihdella. Eri tutkijoiden näkemysten mukaan kysymysten vastausvaihtoehtoja ja niiden sanamuotoja joko voi tai

ei voi vaihdella eri haastattelutilanteissa. Puolistrukturoidussa haastattelussa tärkeää on, että näkökulma on lyöty lukkoon, muttei niitä kaikkia. Haastattelutilanteessa esitin haastateltavilleni kysymykset suunnilleen samoin muotoiltuna ja samassa järjestyksessä, ellei jokin asia tullut keskustelussa jo aiemmin esille. En tiennyt etukäteen mitään haastateltavien taustoista. Haastattelukysymysten miettiminen ensimmäiselle haastattelukierrokselle oli siten melko haastavaa. Vasta haastattelutilanteessa selvisi, että haastateltavien taustat poikkesivat kovasti toisistaan, ja jouduin siten valikoimaan juuri tietyille haastateltavalle sopivat kysymykset. Toisella haastattelukierroksella tämä olikin helpompaa, kun haastateltavat olivat jo etukäteen tuttuja ja pystyin tarkemmin kohdentamaan kysymyksiäni jokaisen tilanteeseen sopivaksi.

Teemahaastattelun oletuksena on, että kaikki haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Omassa tutkimuksessani tämä tarkoittaa, että kaikki haastateltavani työskentelevät starttipajalla. Teemahaastattelua varten tutkija on etukäteen selvitelty tutkittavan ilmiön oletetusti tärkeitä rakenteita ja kokonaisuutta. Tämän analyysin pohjalta hän on jo päätenyt tiettyihin oletuksiin. Haastattelurunko kehitetään tämän pohjalta. Teemahaastattelu suuntautuu subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että aihepiirit ovat kaikille samat. Teemahaastattelua varten ei laadita etukäteen yksityiskohtaista kysymysluetteloa. Haastattelutilanteessa teemat ovat muistilista, jotka ohjaavat keskustelua. Teemoja tarkennetaan kysymysten muotoon haastattelutilanteessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 47–48, 66.) Ollessani ensimmäistä kertaa haastattelijana olisi ollut melko haastavaa lähteä haastattelutilanteeseen ilman valmiiksi muotoiltuja kysymyksiä, joten mietin ja muotoilin kysymykset jo etukäteen valmiiksi. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2002, 106) mukaan teemahaastattelun periaatteena on, että kaikki kysymykset ovat avoimia. Tekemäni haastattelut sisälsivät kuitenkin sekä avoimia kysymyksiä että jonkin verran myös strukturoituja kysymyksiä, joissa oli valmis vastausasteikko, esimerkiksi ”kuinka onnelliseksi tunnet itsesi asteikolla 1–5?”.

Haastattelu on aina sosiaalinen vuorovaikutustilanne (Hirsijärvi & Hurme 2001, 41). Pekka Räsänen (2005, 97) mukaan haastattelutilanne vaikuttaa aina siihen, millaiseksi kerätty aineisto muodostuu. Haastattelijan toiminta voi heijastua suurestikin haastattelun kulkuun ja kysymyksen muotoilu voi rajoittaa haastateltavan vastausmahdollisuuksia. Haastattelutilanteessa osa haastattelemistani nuorista puhui paljon, osa puolestaan vastasi esitettyihin kysymyksiin lyhytsanaisemmin. Nuoret puhuivat haastatteluissa asioistaan hieman yllättävänkin avoimesti. Tietenkin haastatteluihin liittyy problematiikkaa koskien esimerkiksi sitä, mitä haastateltavat kertovat ja mitä he jättävät kertomatta. He antoivat minulle vastaukset tiettyihin asettamiini kysymyksiin, mutta voi olla että paljon asiaan

liittyvää ja tärkeääkin tietoa jäi saamatta. Joskus haastateltavat saattavat myötäillä haastattelijaa ja vastata niin kuin he ajattelevat haastattelijan heidän haluavan vastaavan. Kuitenkin minun oli tehtävä tutkimukseni sen perusteella, mitä haastateltavat kertoivat minulle haastattelutilanteessa. Haastateltavat suhtautuivat kaikki positiivisesti haastatteluihin, eikä kukaan pajan nuorista kieltäytynyt osallistumasta tutkimukseen. Positiiviseen suhtautumiseen saattoi vaikuttaa se, että haastateltavat olivat itse saaneet päättää osallistumisestaan tutkimukseen, ja he olivat kaikki vapaaehtoisesti tutkittavina.

Painotin haastattelutilanteessa ennen haastattelun aloittamista jokaiselle nuorelle, etten kerro pajaohjaajille tai muille pajan nuorille, mitä hän vastaa kysymyksiin. Kerroin myös, että haastateltavat esiintyvät tutkimuksessani anonymieinä. Haastattelutilanne oli minulle erikoinen, sillä monet kysymyksistä olivat hyvin henkilökohtaisia ja haastateltavat minulle entuudestaan tuntemattomia. Vietin heidän kanssaan vain haastattelun mittaisen hetken, ja monet kertoivat minulle hyvin arkaluontoisiakin asioita haastatteluissa. Haastattelut sujuivat kuitenkin hyvin, ja haastattelutilanteeseen saattoi positiivisesti vaikuttaa se, että olen itsekin nuori ja opiskelija.

5.3 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä

Laadullisen aineiston analyysiin ei ole käytettävissä loogisesti ja aina samalla tavalla käytettäviä valmiita kaavoja. Analyysin etenemistä määrittelee myös olennaisesti se, ollaanko kiinnostuneita sisällöistä vai esimerkiksi kielenkäytöstä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Itse olin kiinnostunut sisällöstä, joten valitsin sisällönanalyysin pajalla työskentelevien nuorten haastattelujen analyysimenetelmäksi. Tuomen ja Sarajärven (2002, 105–110) mukaan sisällönanalyysillä tarkoitetaan menettelytapaa, jonka avulla voidaan analysoida kirjallisia dokumentteja objektiivisesti ja systemaattisesti. Dokumentteja voivat olla esimerkiksi päiväkirjat, artikkelit, haastattelut, puhe, raportit, kirjeet tai mikä tahansa muu kirjalliseen muotoon saatettu raportti. Sisällönanalyysin avulla aineisto saadaan järjestettyä johtopäätösten tekemistä varten. Sisällönanalyysissä muodostetaan tiivis ja selkeä kuvaus ilmiöstä yleisessä muodossa, kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on aineiston informaatioarvon lisääminen. Hajanaisesta aineistosta luodaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota.

Sisällönanalyysi on tapa järjestää ja kuvailla tutkittavaa ilmiötä, sitä kutsutaan myös dokumenttien analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysissa pyritään rakentamaan malleja, jotka kuvaavat tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa, ja joiden avulla tutkittava ilmiö voidaan käsitteellistää. Sisällönanalyysi sopii hyvin etenkin strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan kuvaus ilmiöstä tiivistetyssä muodossa. Aineistoa pelkistetään kysymällä esimerkiksi tutkimustehtävän mukaista kysymystä, ja siitä poimitaan asiat, jotka löytyvät vastauksena tähän kysymykseen. Pelkistetyt ilmaukset kirjataan mahdollisimman tarkkaan samoilla termeillä kuin teksti on aineistossa. Pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että aineistosta koodataan ilmaisuja, jotka liittyvät tutkimustehtävään. Seuraava vaihe on ryhmittely, jossa on kyse ilmauksien erilaisuuksien ja yhtäläisyyksien etsimisestä. Ryhmitellessä aineistoa tutkija yhdistää pelkistetyistä ilmauksista ne asiat, jotka kuuluvat yhteen. Aineistoa kategorisoidaan ja seuraavassa vaiheessa samansisältöiset kategoriat yhdistetään toisiinsa muodostamalla yläkategorioita. Abstrahoinnissa muodostetaan yleiskäsitteiden avulla kuvaus tutkimuskohteesta. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5–7).

Käytin oman aineistoni analyysin apuna myös Jari Eskolan (2001, 143–152) haastatteluaineiston analyysin tekoon tarkoitettuja ohjeita. Aloitin litteroimalla haastattelut, jotka olin nauhoittanut. Jätin litteroinnin yhteydessä pois turhia täytesanoja sekä toistoja, enkä kirjannut esimerkiksi taukoja tai naurahduksia, sillä nämä eivät olleet analyysini kannalta olennaisia. Etsin aluksi aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiini: millaisia vaikutuksia pajajaksolla on nuorten elämänhallintaan ja miten muutokset näkyvät nuorten elämässä. Pyrin käymään aineistoani systemaattisesti läpi ja tärkeimpänä selvittämään, mitkä asiat liittyvät elämänhallintaan ja olivat siten olennaisimpia. Teemoittelussa aineisto pyritään ryhmittelemään teemojen mukaan, ja nostamaan tutkimusongelmaa valaisevista teemoista mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi (Eskola emt.). Järjestelin aineistoani ensimmäisenä teemojen (paja, minä itse, tulevaisuuden suunnitelmat, työttömyys ja kotona olo), jotka olin kehittänyt haastattelurunkoani varten.

Erittelin haastateltavien vastauksia kysymys kerrallaan, sillä halusin tuoda esille, miten eri tavoin eri haastateltavat olivat kysymyksiin vastanneet. Tämän jälkeen aloin ryhmitellä vastauksia sen mukaan, mihin aihealueeseen ne liittyivät. Poimin tutkimuskysymysteni alle ensin kaikki nuorten vastauksissa esiintyneet kysymyksiin läheisesti liittyvät asiat alleviivaamalla ne haastatteluaineistosta. Eri kategorioita kehitin aineistosta nousevien asioiden perusteella, ja niitä olivat esimerkiksi itsetuntemus ja tulevaisuudensuunnitelmien selkiytyminen. Esimerkiksi, jos nuori kertoi tunnistaneensa itsessään pajajakson aikana uusia kykyjä ja vahvuuksia, laitoin tämän vastauksen itsetuntemuksen vahvistumisen luokkaan. Piirsin myös kaavioita ja ajatuskarttoja avuksi

ryhmittelyä varten. Kirjoitettuani analyysini valmiiksi yhtenäiseksi tekstiksi, liitin seuraavassa vaiheessa aineistoon kytkentöjä aiempiin tutkimuksiin ja peilasin myös oman tutkimukseni aineistoa aiempaan tutkimukseen. Tämän jälkeen kirjoitin auki analyysini tärkeimpiä asioita, jossa yhdistin omaa ajattelua aineistoesimerkkien kanssa yhtenäiseksi tekstiksi.

Tutkija voi tehdä joko aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoriasidonnaista analyysia, joista itse tein jälkimmäistä. Aineistolähtöisessä analyysissa teoria pyritään konstruoimaan aineistosta. Aineistolähtöisessä analyysissa ei ole objektiivisia havaintoja, vaan esimerkiksi käytetyt käsitteet, menetelmät ja tutkimusasetelma ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.) Teorialähtöisessä analyysissa lähdetään liikkeelle yhdestä teoriasta ja kerätyn aineiston avulla katsotaan, saiko teoria tukea aineistolta. Teoriasidonnainen analyysi ei puolestaan nouse suoraan teoriasta tai pohjautu siihen. (Eskola 2001, 136–137.) Teoriasidonnaisesta analyysista (Eskola 2001) käytetään myös tutkimuskirjallisuudessa teoriaohjaavan analyysin (Tuomi & Sarajärvi 2002) käsitettä. Teoriasidonnaisen analyysin kulku on muuten samanlainen kuin aineistolähtöisessä analyysissa, mutta ero tulee siinä, miten empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Teoriasidonnaisessa analyysissa teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina ilmiöstä jo tiedettynä, kun aineistolähtöisessä analyysissa ne luodaan itse aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116.) Tein siis teoriasidonnaista analyysia, jossa minulla oli teoriasta valmiiksi tuodut käsitteet, kuten esimerkiksi elämänhallinnan käsite. Myös tutkimukseni teemat kumpusivat aiemmista tutkimuksista. Tavoitteenani ei siis ollut esimerkiksi luoda uutta teoriaa tai testata jo olemassa olevaa.

5.4 Luotettavuus ja yleistettävyys

Päivi Erikssonin ja Katri Koistisen (2005, 34) mukaan tapaustutkimusta on usein kritisoitu siitä, ettei yhden tai muutaman tapauksen avulla voida tehdä tilastollisia yleistyksiä. Tämä ei olekaan tapaustutkimuksen tarkoitus. Sen päätehtävä on tuottaa yksityiskohtaista ja täsmällistä tietoa tutkitusta aiheesta tapausten avulla. Tapaus on siis tärkeää ymmärtää itsessään. Helena Leino (2007, 214) puolestaan toteaa, että onnistunut tapaustutkimus tarjoaa mahdollisuuden myös yleistämiselle. Tapaus muodostaa kokonaisnäkömyksen, josta nousee esille tärkeitä teemoja ja tarkastelukulmia.

Pertti Alasuutarin (1994, 73) mukaan lähtökohtana on, että aineiston koostuessa pienestä joukosta yksilöhaastatteluja, sen pohjalta ei edes yritetä vastata kysymyksiin, joihin vastaamiseen tarvitaan

edustava otos. Alasuutari (1994, 73) kuitenkin korostaa, että kysymys laadullisen tutkimuksen yleistettävyydestä ei aina ole ongelma. Tutkimustuloksen ei lähtökohtaisesti tule päteä muuhun kuin tutkittuun tapaukseen. Selitysmallin on pädetävä siihen empiiriseen aineistoon, joka on sen perustana.

Timo Peuhkurin (2007, 133–134) mukaan tapaustutkimuksessa teoreettisen yleistämisen ajatus perustuu oletukseen, että tutkimuksen kohteeksi valitulla ilmiöllä on yleinen merkitys. Tapaus edustaa jotain laajempaa ilmiötä ja kuuluu johonkin tai on osa jotakin kokonaisuutta. Tapauksen yleistettävyys viittaa siihen, että sen tuloksista voidaan tehdä teoreettisia johtopäätöksiä. Käytännössä se tarkoittaa tapaustutkimuksen empiiristen tulosten vertaamista aiempiin tutkimustuloksiin sekä niiden arviointia aiemmin esitetyistä teoreettisista näkökulmista. Tutkimusteni tulosten vertaamista aiempiin tutkimuksiin teen luvussa 7.

Starttipajojen kesken on suuria eroja esimerkiksi niiden tavoitteissa ja toimintamenetelmissä, vaikka yhdistäviä piirteitäkin löytyy. Starttipajoille yhteistä ovat käsillä tekemiseen, viestintään ja ilmaisuun perustuvat menetelmät (Koho-startti -projekti 2006, 16). Osa pajoista puolestaan perustuu yksilöpohjaiseen työskentelyyn, kun toisissa painotetaan ryhmän merkitystä. Tutkimallani starttipajalla toiminta perustuu taiteeseen ja ilmaisulliseen tekemiseen. Starttipajojen laajasta kirjosta johtuen tutkimukseni voi antaa kuvausta vain Tampereen Ilmaisui-Startista ja sen nuorista. Tutkimukseni on tapaustutkimus ja yleistys starttipajojen elämänhallinnan vahvistavasta vaikutuksesta vaatisivat esimerkiksi tarkempaa muiden pajojen työmenetelmiin ja tavoitteisiin tutustumista. En näin ollen voi tehdä koko Suomea kattavia yleistyksiä starttipajojen vaikutuksista elämänhallintaan. Olen saanut tutkimustulokseni tarkastelemalla vain yhtä starttipajaa ja haastattelemalla siellä työskennelleitä nuoria.

Tutkimukseni kuvaa myös joskus epämääräisiksi jäävän elämänhallinnan käsitteen merkityksiä käytännön paja-arjessa. Nuoret saavat kertoa itse, miten heidän mielestään elämänhallinnan vahvistuminen näkyy heissä. En ole haastatteluissa ulkopuolisena tarkkaillut ja arvioinut nuorten elämänhallintaa, enkä ole tutkimuksessani tehnyt oletuksia nuorten elämänhallinnasta. Sen sijaan olen antanut nuorten itse arvioida kokemuksiaan ja tuntemuksiaan.

Tavallisesti pajalla on työskennellyt naisia ja miehiä noin puolet ja puolet, mutta tutkimusta tehdessäni pajalla oli sen historiassa ensimmäistä kertaa ainoastaan naisista koostuva ryhmä. Naisilla on usein miehiä parempi koulutusmotivaatio, mikä näkyy pienempinä keskeyttämislukuina.

Lisäksi naisilla on myös miehiä paremmat sosiaaliset ja elämänhallintataidot. Miehillä tyypillistä ovat huono koulussa viihtyvyys, koulutuksen keskeyttäminen ja huonommat elämäntavat. (Rönkä 1999; ks myös Polarisoituva nuoruus 2008.) Tutkimukseni luotettavuuteen vaikuttaa se, että kaikki tutkimukseni haastateltavat olivat naisia, joten miehinen näkökulma puuttuu tutkimuksesta.

Tutkimukseni luotettavuutta heikentää lisäksi se, että sain toisella haastattelukierrokselle vain kolme haastateltavaa alkuperäisestä kuuden hengen joukosta. Suuri osa tutkimustuloksistani perustuu siten kolmen nuoren haastatteluihin, niiden jotka osallistuivat seuranta-tutkimukseni toiselle haastattelukierrokselle. Nyt joukosta puuttuvat haastateltavat olisivat voineet tuoda vastauksillaan tutkimukseeni jotain muuta, kuin mitä haastattelemani nuoret kertoivat. Olisin mielelläni haastatellut pajalta jo lähteneitä nuoria. Mitä he esimerkiksi ryhtyivät pajan jälkeen tekemään? Kiinnostavaa olisi myös ollut kuulla yhden pajajakson keskeyttäneen nuoren tarina. Voi olla, että toiselta haastattelukierrokselta puuttuneet eivät olisi kokeneetkaan pajajaksoa samalla tavalla kuin haastattelemani nuoret. Tämä olisi voinut vaikuttaa tutkimukseni tuloksiin. Huomionarvoista ovat myös erot pajajaksojen kestoissa. Yksi nuorista oli ollut pajalla pidempään kuin muut, sillä hänen pajajaksonsa oli alkanut jo syyskuussa 2007, kun muut olivat aloittaneet tammi-maaliskuussa 2008.

Vaikka työpajojen sisällöt voivat vaihdella paikkakunnittain, pajojen asiakkaat ovat ympäri Suomen hyvin samantyyppisiä. Luvussa 2.3.1 kävin läpi pajojen kohderyhmiä, joita ovat etenkin nuoret, jotka eivät tiedä mihin koulutukseen hakeutua ja ne, jotka eivät viihdy valitsemassaan koulutuksessa tai ovat keskeyttäneet. Kaikkia näitä nuoria yhdistää tuen tarve. Pajoille yhteinen piirre puolestaan on, että ne tarjoavat nuorten tarvitsemaa tukea. Tutkimukseni luo kuvaa yleisemmällä tasolla starttipajojen merkityksestä, niiden asiakkaista sekä niillä tehtävästä työstä etenkin elämänhallinnan ja syrjäytymisen ehkäisemisen parissa.

6 Työpajanuorten haastattelut

Tässä luvussa käyn läpi haastatteluaineistoni analyysia. Suoritin seurantalutkimuksen, joten olen erottanut ensimmäisen ja toisen haastattelukierroksen erillisiksi luvuiksi 5.1 ja 5.2. Ensimmäisellä haastattelukierroksella selvitin haastateltavien taustaa, monet kysymyksistä liittyivät nuorten taustaan ja historiaan sekä heidän käsityksiin itsestään. Pajajaksot olivat ensimmäisen haastattelukierroksen aikana vasta aluillaan ja halusin selvittää nuorten alkuasetelmia ja tunnelmia, joten kyselin esimerkiksi, miten nuoret olivat viihtyneet pajalla, ja lisäksi muita yleisiä pajaan liittyviä asioita. Toisella haastattelukierroksella pyrin selvittämään, millaisia olivat mahdolliset muutokset nuorissa pajajakson aikana. Olivatko he saaneet eväitä vahvempaan elämänhallintaan, ja havaitsivatko he muita pajajakson aikana tapahtuneita muutoksia itsessään? Vertasin myös nuorten kertomaa ensimmäiseen haastattelukierrokseen ja tein jokaisesta toisen kierroksen haastateltavasta erilliset taulukot keskeisimmistä asioista vertailun helpottamiseksi.

6.1 Ensimmäinen haastattelukierros

Pajalla työskentelevistä nuorista yksi oli aloittanut pajalla jo syyskuussa 2007, joten hän oli työskennellyt pajalla jo noin viisi kuukautta kun suoritin ensimmäisiä haastatteluja. Hänen tilanteensa poikkesi muista, sillä hän oli pajalla opiskelijana työammattilinjalla keramiikkapuolella, ja hänen pajajaksonsa kestää joulun 2008 saakka. Hän oli aloittanut starttipajajaksolla, mutta kolmen kuukauden lyhyt pajajakso ei kuitenkaan ollut tuntunut riittävältä. Pajan ohjaajan kanssa keskusteltuaan hänelle oli selvinnyt, että pajalla alkaisi työammattilinja. Erityisesti keramiikkapuoli kiinnosti haastateltavaa ja pajan ohjaajan kanssa oli sovittu, että hän jatkaisi pajalla uuden ryhmän aloittaessa tammikuussa ja aloittaisi varsinaisena opiskelijana maalikuussa.

Pajan muista nuorista kaksi oli aloittanut pajalla samaan aikaan tammikuun puolella välissä. Muista haastateltavista yksi oli aloittanut tammikuun alkupuolella, toinen helmikuun puolella välissä ja kolmas maalikuun alkupuolella. Tein haastattelut 6.–7.3 ja 13.3.2008. Haastateltavien pajajaksot olivat haastattelujen aikana yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta, joka oli ollut pajalla kuusi kuukautta, vielä melko alkuvaiheessa ja nuoret olivat olleet pajalla kahdesta viikosta kahteen kuukauteen. Ero aloitusajankohdassa voi vaikuttaa jonkin verran haastateltavien vastauksiin, koska osalla oli pidemmältä ajalta kokemusta pajalla toimimisesta ja osa oli vielä pajajakson

alkuvaiheessa, eikä samanlaista kokonaiskuvaa ja tuntumaa toiminnasta ollut vielä muodostunut. En kuitenkaan kokenut tätä ongelmaksi tutkimukseni kannalta.

Alun perin tarkoitukseni oli päästä haastattelemaan pajan nuoret mahdollisimman alkuvaiheessa tammikuussa. Nuoret kuitenkin aloittivat hyvin eri aikoihin ja haastattelujen toteuttamisenkin kannalta oli käytännöllistä odottaa, että ryhmä oli saatu kasaan ennen kuin aloitin haastattelujen tekemisen. Ajattelenkin nyt, että haastattelujen kannalta hedelmällisempää oli, että heillä oli jonkinlainen mielikuva toiminnasta ja pajalla olemisesta. Pajajakson ensimmäisellä viikolla tehtyjen haastattelujen anti olisi voinut jäädä laihaksi, ja vastaukset olisivat voineet olla turhan lyhyitä ja pintapuolisia. Esitellessäni ensimmäisen haastattelukierroksen aineistoa käytän tekstissä ilmaisuja, kuten ”ensimmäinen” ja ”toinen haastateltava”. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ensimmäinen haastateltava on jokaisen kommentin kohdalla sama henkilö. Vastaukset eivät näin ollen ole yhdistettävissä tiettyihin henkilöihin.

6.1.1 Haastateltavien tausta

Koulutustaustat ja kokemukset työelämästä vaihtelivat suuresti haastateltavien kesken. Tämä johtui osaltaan haastateltavien ikäeroista. Haastateltavat olivat iältään 17, 18, 20, 24, 26 ja 27 vuotta. 24-vuotias haastateltava ei ollut ennen pajaa löytänyt sopivaa alaa, vaikka paria eri koulutusta hän oli kokeillut. Haastateltava oli nyt löytänyt oman alansa ja oli opiskelijana pajalla. Toimeentulon vuoksi hän oli ollut aiemmin töissä, työtehtävissä, joissa hän ei ollut viihtynyt. Hän oli ollut ennen pajalle tuloa kolme vuotta kotona lapsen kanssa. 27-vuotias haastateltava kertoi lukion jälkeisten opiskelujen muun muassa ammattikoulussa ja yliopistossa jääneen kesken terveydellisten syiden takia. Hän kertoi tehneensä paljon erilaisia töitä useissa eri paikoissa, kuten lastentarhassa ja kaupassa. 26-vuotias haastateltava oli valmistunut ammattikorkeakoulututkinnosta vuonna 2004, mutta ei tutkinnostaan huolimatta ollut onnistunut saamaan töitä. Hän oli ollut ainoastaan hyvin lyhyitä pätkiä työelämässä tehden esimerkiksi kesätöitä. Nuorin, 17-vuotias haastateltava oli mennyt peruskoulun jälkeen valmistavaan ja ohjaavaan koulutukseen, jossa mietittiin mille alalle hän voisi soveltua. Tämän jälkeen hän oli aloittanut opiskelun, mutta ala ei tuntunut omalta ja oli hän keskeyttänyt koulutuksen, jonka jälkeen hän oli tullut starttipajalle. 18-vuotias haastateltava oli opiskellut ammattikoulussa, mutta keskeyttänyt koulutuksen, jonka jälkeen hän oli ollut pitkään tekemättä mitään. Välillä hän oli ollut työkokeilussa ja työnhakuvalmennuksessa, jonka jälkeen hän oli ollut vuoden kotona ennen tuloaan pajalle. Haastateltava, joka oli 20-vuotias, oli opiskellut

kolme vuotta lukiota, vaihtaen joka vuosi eri lukioon. Lukion kurssseja oli vielä noin kahden vuoden verran suorittamatta. Koulutuksen keskeyttämisen jälkeen hän oli ollut vuoden työttömänä, tehden kuukauden töitä välissä.

Suurimmalla osalla haastateltavista oli melko vähän työkokemusta. Yksi haastateltavista oli tehnyt töitä toimeentulon turvaamisen vuoksi, vaikka hän ei ollut tekemästään työstä erityisemmin välittänyt. Kuten hän kuvasi: *”ne on ollu sellasia [aiemmat työt], et on pakko ollu tehdä jotain, että pärjää, vaikka siitä ei oo millään tavalla nauttinu. Kyllä se aina hammasta purren [pitänyt tehdä].”* Myös toisen haastateltavan työn teko liittyi luultavimmin toimeentulon turvaamiseen. Töitä on tehtävä, jotta pärjää taloudellisesti. Muilla haastateltavilla työkaksot olivat olleet melko lyhyitä painottuen työharjoitteluihin ja työelämäkokeiluihin. Varsinaisesta palkkatyöstä vain osalla nuorista oli kokemusta. Vain yhdellä nuorista oli loppuun suoritettu tutkinto. Muilla opiskelut olivat jääneet kesken väärän alavalinnan vuoksi tai muista erinäisistä syistä johtuen. Työuran katkonaisuus, työn ja työttömyyden tai kotona olemisen (niillä, joilla lapsi tai terveydellisiä ongelmia) vuorottelu ja osalla lisäksi koulutusten keskeyttämiset leimaavat pajan nuorten työ- ja kouluhistoriaa.

Pyysin haastateltavia kuvailemaan elämää ennen pajaa. Pitkään työttömänä ollut haastateltava kertoi: *”Mä kaipasin jotain sellasta tekemistä. Senkin takia mä oon tästä [pajasta] innostunut. Mutta en mä sanois, että musta ois tuntunu, että se [elämä] ois ollu jotenkin huonoo. Tosi kiva oli jo se tieto, että jotain ehkä alkaa.”* Yhdellä haastateltavista elämä oli tuntunut raskaalta monien surullisten vastoinkäymisten vuoksi. Toisella haastateltavalla omat sairaudet olivat pitkään rajoittaneet elämää. Yksi haastateltavista kertoi vuoden työttömyyden ajan arjen olleen paljon pelkkää oleilua. Eräällä haastateltavalla vuoden työttömyys oli kulunut taiteiden parissa ja ystävien seurassa. Kaikki haastateltavat kertoivat tulleen pajalle avoimin mielin, eikä kukaan kertonut asettaneensa pajatoiminnalle erityisiä odotuksia.

Nuoret olivat tulleet Ilmaisui-Starttiin eri tahojen lähettäminä. Vain yksi pajan nuorista oli hakeutunut omasta aloitteestaan pajalle, ottaen ensin yhteyttä KOHO-palveluihin. Yhdelle työvoimatoimiston ammatinvalinnanohjaaja oli kertonut pajasta. Muut oli ohjattu pajalle työvoiman palvelukeskuksen, sekä KOHO-palveluiden kautta ja yhdelle pajaa oli ehdottanut oma sosiaalityöntekijä. Kysyin haastateltavilta, mitä he olivat aluksi mieltä ehdotuksesta lähteä työpajalle. Yksi haastateltavista oli luottanut työvoimatoimistossa työskennelleeseen henkilöön ja oli kertomansa mukaan tiennyt, ettei tämä laittaisi haastateltavaa mihinkään epämiellyttävään paikkaan. Hän oli suostunut näin ollen kokeilemaan pajaa. Suurimmalla osalla mielenkiinto oli heti

herännyt ja ajatus pajalle lähtemisestä oli tuntunut mukavalta ajatukselta. Haastateltava, joka oli ollut työttömänä vuoden putkeen, totesi: ” *Se oli sellaista perus laiskottelufilistä, että ei millään jaksais vielä, mutta kyllä se siitä sitten lähti. Sitten ihan hyvällä mielellä alotti.* ” Eräs haastateltava, jolle henkilökohtainen sosiaalityöntekijä oli ehdottanut pajaa, kertoi: ” *Musta kuulosti kauheen hankalalta päästä tänne. Mä en ois ite ees jaksanu yrittää tulla. Mut sit asiat järjestettiin mun puolesta ja mä sain aikaseks tulla tänne.* ”

Yhtä pajalle oma-aloitteisesti hakeutunutta nuorta lukuun ottamatta, nuoret eivät hyvin todennäköisesti olisi tulleet pajalle ilman ulkopuolista ohjausta. Ohjaavan tahon merkitys on siis erittäin tärkeä. Haastattelemani nuoret eivät olleet aikaisemmin kuulleetkaan starttipajasta, ennen kuin sitä oli heille ehdotettu. Moni kertoikin yllättyneensä, että starttipajoja on edes olemassa. Kysyin nuorilta myös, mitä tekisit nyt, jos et olisi pajalla. Puolet haastateltavista vastasi, että he olisivat luultavasti kotona. Yksi haastateltavista olisi luultavasti mennyt työvalmennukseen. Lisäksi yksi haastateltava arveli, että hän olisi luultavasti jossain työpajaa vastaavassa paikassa. Moni nuorista olisi varmaankin jäänyt kotiin ilman ulkopuolista ohjausta ja tukea, jonka avulla nuoret saatiin starttipajalle ja pois työttömyydestä.

Huomattavaa on, että vain puolet haastateltavista kertoi vapaa-ajallaan harrastavansa taiteen tekemistä tai näyttelemistä, jotka ovat olennainen osa pajaa. Osalle pajan nuorista näytteleminen ja kuvataiteet olivat aivan uusia ja tuntemattomia keinoja ilmaista itseä. Vapaa-ajalla puolet haastateltavista kertoi viettävänsä paljon aikaa kavereiden kanssa. Puolet haastateltavista taas kertoi viihtyvänsä mieluummin omissa oloissaan. Harrastuksina haastateltavat mainitsivat lenkkeilyn, lukemisen, tanssimisen, internetissä surffailun, kirjastossa käymisen, elokuvat ja taiteen.

Puolet pajalla työskentelevistä nuorista kertoi, että rahat riittävät hyvin joka kuukausi. Tosin yksi heistä asui vielä kotona, joten hänellä oli myös vähemmän kuluja. Loput nuorista kuvailivat taloudellista tilannettaan tiukaksi. Eräs kuvaili tilannettaan, että: ” *kyllä rahoilla pärjää kun on tottunut pärjäämään.* ” Hän kuitenkin lisäsi, että on hyvin stressaavaa kun joutuu pohtimaan, minkä laskun jättäisi maksamatta, kun rahat eivät riitä. Nuoret olivat pajalla hyvin erilaisilla tuilla, ja he saivat työmarkkina-, toimeentulo-, kuntoutus- ja opintotukea. Huono taloudellinen tilanne heikentää ulkoisen elämänhallinnan mahdollisuuksia (kts. Raitasalo 1995). Osa nuorista kertoikin tiukan taloudellisen tilanteen rajoittavan elämää. Pienen lapsen äiti kertoi: ” *Rahojen kanssa täytyy olla tarkkana, mut et tosi pieniä rahojahan ne [tuet] on. Aina jos se heittää sen viiskin kymppiä sen kuukauden budjetti, niin se on monta kuukautta sitten ihan sekasin. Että kyllä täytyy aina viimisen*

päälle miettiä.” Rahojen kanssa täytyy siis olla tarkkana. Ylimääräisiin ostoksiin ei ole varaa ja rahankäyttöä pitää suunnitella, jotta rahat riittävät seuraavaan kuuhun saakka.

Pyysin haastateltavia kuvailemaan, millaisia he ovat ihmisinä, esimerkiksi kertomalla heidän vahvuuksistaan ja heikkouksistaan. Myönteinen tai kielteinen itsearvostus kuvaa ihmisen suhtautumista itseensä, mikä ilmenee myös suhteessa muihin ihmisiin. Jos itsearvostus on riittävän hyvä, henkilö arvostaa itseään, hyväksyy itsensä ja tunnistaa omat heikkoutensa ja vahvuutensa. Heikolle itsearvostukselle tyypillisiä piirteitä ovat oman itsen vähättely, itseen kohdistuva tyytymättömyys ja oman arvon kieltäminen. (Feldt, Mäkikangas & Piitulainen 2005, 99–100.)

Kahdelle haastateltavalle omien heikkouksien ja vahvuuksien luetteleminen oli erityisen vaikeaa, ja toinen heistä jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Tämä kuvastaa hyvin sitä, että joillain nuorista on itsetuntemuksessa parantamisen varaa, eivätkä omat vahvuudet ja heikkoudet ole selvillä. Pajajakson yhtenä tavoitteena onkin selkiyttää nuoren omia vahvuuksia ja kykyjä. Lopuille haastateltavista oman itsen arviointi oli melko luontevaa, mutta suurin osa osasi nimetä vain pari piirrettä. Kaikki haastateltavat, jotka vastasivat kysymykseen, löysivät itsestään heikkouksien lisäksi myös vahvuuksia. Hyviä puolia haastateltavat löysivät itsestään useita. Niitä olivat esimerkiksi kuuntelukyky, suvaitsevaisuus, rehellisyys ja empaattisuus. Heikkouksia olivat esimerkiksi liika stressaaminen ja elämän epäjärjestelmällisyys. Yksi haastateltavista kuvasi hyvin tarkkaankin omia ominaisuuksiaan ja kertoi millaisia ominaisuuksia hän oli havainnut itsessään pajajakson aikana. Eräs haastateltava kertoi viihtyvänsä paljon omissa oloissaan, ja ryhmässä toimimisen opettelu oli yksi syistä miksi hän oli pajalla. Yhtenä pajan tarkoituksena on tutustuttaa nuoret itseensä, ja yksi haastateltavista olikin jo pajajakson alkuvaiheessa onnistunut huomaamaan uusia ominaisuuksia itsessään.

Esitin haastateltaville mitta-asteikolliset kysymykset koskien haastateltavien elämänhallintaa, onnellisuutta ja tyytyväisyyttä elämään³. Esittelin haastateltaville elämänhallintaa mittavan taulukon, joka oli osa haastattelujani (Liite 1). Taulukkoa on käytetty aiemmassa seurantatutkimuksessa, kun haluttiin selvittää työpajoilla työskentelevien nuorten elämänhallinnassa tapahtuneita muutoksia (Leinonen & Pekkala 2001). Taulukossa elämänhallinta on jaoteltu asteikoksi, jossa toisessa ääripäässä elämänhallinta on heikkoa (0). Tällöin oman elämän hallinta tuntuu mahdottomalta ajatukselta. Ihminen tyytyy siihen, mitä tapahtuu, eikä tunne olevansa kykenevä vaikuttamaan häntä

---

³ Asteikko 1–5: 5= täysin onnellinen/ täysin tyytyväinen, 4= erittäin onnellinen/ erittäin tyytyväinen, 3= melko onnellinen/ melko tyytyväinen, 2= melko onneton/ melko tyytymätön ja 1= erittäin onneton/ erittäin tyytymätön.

ympäröiviin olosuhteisiin tai tapahtumiin. Puolestaan toisessa, vahvan elämänhallinnan ääripäässä (10) ihminen kokee voivansa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Hän voi asettaa tavoitteita ja päämääriä ja tuntee voivansa vaikuttaa niiden saavuttamiseen omalla panoksellaan. Luin ensin haastateltaville molemmat ääripäät ja pyysin heitä sen jälkeen valitsemaan jonkun sopivan numeron asteikolla 0–10. Luin numeroa vastaavan määritelmän haastateltavalle, ja tätä jatkettiin niin kauan, että omaa tilannetta kuvaava, sopiva määritelmä löytyi.

Taulukko 6. Arvio elämänhallinnasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä pajajakson alussa

	Elämänhallinta	Onnellisuus	Tyytyväisyys elämään
H1	6	3,5	3
H2	8	3,5	3
H3	6	4	3
H4	10	3	3
H5	8	3	3
H6	8	4	4

Taulukossa 6 ovat nähtävillä nuorten arviot. Kolme haastateltavaa kuvasi omaa elämänhallintaansa asteikon arvolla 8: ”En ole kuin lastu laineilla, vaan pystyn tekemään itsenäisiä valintoja ja ratkaisuja” Kaksi haastateltavaa valitsi asteikolta arvon 6: ”Suhtaudun luottavaisesti vaikutusmahdollisuuksiini, vaikka joissain asioissa hallinnan rajat ovat merkittäviä ja todellisia”. Yksi haastateltava valitsi arvon 10: ”Uskon vahvasti että pystyn vaikuttamaan omaan elämäni. Jos vain lujasti yritän, niin saan sen mitä haluankin. En ole sattuman, olosuhteiden tai ympäristön armoilla”. Kukaan haastateltavista ei siten ollen valinnut kuutosta huonompaa arvoa kymmenportaisella asteikolla. He arvioivat oman elämänhallintansa sijoittuvan arvojen 6 ja 10 välille, joten kaikki arviot sijoittuvat keskivälin yläpuolelle. Haastateltavien lähtötilanne oli tämän elämänhallinnan mittarin mukaan hyvä. Pajajakson aikana elämänhallintaa on tarkoitus vahvistaa, ja kohtalaisen hyvä lähtötilanne antaa hyvän pohjan myös mahdolliselle positiiviselle kehitykselle jakson aikana. Kukaan haastateltavista ei lähtenyt liikkeelle ”pohjalta” tilanteesta, jossa elämänhallinta olisi ollut erittäin heikkoa.

Kysyin haastateltavilta, kuinka onnellinen olet tällä hetkellä, kun onnellisuutta mitataan asteikolla 1–5, joista 5 on täysin onnellinen ja 1 erittäin onneton. Kaksi haastateltavaa kertoi olevansa melko onnellisen (3) ja erittäin onnellisen (4), rajamailla. Lopuista kaksi arvioi olevansa melko onnellisia (3) ja kaksi erittäin onnellisia (4). Kysyin haastateltavilta myös, kuinka tyytyväinen olet tämänhetkiseen elämääsi, kun tyytyväisyyttä mitataan asteikolla 1–5, joista 5 on täysin tyytyväinen

ja 1 erittäin tyytymätön? Viisi haastateltavaa määritteli itsensä melko tyytyväiseksi (3) ja yksi haastateltava erittäin tyytyväiseksi (4).

Onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden numeroasteikollinen arviointi antaa melko yksiulotteisen kuvan tilanteesta. Yksi lukema ei kerro vielä paljoa. Lisäksi haastateltavat saattavat määritellä onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden hyvin eri tavoilla, jokainen omista lähtökohdistaan. Onnellisuuteen ja elämään tyytyväisyyteen voivat vaikuttaa eri henkilöillä lukuisat eri tekijät. Mielestäni asteikollinen arviointi voi antaa kuitenkin ainakin jonkinlaista viitettä näistä asioista. Kukaan haastateltavista ei valinnut kolmea huonompaa arvoa, eli he arvioivat tilanteensa melko hyväksi. Kaikki haastateltavat kokivat siis tällä asteikolla mitattuna olevansa vähintään melko onnellisia tai melko tyytyväisiä elämäänsä. Haastattelemillani nuorilla hyvin monet eri tekijät ovat voineet vaikuttaa niin, etteivät arvot ole kolmea huonompia.

Erinäiset asiat, kuten työttömyyshistoria, koulutuksen puuttuminen (yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta) ja tiukka taloudellinen tilanne voisivat oletettavasti olla tekijöitä, jotka vaikuttaisivat henkilön onnellisuuteen elämään tyytyväisyyteen tai elämänhallintaan niitä heikentävästi. Kuitenkaan tutkimukseni haastateltavilla näin ei selvästikään ollut. Henkilöt eivät vastauksissaan perustelleet sitä, miksi vastasivat niin kuin vastasivat, sillä en pyytänyt heiltä haastattelutilanteessa perusteluja. Epäselväksi siis jää, mitkä yksittäiset tekijät vaikuttavat haastateltavien onnellisuuteen, elämän tyytyväisyyteen ja elämänhallintaan sitä korottavasti tai heikentävästi. Vertaan haastateltavien antamia arvioita heidän toisella haastattelukierroksella antamiinsa vastauksiin luvussa 6.2.

6.1.2 Pajalla olo

Kysyin haastateltavilta, miltä pajalla työskentely tuntuu koulussa tai työssä käyntiin verrattuna. He olivat yleisesti sitä mieltä, että verrattuna aiempiin koulu- ja työkokemuksiin, pajatoiminta sopi hyvin juuri heille. Haastateltava, joka oli ollut pitkään lapsen kanssa kotona, kertoi: *”ei oo koskaan ollu sellanen olo, että tänään en halua mennä [pajalle]. Enemmän sitä sitten odottaa, että aamulla pääsee lähtemään tänne. Tää on ihan se toinen maailma verrattuna siihen kotiin, et siinä on hyvä vastapaino.”* Toinen haastateltava vertasi pajaa aiempaan työkokemukseen ja kouluihin ja totesi pajan olevan parempi paikka. Yksi haastateltava totesi hänkin pajan olevan hyvä paikka, mutta

toivoi kuitenkin jonkinlaista lukujärjestystä, sillä pajan nuorille ei etukäteen kerrota, mitä pajalla tehdään viikon aikana tai seuraavana päivänä. Tämä kuuluu pajan toimintaperiaatteisiin.

Yksi haastateltavista vertasi pajaa kouluun: *”Tää on hyvä paikka sillain... Koulussa on kauheen jäykät säännöt ja siellä opiskellaan, että ei tätä voi verrata kouluun. Tää sopii jos on henkilökohtaisia ongelmia. Tää joustaa enemmän niissä asioissa kuin koulu. Koulusta putoo kyydistä, täällä ei.”* Pari haastateltavaa kertoi pajan olevan kouluun verrattuna vapaamielisempi paikka. Taiteista kiinnostunut haastateltava kuvasi paikkaa innostavaksi ja hän tunsi, että on *”tuhlannut elämänsä käymällä koulua”*. Monilla pajan nuorista on jossain määrin puutteelliset työelämävalmiudet, huono koulumenestys tai koulussa ei ole viihdytty. Starttipaja tarjoaa erilaisen vaihtoehdon työelämän ja koulutuksen rinnalle. Paja tarjoaa koulua tai työelämää henkilökohtaisemman otteen. Yksilövalmennus ja tuki ovat nuorelle tärkeitä asioita, joita koulutus ja työelämä eivät ole pystyneet samassa määrin tarjoamaan.

Taiteen tekeminen ja näytteleminen olivat monille nuorista aivan uudenlaista tekemistä. Osa kertoikin pitävänsä erityisen paljon jostain tietystä tekemisestä pajalla, toinen saattoi pitää jostain muusta. Tärkeää kuitenkin oli, että kaikki kertoivat viihtyneensä hyvin ja nauttineensa pajalla työskentelystä. Monipuolisuus onkin tärkeä asia. Nuori, jota maalaaminen ei niin paljoa kiinnosta, voi keskittyä pajalla esimerkiksi keramiikkaan. Pajalla tutustutaan hyvin erityyppisiin taiteen muotoihin. Nuori voikin huomata pärjäävänsä hyvin sellaisessa asiassa, jota ei ollut ennen edes tiennyt osaavansa. Onnistumisen tunne vahvistaa myös nuoren itsetuntoa.

Pajaohjaajat saivat nuorilta erittäin myönteistä palautetta. Pajaohjaajia kuvailtiin rennoiksi, mahtaviksi tyypeiksi, mukaviksi, asiansa osaaviksi, boheemeiksi, vapaiksi ja hyviksi ihmisiksi. Eräs kuvaili, kuinka hän oli oppinut ohjaajilta uusia asioita ja näkökulmia. Eräs haastateltava luonnehti ohjaajia seuraavasti: *”Sanotaanko, että ne käyttäytyy enemmän kun kaverit... Semmonen liian opettajamainen toiminta... Se on aika luotaantyöntävää.”* Muutamain mainitsivat, että pajaohjaajat kuuntelivat heitä ja heille pystyi kertomaan, jos oli joitain ongelmia. Yksi haastateltava kertoi saaneensa apua ongelmiinsa myös pajalla vietetyn ajan ulkopuolella ja muutama mainitsi, että apua kyllä olisi saanut jos vain tarvetta olisi ollut.

Pajaohjaajia ei luonnehdittu opettajiksi, vaan he olivat nuorille perinteisen ja jäykän auktoriteetin vastakohtia. Ohjaajat olivat ennemminkin kaverimaisia tyypejä, joiden kanssa pystyi keskustelemaan mistä vain. Pajaohjaajilla oli nuorille erittäin merkittävä rooli. Ohjaajilla saattaa

olla hyvinkin paljon vaikutusta siihen, miten nuori kokee viihtyvänsä pajalla. Tällä pajalla nuoret olivat sitä mieltä, että ohjaajat olivat ”mahtavia” ja heidän kanssaan tultiin hyvin toimeen. Ohjaajilla on merkittävä rooli myös nuorten ongelmien kuuntelemisessa ja ratkomisessa. Ohjaajien työ ei siten rajoitu ainoastaan töiden ohjaamiseen pajalla, vaan on paljon tätä laajempaa. Monella nuorella kontaktit aikuisiin ovat puutteellisia (Koho-Startti -projekti 2006, 8). Pajan ohjaajat tarjoavatkin nuorelle aikuista juttuseuraa ja tukea, ja heidän kanssa keskustellessaan nuori voi saada asioihin uudenlaisia näkökulmia.

Kysymys, mihin starttipajaa tarvitaan ja kenelle se sopii, tuotti seuraavanlaisia vastauksia. Yksi haastateltavista kertoi pajan sopivan syrjäytyneille ja vaikkapa koulukiusatuille. Yhden haastateltavan mukaan: ”*Täällä jokainen saa olla just sellanen kuin haluaa, oma ittensä. Täällä ei kukaan naura kellekään eikä osottele sormella. Että tää on tosi hyvä paikka.*” Yksi haastateltavista kertoi, että paikka sopii senkin vuoksi, että pitkän sairastelun jälkeen hän voi kokeilla ”*mitä kroppa kestää ja mihin se pystyy*”. Pajalla voi myös selvittää, mihin kullakin on taipumuksia. Muiden kanssa toimiminen ja sen opettelu tuli myös esille vastauksissa, sillä pitkään kotona oleminen oli saanut eräänkin haastateltavan jo epäilemään, tuleeko hän enää muiden kanssa toimeen. Yksi haastateltava käytti termiä väliinputoajat kuvaamaan nuoria, joille starttipaja sopii. Tällä hän tarkoitti niitä nuoria, jotka eivät niin sanotusti löydä paikkaansa. Hän lisäsi vielä: ”*Tää on semmonen hyvä hengähdyspaikka juuri siinä välissä kun ei keksi muuta.*” Eräs haastateltava kuvasi pajan olevan innostava kokemus, jota hän suosittelee kaikille. Pajalla pystyi tutustumaan uusiin ulottuvuuksiin itsessään, mikä on haastateltavan mielestä kaikille tärkeä taito. Haastateltavan mukaan paja auttaa siihen ”*jos on hukassa itsensä kanssa, eikä oikein tiedä kuka on.*”

Mielenkiintoista oli, että yksi haastateltavista kuvasi väliinputoajaksi ja toinen syrjäytyneeksi nuorta, jolle paja soveltuu. Näiden termien esiintyminen vastauksissa oli melko yllättävää, sillä itse vältin näiden termien käyttämistä haastattelussa tai kysymysten muotoiluissa. Epäselväksi jäi kokivatko ne nuoret, jotka termejä käyttivät, itsensä syrjäytyneiksi tai väliinputoajiksi. Hekin työskentelevät pajalla, jonka käyttäjiksi he luokittelivat syrjäytyneet ja väliinputoajat. En kysynyt haastattelussa nuorelta, kokeeko hän olevansa syrjäytynyt tai väliinputoaja, sillä mielestäni tällaisten luokittelujen esittäminen haastateltaville ei olisi ollut sopivaa, sillä en halunnut antaa haastateltaville mielikuvaa siitä, että olisin jotenkin etukäteen luokitellut heidät syrjäytyneiksi. Syrjäytynyt termin käytöstä ja sen merkityksestä voidaan olla montaa eri mieltä (esim. Sihto 2000), mutta väliinputoaja käsitteen käyttö oli mielestäni hyvä oivallus haastateltavalta. Paja sopii väliinputoajille, eli niille, jotka eivät ole löytäneet paikkaansa koulutuksessa tai työelämässä.

Pyysin nuoria kertomaan, mitä paja merkitsee heille. Yksi haastateltavista antoi pajalle suuren arvon siinä, että se auttaa häntä selvittämään suuntaa elämälle, ja lisäksi pajalla omat vahvuudet tulevat esille. Yksi haastateltava kuvasi, että pajalla on mielekästä tekemistä ja siellä voi kokeilla kiinnostavia juttuja. Hän mainitsi myös, että pajajakso näyttää *”hyvältä paperilla”*, millä hän tarkoitti sitä, että on ollut pajajakson ajan jossain työttömyyden sijaan. Yksi haastateltava kuvasi pajaa, että se on *”kuin toinen maailma verrattuna kotiin”*, ja että hänelle paja on ikään kuin *”henkireikä, että kotona jaksaa taas arkea”*. Eräs haastateltava kertoi, että hänen elämässään pajalla oli todella *”suuri merkitys”* ja että paja oli tullut hänelle *”todella tärkeäksi paikaksi”*. Yhdelle haastateltavista paja merkitsi paljon juuri suunnan etsimisen kannalta. Haastateltava ei tiennyt, haluaako hän lähteä kouluun vai töihin ja pajalla voi pohtia mitä lähtisi tekemään. Hän lisäsi, että pajalla on hyvä olla senkin vuoksi, ettei pääse *”lipsumaan ja lorvimaan”*. Eräs haastateltava kuvasi, että pajan tärkeys tulee esille siinä, että on *”paikka mihin mennä”*. Lisäksi pajalla oleminen oli hänen mielestään *”rikastuttavampaa kuin yksin kotona istuminen”*.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että pajan ryhmä oli hyvä ja kaikki tulivat keskenään hyvin toimeen. Moni tunsi, että ryhmässä sai aidosti olla oma itsensä ilman, että muut tuomitsivat. Eräs haastateltava nosti keskeiseksi asiaksi toisten hyväksynnän ja sen, että ryhmässä saa tuoda omat mielipiteensä esiin. Vanhempi haastateltava totesi, että joskus *”pinna saattoi kiristyä”*, kun joukossa oli lähes 10 vuotta itseä nuorempia. Kaksi haastateltavaa mainitsi, että kaikki tulivat keskenään hyvin toimeen siitäkin huolimatta, ettei lähtöasetelma ollut helppo nuorten aloittaessa pajalla eri aikoihin.

Kysyin nuorilta heidän tulevaisuudensuunnitelmistaan. Viiden haastateltavan suunnitelmat liittyivät vahvasti koulutukseen. Kaksi haastateltavaa mainitsi tavoitteekseen sen, että he saisivat ammatin ja pääsisivät tekemään työtä, josta he pitävät. Kolmen nuoren tavoitteena oli päästä koulutukseen, johon he hakivat kevään yhteishaussa, joten kaikilla heillä oli jo mielessään tietty ala, jolle he halusivat suuntautua. Kolmella haastateltavalla ala liittyi jollain tavalla kädentaitoihin ja yhdellä teatteri-ilmaisuun. Yhden haastateltavan tavoitteena oli saada käytyä kesken jäänyt koulu loppuun. Yhtä nuorta kiinnosti työskennellä vapaaehtoistyössä. Kysymys, missä näet itsesi vuoden kuluttua, oli joillekin haastateltaville erittäin vaikea. Eräs haastateltava kiteytti ajatuksensa seuraavalla tavalla: *”Mä en uskalla ajatella niin pitkälle. Mä en uskalla ajatella vielä ees huomiseen. Se on mun mielestä parempi elää tässä päivässä. Pieniä suunnitelmanpoikasia voi tehdä, mutta jos niitä lukkoon lähtee lyömään, niin putoo aika korkeelta, jos ne sitten ei onnistukaan syystä tai toisesta.”*

Kysyin haastateltavilta, missä toivoisit olevasi vuoden kuluttua. Kaksi haastateltavaa toivoi olevansa opiskelemissa ja yksi toivoi olevansa töissä.

Haastateltaville tuntui riittävän tarpeeksi haasteita tämänhetkisen elämän kuntoon saattamisessa. Osa heistä ei tästä johtuen halunnut suunnitella liian pitkälle tulevaisuuteen, eikä esimerkiksi halunnut vastata kysymykseen, missä toivot olevasi vuoden kuluttua. Tulevaisuudentavoitteita asetteiden tavoitteet liittyvät opiskeluun ja töihin. Nuorilta löytyy selvästi tahtoa ja halua päästä pois työttömyydestä, mistä kertovat haaveet koulutuksen suorittamisesta ja työelämään pääsystä. Erään nuoren kommentti: *”Mä en ole suoraan sanoen ihan varma vielä siitä, että mikä mua kiinnostaa tällä hetkellä”*, kiteyttää hyvin sen, että pajajakson aikana nuoren kiinnostuksen kohteet ja tulevaisuudensuunnitelmat saattavat olla vielä hyvin selkiytymättömiä.

6.2 Toinen haastattelukierros

Toisella haastattelukierroksella sain haastateltavakseni harmikseni vain kolme niistä nuorista, jotka olivat olleet mukana haastatteluissa ensimmäisellä kierroksella. Heistä yksi oli opiskelijana työammattilinjalla keramiikan puolella, ja hänen opiskelunsa pajalla päättyy vasta jouluna 2008. Hänelle esitin hieman erityyppisiä kysymyksiä kuin kahdelle muulle haastateltavalle, joiden pajajakso oli juuri päättymäisillään. Pajajakson päättäviltä nuorilta kyselin esimerkiksi, mitä he ryhtyvät pajajakson jälkeen tekemään. Pajalle jäävällä opiskelijalla oli tämän suhteen tietenkin erilainen tilanne, sillä pajajakson päättymiseen oli haastatteluhetkellä vielä puoli vuotta aikaa. Puuttuvista haastateltavista yksi ei enää pajajakson päättymisen jälkeen halunnut osallistua toiselle haastattelukierrokselle. Toinen oli joutunut keskeyttämään jakson hieman ennen sen suunniteltua päättymistä, ja kolmatta en enää tavoittanut toiselle haastattelukierrokselle. Suoritin haastattelut 16.6.2008 ja kahdella haastateltavalla oli juuri alkanut viimeinen viikko pajalla.

Olen koonnut jokaisesta kolmesta haastattelemastani nuoresta erilliset taulukot (taulukot 7, 8 ja 9), joihin kokosin tärkeimmiksi kokemani asiat haastateltavien taustasta, pajajakson vaikutuksista, pajakokemuksista, mielipiteistä pajajaksosta, heikkouksista ja vahvuuksista itsetunnosta ja itseluottamuksesta sekä tulevaisuudensuunnitelmista. Nämä alueet valitsin, sillä ne liittyivät tärkeimpinä tutkimuskysymyksiini, eli pajan vaikutuksista haastateltavien elämään ja elämänhallintaan. Sen vuoksi nämä taulukkoon esille nostamani asiat ovat keskeisimpiä myös tutkimukseni tuloksiani ajatellen. Halusin taulukoiden avulla tehdä haastateltavien kokemuksista yhtenäiset kertomukset, etenkin sen vuoksi, että jokainen tapaus näyttäytyisi ainutlaatuisena.

Annoin toisella haastattelukierroksella haastateltavilleni myös peitenimet, jotta lukijan olisi helpompaa seurata, mikä vastauksista kuuluu millekin haastateltavista. Ensimmäisen haastattelukierroksen kohdalla en kokenut tätä aiheelliseksi. Tämä johtuu siitä, että toiselta haastattelukierrokselta pois jääneiden tutkittavien osalta ensimmäisen ja toisen haastattelukierroksen kommenttien vertaileminen ei ole mahdollista. Taulukoissa on esillä haastateltavien kommentteja sekä ensimmäiseltä että toiselta haastattelukierrokselta. Tarkoitukseni on vertailla haastateltavien eri haastattelukierrosten vastauksia, ja taulukoissa onkin eritelty, mikäli mahdollista, haastateltavien kommentit ensimmäisen ja toisen haastattelukierroksen mukaan.

Toisen haastattelukierroksen vastausten avulla pyrin arvioimaan, millaisia vaikutuksia pajajaksolla oli nuoriin ja etenkin heidän elämänhallintaansa. Haastateltavien vastaukset poikkesivat toisistaan ja taulukoiden avulla pystyin tuomaan esille kirjoja vastauksissa. Kaikki haastateltavat eivät suinkaan tuoneet haastatteluissa samoja asioita esille, eikä paja esimerkiksi antanut kaikille haastateltaville aivan samoja asioita. Taulukoiden jälkeen käsittelen haastatteluissa esiin tulleita teemoja ja aihepiirejä samaan tapaan kuin ensimmäisen haastattelukierroksen kohdalla. Käytän tällä kertaa haastateltavien peitenimiä, lukuun ottamatta muutamaa aihepiiriä. Taulukoiden tärkein merkitys on, että jokaisen haastateltavan tulosteni kannalta keskeisimmät asiat löytyvät taulukoihin koottuina. Taulukot löytyvät seuraavilta kolmelta sivulta.

Haastatteluissa pyysin haastateltavia kuvailemaan, millaisia välineitä elämänhallintaan he kokivat saaneensa pajalta. Yksi kuvasi, että oli saanut uskoa itseensä ja omiin mahdollisuuksiinsa. Toinen kertoi, että oli pajalla saanut lisää varmuutta, eikä stressannut enää asioista samalla tavalla kuin aikaisemmin. Yksi haastateltavista nosti tärkeimmäksi kahdenkeskiset keskustelut pajan ohjaajien kanssa. Heidän kanssaan oli voinut purkaa auki niitä asioita, jotka käsittelemättä olisivat voineet kasvaa ”*tosi isoks mössöks*”. Sisäinen elämänhallinta muodostuu monista eri tekijöistä. Elämänhallinnan vahvistumista kuvaavat vahvistunut usko omiin mahdollisuuksiin ja itseen, itsevarmuuden kasvaminen ja asioiden murehtimisen vähentyminen. Nämä asiat ovat osa sitä kokonaisuutta, johon pajalla pyritään vaikuttamaan. Juuri työpaja oli nuorten mukaan vaikuttanut edellä mainituissa asioissa tapahtuneeseen positiiviseen kehitykseen. Myös keskustelumahdollisuus aikuisen ohjaajan kanssa oli monelle nuorelle tärkeä asia. Oman elämäntilanteen sotkuisuutta pystyi selvittämään ohjaajien kanssa. Omissa oloissa asiat voivat kasvaa isoksi ongelmavyyhdyksi nuoren sisällä, eikä nuorella ole välttämättä kykyä tai keinoja itse selvittää tuota sisällä kasvanutta ”*mössöä*”.

Taulukko 7. Haastateltava 1 Maija

	1. haastattelukierros	2. haastattelukierros
Tausta	<ul style="list-style-type: none"> - 24 vuotta, yhden lapsen yksinhuoltaja - ollut 3 vuotta kotona hoitamassa lasta - tuli oma-aloitteisesti pajalle - ollut pajalla kauemmin kuin muut haastateltavat: aloittanut syyskuussa 2007. Tehdessäni ensimmäistä haastattelua oli ollut pajalla jo noin 6 kuukautta, toisella haastattelukerralla noin 9 kuukautta - oli kokeillut paria eri koulutusta, joissa ei ollut viihtynyt ja keskeyttänyt - Taustalla oppimisvaikeuksia koulussa: ”Varsinkin nykyään työpaikoilla pitäis hirveen nopeesti oppia ja päästä työstä kiinni. Ja se tuo jotain ihan paniikinomasta tunnetta” - tehnyt töitä toimeentulon vuoksi 	
Pajajakson vaikutukset & mitä paja on antanut?	<p>- ”mut sit mä oon taas hirveksessä. Et mä stressaan ihan kaikkee ja otan välillä ihan pienistäkin asioista hirveetä päänvaivaa. Se kuluttaa ihan hirveesti ja varsinkin vaikuttaa kaikkiin yöuniin ja kaikkiin muihin ja mietin aina, että selviinkö mä tästä ja selviinkö mä tästä”</p>	<p>”Ehkä [vaikuttanut] semmoseen henkiseen puoleen enemmän. Sellaseen tasapainoon ja turhaan stressaamiseen. Tääl on kuitenkin semmosta vertaistukea että saa aina puhua kun siltä tuntuu.” Olen nyt: ”rohkeempi ja semmonen reippaampi”</p>
Mitä mieltä olet pajajaksoista?	<p>”kaikilla on omat tilanteensa mutta kuitenkin me ollaan hirveen samoissa. Että se on helpompi puhua sellasten ihmisten kanssa ketkä ymmärtää ne ongelmat ja välillä ne masentuneet olotilat ja kaikki muut. Ja sitten totta kai se, että pystyy sitten omien kokemusten kautta auttamaan -- kaikki ihmiset hirveen avoimia ja ystävällisiä ja pajalla voi pyytää kelta vaan apua” Koki keskustelut pajan ohjaajien kanssa erityisen tärkeiksi ja hyväiksi</p>	
Heikkoudet ja vahvuudet	<p>Olleet tiedossa jo ennen pajaakin</p>	
Itsetunto/ itseluottamus	<p>Vahvistunut: ”Tääl on hirveesti tsemppattu ja annettu tunnustusta kaikesta mahdollisesta mitä mä oon tehny, että se on ehkä tuonu sellasta itseluottamusta”</p>	
Tulevaisuuden suunnitelmat	<p>” tavoitteena saada ammatti ja päästä tekeen sitä työtä mistä mä pidän”. Suhtautuu varovaisesti tulevaan: ”Mä oon yleensä aina ajatellu, että yks etappi kerrallaan”</p>	<p>Tulevaisuuden haaveet tarkentuneet: työpajaohjaajan työ haaveena. Toivoo olevansa vuoden päästä työelämässä. Muista poiketen pajajakso päättyy vasta jouluna 2008.</p>

Taulukko 8. Haastateltava 2 Hanna

	1. haastattelukierros	2. haastattelukierros
Tausta	<p>- 27 vuotta opiskellut mm. ammattikoulussa ja yliopistossa. Opiskelut jääneet kesken terveydellisten syiden takia. Useita lyhyitä työsuhteita eri alan työtehtävissä.</p> <p>- työvoimatoimiston ammatinvalinnanohjaus ohjannut pajalle</p>	
Pajajakson vaikutukset & mitä paja on antanut?	<p><i>” ei oikein tiää, et kun on kotona ollu, enää et mitä osaa ja mitä ei ja mihin on oikeesti taipumuksia. Ja ihan jo se muitten kanssa toimiminen. Mulla oli se, että voi apua, että osaanko mä enää ees puhua kellekään mitään kun mä lähen tonne, ku on menny ne ympyrät aika pieniks”</i></p>	<p><i>”Hirveesti vahvistunut ja selkiytynyt se, että mihin on taipumuksia itellä -- ja on ollu [aiemmin], että haluais ehkä tätä, mutta ei tiää sopiiko tai osaako tai pystyykö. Niin nyt täällä on tullu semmosta varmuutta siihen, että mihin suuntaan sitä sit lähtee”</i></p> <p>Selvisi, että pystyy toimimaan hyvin muiden seurassa ja ryhmässä: <i>”ei oo [ennen] pystyny esimerkiksi arvioimaan sitä, et miten tai millä tavalla mä pystyn toimimaan ryhmässä”</i></p>
Mitä mieltä olet pajajaksosta?	<p><i>”No tavallaan jännittää kun on tajunnu, et nyt tää loppuu ja sillai tääl on ollu hyvä olla. Niin ei oikein tiää et mitä seuraavaks”</i></p> <p><i>”Hyvää on ollut ainakin se, että on päässy kokeilee aika paljon eri asioita ja tietenkin tää tämmönen ryhmässä toimiminen”</i></p> <p>- kertoi peilanneensa omaa tilannettaan muihin ja huomannut, että omat asiat ovatkin melko hyvin</p>	
Heikkoudet ja vahvuudet	<p>Alkoivat selkiytyä jo pajajakson alkupuolella: <i>”täällä tutkailee noita omia ominaisuuksia et alkaa pikkuhiljaa tajuta, että ittellä saattaa ollakin jotain vahvuuksia, joita ei oo aikasemmin tajunnu, että ne on oikeesti vahvoja vahvuuksia”</i></p>	<p>Selkiytyneet: <i>” mä jopa kuvittelin ennen et mulla ei oo mitään vahvuuksia. Niin kyl mä nyt [tiedän], et on mulla ne tietyt vahvuudet. Tietenkin tiedän ne mun heikkoudetkin”</i></p>
Itsetunto/ itseluottamus	<p>Itsevarmuutta ja itseluottamusta tuli lisää jo pajajakson alussa</p>	<p>Huomasi itsessään: <i>”henkisen muutoksen, et ohhon onpas tässä mennyt eteenpäin hirveen askeleen”</i></p> <p>- sai lisää varmuutta</p>
Tulevaisuuden suunnitelmat	<p><i>”Kuntoutuminen. Ja sit kyllä mä toivoisin että mä saisin sellasen työn mitä mä oikeesti tykkäisin tehdä. Että menis aamulla mielellään töihin... Ja viihtyiskin siellä”</i></p> <p>- aikoo hakea koulutukseen</p>	<p>- hakenut kolmeen eri koulutukseen</p> <p>- haluaa vahvasti päästä opiskelemaan</p>

Taulukko 9. Haastateltava 3 Laura

	1. haastattelukierros	2. haastattelukierros
Tausta	<ul style="list-style-type: none"> - 20 vuotta - KOHO-palvelut ohjanneet pajalle - keskeyttänyt lukion - ollut työttömänä noin vuoden ennen pajalle tuloa. Teki töitä kuukauden välissä 	
Pajajakson vaikutukset/ Mitä paja on antanut?	<p><i>"No ehkä se, ettei ota asioita niin vakavasti, että osaa suhtautua sillai realistisemmin. Ettei anna kaikkien tunteiden tai ympäröivien olosuhteiden niinkun hallita ajatuksia tai antaa niiden vaikuttaa niin paljon. Siis sillai, ettei anna niin kauheesti vaikuttaa kaiken itteensä"</i> Haastateltava kuvaa tässä selvästi elämänhallinnan vahvistumista</p> <p><i>"ihmisten keskuudessa osaa olla luontevammin kuin ennen. Kun oli [ennen] tosi paljon yksin, niin ei jotenkin osannu olla ihmisten kanssa, niin se on parantunu"</i></p> <p>Paja antanut: <i>"Ehkä sellasta uskoo itteensä ja omiin mahdollisuuksiinsa. Sillai varmaan myöhemmin osais paremmin sanoo"</i></p> <p>Keskustelut pajaohjaajien kanssa olleet: <i>"avartavia tai niistä on saanu tosi paljon sellasta konkreettistakin hyötyä -- on pystyny puhuun kaikesta niinkun henkilökohtaisista ongelmista"</i></p>	
Mitä mieltä olet pajajaksosta?	<p><i>"rikastuttavampaa käydä täällä et kun istuu yksin kotona. Et ku tosiaan tulee koko ajan kaikkia sellasia impulsseja ja herää uusia ajatuksia"</i></p> <p><i>"ihan mielettömii ihmisiä, että niitä jää kyllä ikävä -- Tosi lämmin yhteisö tai missä pystyy olemaan ihan täysin omana itsenään. Hyvä tää henki. Että jotenkin nytten justiin pelottaa et kun jää sitten ihan niinkun irralleen tän jälkeen"</i></p> <p><i>"Toivottavasti [kaikki sujuu pajan jälkeen hyvin], että vähän justiin pelottaa jäädä tavallaan oman onnensa nojaan. Et kyl mä nyt uskosin että kaikki sujuu ihan, ihan tota... hyvin"</i></p> <p>- irralleen jääminen pajajakson jälkeen pelottaa</p>	
Heikkoudet ja vahvuudet	<p>Omat heikkoudet ja vahvuudet selvillä jo ennen pajajaksoa: <i>"Oon mä niinkun tosi, tosi paljon työstänyt asioita ihan tätä ennenkin. Et lähinnä vaan et sain niihin vahvistusta"</i></p>	<p><i>"En kyllä osaa sanoa, et olin mä tosi paljon miettiny itsekin ja ollu silleen selvillä kaikista puolista. Ei kyllä mitään kauheen yllättävää hypänny esiin"</i></p>
Tulevaisuuden suunnitelmat	<p>- Haaveena suorittaa kesken jäänyt lukio loppuun</p>	<p><i>"Olin mä tosi solmussa ihan kaiken kanssa [ennen], et en tienny yhtään, että mitä sitten jatkossa. Mutta on se sitten taas jotenkin selkiytyny se tie"</i></p> <p>- jatkaa iltalukiassa</p>

Kysymykseen, ”mitä paja antoi sinulle”, haastateltavat vastasivat hyvin eri tavoin. Maija, ensimmäinen haastateltavista (H1), joka oli opiskelija, oli hyvin tyytyväinen tilanteeseensa, sillä ilman pajaa hän voisi ehkä olla pätkätöissä sellaisissa työtehtävissä, jotka eivät tuntuisi mielekkäiltä. Hän kertoi itseluottamuksensa kasvaneen pajajakson aikana. Toinen haastateltava Hanna (H2) kertoi, että pajan tärkein anti oli tulevaisuuden selkiytyminen. Lisäksi hän kertoi, että hänen itsetuntemuksensa oli vahvistunut ja omat taipumukset olivat selkiytyneet ja vahvistuneet. Aiemmin hän oli epäillyt kykyjään ja kyseenalaistanut sen, osaako tai pystyykö hän tekemään asioita. Pajalla oli saanut varmuutta myös siihen, mihin suuntaan lähteä. Hän kuvasi, että pajan jälkeen on toisenlainen luottamus itseen ja varmuus siitä, että pärjää. Hanna oli myös huomannut tulevansa ihmisten kanssa toimeen, sillä pitkä kotona oleminen oli saanut hänet sitä epäilemään. Kolmas haastateltavista, Laura (H3) mainitsi tärkeimpänä lämpimän yhteisön ja ”mielettömät”, mukavat ihmiset. Hän koki, että ryhmässä sai olla täysin oma itsensä ja tuli hyväksytyksi. Hän kuitenkin lisäsi, että ehkä vasta pajajakson jälkeen pystyy tarkemmin erittelemään, mitä paja antoi. Hän myös kertoi, että pajalla oli ollut positiivisia vaikutuksia henkiseen tasapainoon, ja paja on myös antanut lisää rohkeutta ja reippautta. Lisäksi hän kertoi osaavansa olla nyt luontevammin ihmisten seurassa.

Etenkin Maija kertoi saaneensa lisää itseluottamusta, koska pajalla sai paljon kannustusta ja tunnustusta tekemisistään. Laura kertoi miettineensä ja työstäneensä paljon itseen liittyviä asioita jo ennen pajaa, mutta oli saanut ajatuksilleen lisää vahvistusta pajajakson aikana. Hän kertoi huomanneensa ”*ettei ota asioita niin vakavasti, että osaa suhtautua sillai realistisemmin. Ettei anna kaikkien tunteiden tai ympäröivien olosuhteiden hallita ajatuksia tai antaa niiden vaikuttaa niin paljon.*” Tässä haastateltava kuvasi selvästi elämänhallintaa ja sen vahvistumista pajajakson aikana, vaikkei hän suoraan elämänhallinnan käsitettä käyttänytkään. Vain yhden haastateltavan, Lauran vastauksessa vertaistuki nousi esille. Hän koki, että pajalla saa keskustella ihmisten kanssa, joilla on samantyyppisiä kokemuksia, ja jotka voivat paremmin ymmärtää sekä samaistua erilaisiin ongelmiin ja auttaa. Ryhmässä tultiin hyvin toimeen, porukka oli tiivis, ja osa nuorista oli toisiinsa yhteydessä myös pajan ulkopuolella.

Kysyin haastateltavilta, oliko paja auttanut selvittämään omia vahvuuksia, heikkouksia tai ominaisuuksia. Kaksi haastateltavista, Maija ja Laura kertoivat, että he olivat jo ennen pajaa selvillä omista ominaisuuksistaan, eikä mitään uutta tullut pajajakson aikana esille. Kolmas haastateltava Hanna kuvasi omaa tilannettaan: ”*on ollu niin kauan kotona niin ei oo pystyny esimerkiksi arvioimaan sitä, et miten mä pystyn toimimaan ryhmässä. Mä jopa kuvittelin ennen, et mulla ei oo mitään vahvuuksia.*” Omat vahvuudet ja heikkoudet olivat kuitenkin haastateltavalle ajan myötä

selvinneet, ja myös ryhmässä toimiminen onnistui hyvin. Haastateltavat luettelivat jokainen muutamia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Vastaukset tulivat hieman helpommin kuin ensimmäisellä haastattelukerralla, mistä päätellen asioita on työstetty ja mietitty pajajakson aikana.

Haastateltavien mielestä starttipaja soveltuu ihmisille, jotka ovat hieman ”*solmussa itsensä kanssa*”, joilla ei ole elämässään varmaa suuntaa eivätkä tiedä mihin suuntaan lähteä. Tärkeää kuitenkin on, että pystyy sitoutumaan toimintaan, ottamaan vastuuta ja paneutumaan asioihin. Lisäksi olennaista on, että nuori tulee pajalle avoimin mielin, ja että hän on valmis kokeilemaan uusia asioita. Paja on myös hyvä paikka kokeiluun silloin, jos miettii esimerkiksi taide- tai teatterialaa, eikä ole varma soveltuisiko alalle. Ensimmäiseen haastattelukierrokseen verrattuna vastaukset olivat hieman erilaisia. Verrattuna aiempaan, nuorilla oli nyt tietenkin pidempi kokemus pajalla työskentelystä ja he pystyivät myös paremmin arvioimaan pajan soveltuvuutta tutustuttuaan syvällisemmin pajan sisältöihin. Nyt painotettiin ensinnäkin sitä, että paja on hyvä vaihtoehto, jos miettii soveltuisiko taide- tai teatterialalle. Edellisissä haastatteluissa kukaan ei nostanut tätä esille. Myös tällä haastattelukierroksella mainittiin, että paja sopii nuorelle, joka etsii suuntaa elämälleen. Uutena esille nousi myös toimintaan sitoutumisen tärkeys. Pajajakson aikana haastateltavat olivat huomanneet, että pajalla olo vaatii myös asioihin paneutumista ja vastuun ottamista. Toimintaan on paneuduttava, eikä vain pelkkä läsnäolo riitä.

Haastatteluissa tuli esille, että pajan nuorilla oli mahdollisuus halutessaan käydä kahdenkeskisiä keskusteluja ohjaajien kanssa. Keskustelujen ajankohtaa ja sitä, miten usein keskusteluja käydään, ei ollut etukäteen määritelty. Maija, joka oli ollut pisimpään pajalla, kertoikin: ”*aina sitku tuntuu, et on sellanen tarve ja et pystyy olee silleen rauhassa, niin nykääse hihasta.*” Laura puolestaan kertoi, että oli mukavaa kun ohjaajien kanssa pystyi keskustelemaan tasavertaisena. Kaikki kokivat, että keskustelut olivat olleet hyviä, ja Laura kuvaili niitä sanoilla hyödyllinen ja avartava. Jo ensimmäisen haastattelukierroksen yhteydessä tuli esille, että nuoret kokivat voivansa keskustella ohjaajien kanssa mistä vain, mukaan lukien huolistaan ja ongelmistaan. Ohjaajan kanssa nuori voi myös kokea olevansa tasavertainen keskustelukumppani.

Ensimmäisellä haastattelukierroksella pyysin haastateltavia arvioimaan elämänhallintaa, onnellisuutta ja tyytyväisyyttä elämään mitta-asteikkojen avulla. Tarkoitukseni oli verrata ensimmäisen haastattelukierroksen vastauksia toisen haastattelukierroksen vastauksiin ja katsoa, oliko pajajakson aikana tapahtunut muutosta. En kertonut haastattelutilanteessa nuorille, mitä he olivat edellisellä kerralla vastanneet näihin kysymyksiin. Esitin haastateltaville myös toisella

haastattelukierroksella elämänhallintaa mittaavan asteikollisen taulukon, josta he saivat valita itseään parhaiten määrittelevän kuvauksen. Taulukossa 10 ovat yhteen koottuina nuorten pajajakson sekä alussa, ensimmäisellä haastattelukierroksella että lopussa, toisella haastattelukierroksella antamat arviot elämänhallinnasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä.

Taulukko 10. Arvio elämänhallinnasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä pajajakson alussa ja lopussa⁴

	Elämänhallinta		Onnellisuus		Tyytyväisyys elämään	
	alussa	lopussa	alussa	lopussa	alussa	lopussa
H1: Maija	6	7	3,5	3	3	4
H2: Hanna	8	8	3,5	4	3	4
H3: Laura	6	9	4	4	3	3

Elämänhallinnan asteikolla mitattuna kahdella haastateltavista, Maijalla ja Lauralla oli tapahtunut parannusta elämänhallinnassa. Lauralla arvo oli noussut peräti kolme pykälää. Ensimmäisellä haastattelukierroksella Laura arvioi taulukon arvon 6 vastaavan parhaiten hänen omaa elämänhallintaansa, määritelmänä: ”Suhtaudun luottavaisesti vaikutusmahdollisuuksiini, vaikka joissain asioissa hallinnan rajat ovat merkittäviä ja todellisia”. Nyt hän arvioi, että hänen elämänhallintaansa kuvaa parhaiten asteikon 9. määritelmä: ”Voin monin tavoin vaikuttaa siihen, mitä elämässäni tapahtuu. Voin voittaa vaikeitakin esteitä tekemällä parhaani”. Kerroin Lauralle, mitä hän oli edellisellä kerralla vastannut, sen jälkeen kun hän oli antanut arvionsa. Hän yllättyi itsekin useamman pykälän muutoksesta. Maijalla arvo oli noussut yhden pykälän ja oli nyt 7, määritelmänä: ”Usko kykyyni hallita elämäni on melko vahva. Ihminen pystyy vaikuttamaan kohtaloonsa”. Hannalla ei ollut tapahtunut muutosta ja hän antoi saman arvion (8) kuin ensimmäiselläkin haastattelukierroksella: ”En ole kuin lastu laineilla, vaan pystyn tekemään itsenäisiä valintoja ja ratkaisuja”.

Onnellisuutta mittaavalla asteikolla Laura, joka määritteli itsensä erittäin onnelliseksi (4) ensimmäisellä haastattelukierroksella, antoi saman arvion myös tällä kerralla. Maija ja Hanna antoivat ensimmäisellä haastattelukierroksella arvon kolme ja puoli, melko onnellisen ja erittäin onnellisen välimaastossa. Heistä Hanna arvioi olevansa tällä hetkellä erittäin onnellinen (4), Maija

⁴ Elämänhallintaa arvioitiin asteikolla 0-10, onnellisuutta ja elämään tyytyväisyyttä asteikolla 1-5.

melko onnellinen (3). Näin ollen Maija antoi onnellisuudelleen huonomman arvion ja Hanna paremman kuin viime kerralla. Tyytyväisyys elämään oli noussut kahdella haastateltavista, Maijalla ja Hannalla asteikolla melko tyytyväisestä (3) erittäin tyytyväiseen (4). Laura puolestaan arvioi olevansa melko tyytyväinen (3) elämäänsä, kuten ensimmäiselläkin haastattelukierroksella. Jo edellisessä luvussa arvioin tällaista mittaustapaa ja totesin, että tulos on enemmänkin suuntaa antava. Henkilöt voivat määritellä onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden hyvin eri tavoilla ja jokainen arvioi niitä omista lähtökohdistaan. Kaikki haastateltavat arvioivat kuitenkin toisellakin haastattelukierroksella olevansa vähintään melko onnellisia ja tyytyväisiä elämäänsä, mikä on hyvä, keskitason yläpuolella oleva arvio.

Nuorten arviot antavat aiheetta yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Maijalla oli tapahtunut yhden pykälän muutos sekä elämänhallinnan että elämään tyytyväisyyden kohdalla. Onnellisuudelle hän puolestaan antoi yhden arvosanan huonomman arvion kuin ensimmäisellä haastattelukierroksella. Hannalla oli tapahtunut positiivista muutosta onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden kohdalla, mutta hänen arvionsa elämänhallinnasta oli pysynyt samana kuin edellisellä haastattelukerralla. Laura antoi saman arvion onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestään kuin ensimmäiselläkin haastattelukierroksella, mutta hänen arvionsa elämänhallinnasta oli noussut kaikkein eniten haastateltavien joukosta, peräti kolme pykälää. Näiden vastausten perusteella voidaan päätellä, ettei elämänhallinnan kohentuminen välttämättä edellytä positiivista muutosta onnellisuudessa tai elämään tyytyväisyydessä. Myöskään onnellisuuden tai elämään tyytyväisyyden kasvu ei automaattisesti tuota parempaa elämänhallintaa. On myös huomattava, että vaikka yksi haastateltavista antoi onnellisuudelleen huonomman arvion kuin ensimmäisellä kerralla, hänen arvionsa elämänhallinnasta ja elämään tyytyväisyydestä olivat parempia kuin ensimmäisellä haastattelukierroksella. Arvioin näitä muutoksia vielä tarkemmin luvussa 7.

Pyysin nuoria erittelemään pajan hyviä ja huonoja puolia. Laura kertoi, että mielekkäintä pajalla olivat liikeilmaisuun ja keholliseen ilmaisuun liittyvät harjoitukset. Ne olivat sellaisia, joita haastateltava ei ollut aikaisemmin kokeillut, mutta joista oli erityisen paljon nauttinut. Hän ei ollut erityisemmin pitänyt vapaamuotoisten tarinoiden ja runojen kirjoittamisesta sen vuoksi, että tuotokset oli täytynyt esitellä muille. Hannan mielestä pajan hyvä puoli oli toisten ihmisten kanssa ryhmässä toimiminen. Huono puoli oli, että välillä oli tuntunut, ettei ollut kunnolla tekemistä. Koska hän oli myös paljon vanhempi (27-vuotias), kuin moni muu pajalla hän oli kokenut jotkut pajalla käsiteltävät asiat omalta kannalta turhiksi. Hän otti esimerkiksi keskustelut siitä, miten rahat saa riittämään. Hanna oli pitkään pyörittänyt omaa taloutta onnistuneesti ja tämän kaltaiset

keskustelut tuntuivat sen vuoksi turhilta. Toisaalta hän puolestaan koki, että pystyi jonkin verran auttamaan pajan muita nuoria ongelmatilanteissa oman elämäkokemuksensa ansiosta. Maijan mukaan parasta pajalla olivat ihmiset, joista kaikki olivat avoimia ja ystävällisiä. Pajalla oli vallinnut koko ajan hyvä tunnelma. Huonoja puolia hän ei osannut nimetä.

Pyysin haastateltavilta myös parannusehdotuksia pajatoimintaa varten. Erään haastateltavan mielestä starttipajatoiminnasta pitäisi tiedottaa paremmin. Hän oli ollut hyvin yllättynyt kun hänelle oli ehdotettu pajaa, sillä ei ollut aiemmin edes tiennyt pajatoiminnan olemassaolosta. Haastateltavista kaksi nosti parannusehdotukseksi sen, että sekä ryhmäytymistä että ohjaajien suunnittelutyötä helpottaisi, jos pajalla aloittaisi aina kokonainen ryhmä samaan aikaan. Yksi haastateltavista kuvasi toimintaa pirstaloituneeksi, kun kaikki tekivät eri asioita. Hänen mielestään olisi mukavampaa, jos kaikki pajalla olijat tekisivät samoja asioita yhtä aikaa. Parannettavaa on nuorten mukaan lisäksi organisoinnissa ja suunnittelussa liittyen siihen, että kaikille, myös ohjaajille, tulisi olla selvää, mitä pajalla seuraavaksi tehdään.

Kysyin pajan jättäviltä haastateltavilta, onko heillä nyt luottavainen olo omiin kykyihin. Laura kuvasi viimeisen viikon tunnelmia siten, että tavallaan ”*pienä jännitystä on ilmassa*”, etenkin kun hän ei vielä tiedä, mitä heti pajan jälkeen tekee. Hän kertoikin, että häntä hieman pelottaa jäädä pajan jälkeen oman onnensa nojaan. Hän lisäsi, että uskoo kuitenkin kaiken sujuvan hyvin. Hanna totesi suhtautuvansa omiin kykyihinsä haastatteluhetkellä luottavaisesti, mutta: ”*katotaan sit viikon päästä kun mä en oo enää täällä. Niin sitten, en tiää... Sitten ei enää välttämättä ookaan enää.*” Pajalla tehdään suunnitelmia siitä, mitä pajajakson jälkeen tapahtuu. Kaikki suunnitelmat eivät kuitenkaan välttämättä toteudu, esimerkiksi koulutuspaikka saattaa jäädä saamatta. Myös tällaiset vastoinkäymiset tulisi ottaa huomioon suunnitelmaa laadittaessa, jotta nuorella on myös jokin varasuunnitelma, esimerkiksi työharjoittelun aloittaminen tai toiselle työpajalle siirtyminen. Haastateltavien kuvaukset irralleen jäämisen tunteista viestivät myös siitä, että paja on muodostanut tiiviin yhteisön, johon nuori on noin puolen vuoden ajan kuulunut. Pajajakson päätyttyä nuori jää yksin. Tällaiset tunteet ovat varmasti luonnollisia, mutta pajajakson jälkeenkin nuorella pitäisi olla riittävästi tietoa, mistä hakea tarvittaessa tukea ja apua.

Haastatteluhetkellä pajalla viimeistä viikkoa viettävistä Laura kertoi ilmoittautuvansa pajan jälkeen työnhakijaksi, ja hänen aikomuksenaan oli jatkaa syksyllä kesken jäänyttä koulua. Hän kertoi myös olleensa aikaisemmin ”erittäin solmussa” tulevaisuuden suunnitelmiensa kanssa, ja että pajalla olo oli selkiyttänyt suunnitelmat. Kahdella nuorella, Maijalla ja Hannalla omat kyvyt selkiytyivät niin,

että toinen heistä, Maija jäi opiskelijaksi keramiikkapuolelle, ja Hannalle puolestaan varmistui, että teatteri- ja ilmaisupuolen koulutus kiinnostaa. Hän oli haastatteluhetkellä jo hakenut muutaman muun koulutusohjelman lisäksi teatterialalle opiskelemaan ja odotteli pääsykoetuloksia. Haastateltavan mukaan motivaatio opiskelun aloittamiseen oli vahva. Pajalla jouluna 2008 lopettava opiskelija Maija kertoi, että syksyn aikana on tarkoituksena kartoittaa Tampereella toimivia keramiikkapajoja sekä keramiikka-alan yrityksiä ja etsiä työpaikka valmiiksi. Motivaatio opiskeluun oli korkealla ja työpajaohjaajan työ oli erityisesti hänen kiinnostuksensa kohteena.

7 Elämänhallinta starttipajalla

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni tuloksia. Luvussa 7.1 palaan tutkimuskysymyksiini ja erittelen sitä kautta tutkimukseni keskeisimpiä tuloksia, starttipajajakson vaikutuksia nuorten elämään ja elämänhallintaan. Nykypäivänä koulutuksesta työelämään siirtyminen on vaikeutunut, ja luvussa 7.2 käsittelenkin tämän ilmiön vaikutusta erityisesti niin kutsuttuihin väliinputoajanuoriin, joiden on entistä vaikeampaa saada töitä tai koulutuspaikkaa kiristyneessä kilpailussa työ- ja opiskelupaikoista. Käsittelen myös työpajojen tärkeää roolia työelämän ja koulutuksen välimaastossa.

7.1 Pajan vaikutukset nuorten elämänhallintaan

Suomessa käydään paljon nuorten syrjäytymiskeskustelua, ja huono-osaiset sekä koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyneet nuoret näyttäytyvät julkisuudessa ongelmatapauksina. Halusin tarkastella haastattelujeni avulla nuoria, jotka työskentelevät starttipajalla. Minua kiinnosti, miksi he ovat tulleet pajalle. Syiden kirjo ja erot nuorten taustoissa yllättivät. Aineistoni piirsi kuvan nuorista, jotka eivät kaikki olleet niin sanottuja syrjäytyneitä nuoria. Yhdellä pajan nuorista oli ammattikorkeakoulututkinto ja yhdellä terveydelliset syyt olivat johtaneet useiden eri koulutusten keskeyttämiseen. Osalla koulutusta ei vielä lainkaan ollut, eikä moni nuori vielä tiennyt, mihin suuntaan heidän tulisi lähteä peruskoulun jälkeen. Starttipajan nuorten koulutustaustat ja kokemukset työelämästä vaihtelivat haastateltavien kesken. Kuitenkin työuran katkonaisuus, työn ja työttömyyden vuorottelu ja koulutusten keskeyttämiset ovat piirteitä, jotka leimaavat kaikkien starttipajan nuorten historiaa. Neljällä haastateltavalla kuudesta kokemukset työelämästä ovat pääasiassa lyhyitä työharjoitteluja ja työelämäkokeiluja. Haastateltavat kuvasivat pajatoiminnan sopivan juuri väliinputoajille, joilla tarkoitetaan niitä nuoria, jotka eivät ole onnistuneet löytämään paikkaansa työelämässä tai koulutuksessa.

Tutkimuskysymykseni olivat *millaisia vaikutuksia pajajaksolla on nuoren elämänhallintaan ja miten vaikutukset näkyvät nuoren elämässä*. Pajajakson aikana nuorten elämänhallinta vahvistui, ja vahvistuminen näkyy pajan nuorten elämässä monin eri tavoin. Monet pajan nuorista etsivät pajajakson alussa suuntaa elämälleen ja tarvitsivat selvästi miettimistauon pohtiakseen tulevaisuuttaan. Paja tarjosi tähän mahdollisuuden ja antoi tekemistä noin puolen vuoden mittaiseksi jaksoksi. Moni nuori oli niin sanotusti ”kadoksissa itsensä kanssa”. Monella itsetunto oli huono ja itsetuntemus hukassa, ja lisäksi käsitykset omista valmiuksista ja kyvyistä olivat selkiyttämisen

tarpeessa. Nuorten vastauksissa tuli selkeästi esille, että pajalla nuori voi tutustua itseensä ja selkiyttää omia taipumuksiaan, vahvuuksiaan ja kykyjään. Tällä kaikella oli selvä vaikutus myös nuorten itseluottamuksen ja itsetunnon vahvistumiseen. Etenkin ohjaajien luomalla pajan kannustavalla ilmapiirillä oli suuria positiivisia vaikutuksia, ja haastateltavani korostivatkin pajan ohjaajien roolia vastauksissaan. Useilla pajan nuorilla onkin selkeä aikuisen ohjauksen ja tuen tarve, eikä yhteiskunta täytä tällä hetkellä tätä tarvetta riittävässä määrin.

Myös se, että nuoret saivat kokeilla erilaisia asioita ja työtehtäviä, paransi nuorten itsetuntoa, sillä he kokivat osaavansa ja onnistuvansa asioissa, joihin he eivät aiemmin edes tienneet kykenevänsä. Pajalla moni nuori tarvitsee onnistumisen kokemuksia todisteiksi siitä, että pärjää, pystyy ja osaa, ja paja tarjoaa mahdollisuuden omien taitojen kokeilemiseen ja onnistumisen kokemuksiin. Tutkimukseni yhtyy Pia Aaltosen ja Kari Paakkunaisen (1995, 122–123) tutkimuksen tuloksiin, jotka osoittavat, että paja mahdollistaa itsetarkkailun. Työtehtävien hallinta ja omien kykyjen toteuttaminen paransi heidän tutkimuksessaan nuorten itsetuntoa, ja sama oli nähtävissä myös oman tutkimukseni nuorten kohdalla.

Suurimmalla osalla haastatelluista kiinnostuksen kohteet ja tulevaisuudensuunnitelmat olivat vielä pajajakson alussa hyvin selkiytymättömiä. Pajajakso antoi suuntaa elämälle selkiyttämällä tulevaisuudensuunnitelmia ja vahvistamalla uskoa omiin mahdollisuuksiin. Osalla nuorista sosiaaliset taidot vahvistuivat, kun nuoret huomasivatkin pystyvänsä toimimaan ryhmässä. Tutkimukseni haastateltavat kertoivat pajan tarjoavan lämpimän yhteisön, johon nuoret kokevat olevansa tervetulleita. Paja antaa myös vertaistukea, sillä pajan nuorilla on usein samankaltaisia kokemuksia esimerkiksi työttömyydestä tai koulutuksen keskeyttämisestä. Myös Aaltosen ja Paakkunaisen (1995) haastattelututkimuksessa ryhmään kuulumisen tärkeys nousi esille yhtenä tärkeimmistä havainnoista. Tutkimukseni mukaan ryhmällä on tärkeä merkitys pajajakson onnistumisen kannalta. Esimerkiksi kannustavan ilmapiirin ja hyvän yhteishengen puuttuminen pitkälti ryhmätyöskentelyyn perustuvalla työpajalla voisi johtaa pajajaksojen epäonnistumisiin.

Sisäinen elämäntunne kietoutuu läheisesti edellä esille tulleisiin asioihin ja etenkin itsetuntoon ja itsetuntemukseen. Työpajatoiminta tuo nuorten elämään säännöllisen elämänrytmin, joka muutamilta haastateltavilta puuttui ennen pajaa. Lisäksi paja toi varmuutta hakeutua koulutukseen ja tärkeimpänä paja paransi nuorten elämäntunnetta. Monien edellä mainittujen tekijöiden, kuten itsetunnon vahvistumisen sekä omien kykyjen, vahvuuksien ja tulevaisuudensuunnitelmien selkiytymisen, yhteisvaikutus mahdollistaa elämäntunnetun vahvistumisen. Aiemmat tutkimukset

(ks. esim. Leinonen & Pekkala 2001; Laakso 2000) ovat osoittaneet, että työpajajaksolla on positiivisia vaikutuksia elämänhallintaan, ja omassa tutkimuksessani olen päätenyt samaan tulokseen.

Pyysin haastateltavia arvioimaan molemmilla haastattelukierroksilla omaa elämänhallintaansa elämänhallinnan asteikolla 0–10 (Liite 1). Korkea lukema kertoo vahvasta elämänhallinnasta, kun taas alhainen lukema heikosta. Halusin antaa nuorten arvioida elämänhallintaa heidän omasta näkökulmastaan sen sijaan, että olisin arvioinut sitä ulkopuolisena. Subjektiiivinen kokemus elämänhallinnasta on mielestäni paljon mielenkiintoisempi kuin ulkopuolisen havainnointiin perustuva arvio. Helena Saarikoski (1997, 58) korostaakin sitä, että ihminen voi olla ulkoapäin katsottuna syrjäytynyt monella elämäalueella ilman, että tämä aiheuttaa välttämättä henkilölle itselleen ahdistusta tai tunnetta elämän hallitsemattomuudesta. Hänen mukaansa tärkeämpää on, kokeeko henkilö itse elämänhallinnan heikentymistä ilman, että ulkoapäin asetetaan moralistisia premissejä siitä, miltä elämän pitäisi näyttää. Seuraavaksi otan tarkasteluun yhdessä elämänhallinnan arvion kanssa haastateltavien arviot elämään tyytyväisyydestä ja onnellisuudesta.

Huomionarvoista on, ettei kukaan haastateltavista kummallakaan haastattelukierroksella arvioinut elämänhallintaansa asteikolla 0–10 arvoa 6 huonommaksi, joka on keskitason yläpuolella oleva arvio. Myöskään onnellisuus ja elämään tyytyväisyys eivät olleet arvoa 3 huonompia. Aiempiin tutkimuksiin perustuva ennako-oletukseni oli, että nuorten arviot elämänhallinnasta, onnellisuudesta ja elämään tyytyväisyydestä olisivat olleet heikompia, mutta näin ei kuitenkaan ollut. Toisella kierroksella haastateltavien arviot olivat erittäin hyviä ja kaksi haastateltavaa arvioi elämänhallintaansa arvolla 8 ja yksi arvolla 9. Maijalla (H1) oli tapahtunut yhden pykälän muutos sekä elämänhallinnan että elämään tyytyväisyyden kohdalla. Onnellisuudelle hän kuitenkin antoi asteen huonomman arvion kuin ensimmäisellä haastattelukierroksella. Hannalla (H2) oli tapahtunut yhden asteen positiivinen muutos sekä onnellisuuden että elämään tyytyväisyyden kohdalla, mutta elämänhallinnan arvio oli sama kuin ensimmäisellä haastattelukierroksella. Kolmas haastateltava Laura (H3) arvioi onnellisuutensa ja elämään tyytyväisyytensä samaksi kuin ensimmäiselläkin haastattelukierroksella. Kuitenkin hänen arvionsa elämänhallinnasta oli noussut peräti kolme pykälää, joka oli suurin nousu haastateltavien joukossa. Tutkimukseni tulokset osoittavat, ettei elämänhallinnan kohentuminen edellytä aina positiivista muutosta onnellisuudessa tai elämään tyytyväisyydessä. Onnellisuuden tai elämään tyytyväisyyden kasvu ei automaattisesti tuota parempaa elämänhallintaa, eikä myöskään elämänhallinnan kohentuminen paranna elämään tyytyväisyyttä onnellisuutta. Nuori voi myös kokea työttömyydestä tai muista erinäisistä elämän

vastoinkäymisistä huolimatta olevansa onnellinen ja tyytyväinen elämäänsä sekä kokea vahvaa elämänhallintaa.

Erot elämänhallinnan taulukon sanallisissa elämänhallinnan kuvauksissa ovat hyvin suuria. Sitä, onko elämänhallinnan vahvistuminen ainoastaan starttipajan ansiota, on vaikeaa todistaa. Nuorten vastauksissa on kuitenkin tullut esille monia asioita, jotka viittaavat nuorten elämänhallinnan vahvistuneen juuri starttipajan ansiosta. Edellä esille tulleet asiat, kuten itsetunnon vahvistuminen, omien ominaisuuksien ja vahvuuksien tunnistaminen sekä tulevaisuuden selkiytyminen ovat nuorten kertoman mukaan pajajakson aikana heissä tapahtuneita muutoksia, jotka ovat tärkeitä tekijöitä muutoksessa kohti vahvempaa elämänhallintaa. Tutkimukseni keskeinen tulos on, etteivät koulutuksen puuttuminen tai työttömyys aina välttämättä ennusta huonoa elämänhallintaa, kuten haastattelemani nuorten tapaukset osoittavat. Nuori voi silti kokea, että hänellä on vahva elämänhallinta, ja tuntee, että hän pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä, eikä tunne ajelehtivansa elämässä ”kuin lastu laineilla”. Kahdella kolmesta haastateltavasta oli tapahtunut parannusta elämänhallinnan arvioissa pajajakson aikana ja yhdellä arvio oli pysynyt samana.

Haastattelemini nuorten tilanteet olivat hyvin selkiytymättömiä, ja ehkä juuri sen vuoksi nuoret kykenivät tunnistamaan useita positiivisia muutoksia itsessään. Tärkeimpänä oli tulevaisuudensuunnitelmien selkiytyminen, johon monet osatekijät vaikuttivat. Kaikilla kolmella pajan jättävällä nuorella pajan jälkeinen päämäärä, joka oli joko koulutukseen tai työelämään pääseminen. Esimerkiksi koulutuspaikan saaminen olisi muutos, jolla olisi varmasti positiivisia vaikutuksia ulkoiseen elämänhallintaan. Tämän tarkastelu vaatisi kuitenkin pidemmän tutkittavien seurannan. En voi tutkimusaineistoni perusteella tietää, pääsivätkö nuoret lopulta haluamiinsa koulutuksiin ja oliko tällä myönteisiä vaikutuksia elämänhallintaan.

Tutkimukseni osoittaa kuitenkin, että sisäisen elämänhallinnan tilanteen paraneminen ei välttämättä vaadi työllistymistä tai koulutuksen aloittamista, kuten tilanne oli tutkittavillani. Tuomas Leinosen ja Terho Pekkalan (2001, 150–153) tutkimuksessa tutkittavilla nuorilla elämänhallinnan vahvistumista esiintyi vain yhdessä joko työllistymis- tai koulutuspotentiaalın paranemisen kanssa. Tutkimukseni mukaan sisäisen elämänhallinnan paraneminen voi hyvin todennäköisesti edistää työllistymistä tai koulutukseen pyrkimistä, etenkin omien tavoitteiden ja vahvuuksien selkiytyessä nuorelle, kuten tutkittavilleni kävi. Pajajakso voi näin ollen parantaa nuoren koulutukseen hakeutumisen- tai työllistymispotentiaalia. Pajan nuorten tulevaisuuden suunnitelmat selkiytyvät, ja he paransivat monia henkilökohtaisia valmiuksiaan, kuten itsetuntoaan ja itsetuntemustaan sekä

oppivat myös tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa. Nämä asiat ovat tärkeitä, sillä epätietoisuus omista kyvyistä ja kiinnostuksen kohteista ei kannusta nuorta hakeutumaan koulutukseen, jos hän ei edes tiedä, mihin hän pysty tai mikä häntä kiinnostaa.

Nuoret eivät myöskään tunteneet työttömänä ollessaan pakottavaa taloudellista tarvetta lähteä töihin. Työttömyyskorvaus on yhtä suuri kuin työmarkkinatuki työharjoitteluun osallistujalla. Tulotaso ei nouse vaikka nuori aloittaisikin työharjoittelun tai osallistuisi työelämäkokeiluun. Tiukka taloudellinen tilanne voi huonontaa myös ulkoista elämänhallintaa (Raitasalo 1995). Kuitenkin Ismo Pohjantammen (2007, 28) tutkimuksen mukaan nuorten elämään kuuluva taloudellinen epävarmuus tekee työttömyydestä arkisemman asian kuin aikuisten maailmassa. Työttömän nuoren rahatilanne ei erota häntä muista samanikäisistä kavereista ja sosiaalisesta elämäntilasta samassa määrin kuin varattomuus erottaa työttömät aikuiset työssä käyvistä ja kulutuskykyisistä tuttavistaan (ks. myös Malmberg-Heimonen 2003). Vanhempiin työttömäksi jääviin verrattuna nuoret eivät tipahda niin korkealta ja pysyvältä paikalta. Kari Vähätalo (1998, 121) huomauttaa myös, ettei nuorilla yleensä ole asuntoveloista tai lapsista johtuvia taloudellisia paineita, jotka ovat tyypillisiä keski-ikäisille. Nämä edellä esille tulleet syyt ovatkin tärkeitä tarkasteltaessa taloudellisen tilanteen vaikutusta nuorten osalta, sillä nuorten työttömyyskokemukset poikkeavat suuresti aikuisten kokemuksista.

Tutkimukseni mukaan palkkatyösuhde ei ole kaikille haastattelemilleni pajanuorille heti pajajakson jälkeen edes realistinen tavoite, sillä päivärytmin luominen ja oman arkisen elämän opettelu ovat työelämää konkreettisempia tavoitteita. Tutkimukseni tulosten perusteella voidaankin esittää, ettei heikko taloudellinen tilanne heikennä nuorten ulkoista elämänhallintaa samassa määrin, kuin se heikentää sitä aikuisilla. Nuorilla ei ole esimerkiksi asuntolainan tai perheen mukanaan tuomia taloudellisia paineita työntekoon. Nuoret ovat tottuneet matalaan tulotasoon, joten työttömyyden aiheuttama tulotason romahdus ei heikennä esimerkiksi kulutusmahdollisuuksia samassa määrin kuin korkeaan tulotasoon tottuneilla aikuisilla. Tästä syystä tutkimillani nuorilla arvio omasta elämänhallinnasta oli korkealla tasolla jo ennen pajajakson suorittamista, eikä elämänhallinnan kokeminen ollut siis riippuvainen palkkatyöhön osallistumisesta.

Pajalle ohjaavan tahon merkitys korostui haastateltavien vastauksissa. Vain yksi nuorista oli hakeutunut oma-aloitteisesti pajalle. Työttömyyteen on nuoren varmasti helppo jäädä, ellei joku ulkopuolinen taho puutu asiaan ja ohjaa tekemisen pariin. Peruskoulun päättävillä nuorilla ei ole vielä juurikaan työkokemusta eivätkä he ole täysi-ikäisiä, joten pääsy suoraan työelämään on

hankalaa. Ongelmia syntyy etenkin, jos koulunkäyntikään ei kiinnosta nuorta. Työkokemuksen vähäisyydestä johtuen saattaa olla, ettei nuori ole niin sanotusti sosiaalistunut työelämään ja työn tekemisen kulttuuriin. Lasse Siuralan (1991) mukaan nuorten arkielämässä palkkatyöllä ei ole niin keskeistä asemaa, että he reagoisivat poikkeavan voimakkaasti työuran katkoksiin tai sen erilaisiin vaihteluihin. Kotiin on helpompaa jäädä, kun työssäkäynnistä ei ole muodostunut rutiinia elämään.

Työttömyystutkimusten mukaan (ks. esim. Siurala 2003; Malmberg-Heimonen 2003) nuoret kokevatkin työttömyyden eri tavalla verrattuna aikuisiin. Nuoret eivät ole sitoutuneet palkkatyöhön niin vahvasti kuin aikuiset. Ira Malmberg-Heimosen (2003) tutkimuksessa työttömät nuoret kokivat positiivisina asioina esimerkiksi sen, että he saivat työttömänä ollessaan suunnitella vapaammin ajankäyttöään ja heillä oli myös enemmän aikaa ystävilleen ja perheilleen. Moni haastattelemistani nuorista ei työttömyytensä aikana kokenut tarvetta hakeutua työelämän tai koulutukseen. Kotona vietettyä aikaa ei myöskään – hieman yllättäen – luonnehdittu millään tavoin tylsäksi tai huonoksi. Haastattelemani nuoret saivat päivät kulumaan ilman työntekoakin, kuten oleillen ja ystäviä tavaten. Nuorille on siten ominaista etsiä vaihtoehtoisia elämisen tapoja työnteon tilalle. Palkkatyö ei näin ollen määrää myöskään niin vahvasti nuorten identiteettiä kuin aikuisten. Kari Nyysölä (1994, 15) esittääkin, ettei palkkatyön tekeminen ole kaikille enää tulevaisuudessa ainoa ennustettava ja välttämätön toiminnan muoto ja arvojen lähde. Nuoret joutunevat tulevaisuudessa sopeutumaan siihen, että todennäköisesti ainakin osa työiästä ollaan työttömänä tai työttömyyden ja työn välimaastossa. Tämä tarkoittaa, ettei palkkatyön varaan rakennettu arvo- ja normijärjestelmä voi enää olla sosiaalistumisen lähde samassa määrin kuin nyt. Sosiaalinen status voidaan hankkia myös työn ulkopuolella. Näin näyttäisi olevankin jo monen haastattelemani nuoren kohdalla. Nuoret ovat löytäneet omia vaihtoehtoisia tapojaan kuluttaa aikaansa palkkatyöhön osallistumisen sijaan, eikä palkkatyö näyttäydä heille samanlaisena normina kuin vanhemmille sukupolville.

Haastatteluissa yksi nuorista tunnusti: *”Välillä on sellasia päiviä, että ei vois kiinnostaa vähempääkään nousta ylös sängystä.”* Pitkän työttömyysjakson ja kotona oleilun jälkeen haastateltavaa laiskotti lähteä mukaan toimintaan, jossa nuorelta odotettiin aktiivisuutta ja tavoitteellisuutta. Hän onnistui kuitenkin suorittamaan pajajakson tästä huolimatta loppuun. Paja tarjosi haastateltavan kuvaamaa *”kotona lorvimista”* mukavamman vaihtoehdon. Eräs haastateltava kuvasi puolestaan, ettei koskaan pajajakson aikana tullut tunnetta, ettei haluaisi aamulla nousta ja lähteä pajalle. Monelle haastateltavalle pajalla oli suuri merkitys elämässä. Tärkeää oli juuri se, että paja tarjosi paikan, mihin mennä ja mukavaa tekemistä. Joillakin arkirytmit olivat sekaisin pitkän

työttömyyden ja pelkän oleilun jälkeen, ja paja toi elämään tekemistä ja rytmiä. Nuoret kokivat pajan merkityksen samaan tapaan myös Terja Söderlundin (1995) tutkimuksessa.

Haastateltavani korostivat vastauksissaan erityisesti sitä, että pajalla ”*saa olla oma itsensä ilman, että kukaan tuomitsee*”. Pitkä työttömyysjakso oli saanut osan nuorista epäilemään omia kykyjään ja sitä, osaavatko he enää toimia muiden ihmisten kanssa ryhmässä. Toisella haastattelukierroksella ne nuoret, joilla oli ollut aiemmin puutteita sosiaalisissa taidoissa, kertoivat tulevansa paremmin toimeen ihmisten kanssa. Söderlundin (1995, 102) mukaan työskentely työpajalla tuo helpotusta erilaisuuden kokemiseen ja monilla myös yksinäisyyteen, sillä pajan nuoret ovat usein samassa elämäntilanteessa. Työpajan nuoret muodostavat pajalla eräänlaisen pienen yhteiskunnan. Samankaltaisuus, esimerkiksi työttömyyden kokemukset, yhdistävät, sillä ne tekevät oman elämäntilanteen hyväksytyksi. Paja tarjoaa yhdessäoloa työnteon merkeissä. Jotkut haastateltavistani korostivatkin vertaistuen merkitystä. Haastateltavat pystyivät myös peilaamaan omaa tilannettaan muihin pajalla työskenteleviin nuoriin. Monilla oli taustalla samanlaisia kokemuksia esimerkiksi työttömyydestä ja koulutuksen keskeyttämisestä.

Pajalla oli haastateltaville erilaisia merkityksiä. Jollekin tärkeimmäksi asiaksi nousi itsetunnon vahvistuminen, kun puolestaan toiselle vertaistuen merkitys oli olennainen. Joku puolestaan kuvasi pajaa paikkana, jossa saa kokeilla ja tehdä erilaisia ja uusia asioita. Paja merkitseekin eri ihmisille eri asioita. Merkityksenannot riippuvat monista eri tekijöistä, sillä pajalle tullaan eri lähtökohdista ja sieltä haetaan myös erilaisia asioita. Reetta Pietikäinen (2005, 230–231, 246) löysi tutkimuksessaan kolme erilaista pajaidentiteettiä, jotka ovat itsensä kehittäminen, yhteisöllinen osallistuminen ja luova orientaatio. Mielestäni kaikki Pietikäisen (emt.) erottelemat pajaidentiteetit tulivat esille tekemissäni haastatteluissa, ja ne kuvaavat hyvin myös tutkimani Ilmaisui-Startin nuoria. Itsensä kehittämiseen orientoituneet nuoret oppivat pajajakson aikana näkemään asioita eri tavalla, ja pajajakso kasvatti nuorten itsetuntemusta ja itsearvostusta. Yhteisöllisen osallistumisen orientaatioissa uusien ihmissuhteiden luomisen merkitys korostui, ja vertaistuen muodossa saatu sosiaalinen tuki oli näille nuorille tärkeää. Luovan ilmaisun orientaatioissa korostettiin pajaa omien mielenkiinnon kohteiden toteuttamisen mahdollistajana. Työpaja merkitsi nuorille mahdollisuutta toteuttaa ja vahvistaa heille tärkeitä ja nuoruuteen olennaisesti kuuluvia asioita, kuten henkistä kehittymistä, yhteisöllistä osallistumista ja luovaa toimintaa.

7.2 Väliinpuotoajien integrointi koulutukseen ja työelämään

Anna-Raija Nummenmaan, Helena Puhakan ja Ritva Ruposen (1997, 42) nuorten elämäntulkua tarkastelevassa tutkimuksessa nousi esille, ettei nuorten elämässä ole entisen kaltaista, turvallista perinteiden ohjaamaa työn ja elämän uraa. Yksilön kannalta tämä merkitsee sitä, että yksilön suhde koulutukseen ja työhön sekä niihin liittyvä päätöksenteko on monimutkaistunut ja ohjauksen tarve lisääntynyt. Elämäntulkun monimutkaistuminen ja ennakoimattomuus sekä vakaan koulutus- ja työuran muuttuminen epävakaaaksi edellyttävät yksilöltä joustavuutta, epävarmuuden sietokykyä ja hallintaa. Jatkuvien muuttuvien olosuhteiden kohtaamisesta ja hallinnasta on tullut yksi modernin ihmisen keskeisimmistä elämänehdosta.

Pietikäisen (2005, 247) tutkimuksessa haastatellut nuoret toivat esille, että yhteiskunnan tarjoamat koulutusmahdollisuudet ovat liian vähäisiä. Nuoret toivoivat enemmän vaihtoehtoja nykyiselle koulutusjärjestelmälle, etenkin oppisopimuskoulutuksen kaltaisia koulutusmuotoja, joissa työelämä ja koulutus yhdistyvät. Nuorten mukaan kaikki eivät ole peruskoulun jälkeen valmiita valitsemaan tulevaa ammattiaan, ja he toivoivat, että tulevaisuuden suunnitteluun tarjottaisiin yhteiskunnan taholta enemmän tukea. Nummenmaa, Puhakka ja Ruponen (1997) katsovat, että heidän tutkimuksensa viestii tarpeesta lisätä ja kehittää eri kohderyhmille suunnattuja työvoima- ja sosiaalipalveluja. Petri Paju ja Jukka Vehviläinen (2001, 230) uskovat myös monipuolisten kouluttautumistapojen tarpeen kasvuun. Outi Linnossuo (2004, 59–60) puolestaan toteaa nuorten palveluohjauksen arviointitutkimuksessaan, että nuorten integroitumisongelmien vuoksi nuorten palveluihin tulisi saada sellainen malli, jossa työ- ja toimintakyvyn arviointi, toiminnallisterapeuttiset ja elämäntulkukurssit sekä aktivointitoimenpiteet koulutukseen ja työhön sijoitettaisiin saman katon alle. Tärkeää olisi, että palvelut olisivat matalan kynnyksen palveluja, joihin nuoren olisi helppo tulla, eivätkä ne myöskään leimaisi nuorta poikkeavaksi. Tutkimukseni mukaan starttipaja täyttää palvelujärjestelmän aukkoa tarjoamalla henkilökohtaista tukea, mahdollisuutta elämäntulkun vahvistamiseen ja omien tavoitteiden selkiyttämiseen.

Työpajat lunastavat paikkansa vaihtoehtoisena paikkana nuorille koulutuksen ja työelämän välimaastossa. Tutkimukseni mukaan starttipajan nuoret kokivat pajan koulua ja sen tiukkoja sääntöjä ”vapaamielisemmäksi” paikaksi. Jotkut vieroksuivat myös ”liian opettajamaista” toimintaa ja auktoriteetteja. Tutkimukseni tukee Katja Komosen (2007) ajatusta, jonka mukaan työpaja

tarjoaa erilaisen vaihtoehdon niille nuorille, joille perinteinen koulutus ei sovi. Hänen mukaansa kouluallergiselle nuorelle työpajasta saattaa muodostua vaihtoehtoinen pärjäämisen kenttä, jossa hankituilla kokemuksilla voidaan kompensoida aiempia epäonnistumisia koulutuksessa. Oppimisen kokemukset ja selviytymisen tunne saattavat parhaassa tapauksessa muokata nuoren käsitystä omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan ja madaltaa siten koulutukseen hakeutumisen kynnystä. Työpajalla haastattelemiini nuoret pääsivät tutustumaan itseensä paremmin ja onnistumisen kokemukset vahvistivat nuorella olevaa kuvaa itsestään. Paja tarjoaakin koulua tai työelämää enemmän tukea yksilö- ja ryhmävalmennuksen kautta. Jakso antaa myös mahdollisuuden miettimistaukoon, ja pajalla omia ajatuksia ja tavoitteita pyritäänkin selkiyttämään. Tulevaisuus alkaa näyttää valoisammalta, kun nuori saa ulkopuolista tukea sen sijaan, että pohtisi ja pyörittäisi omia asioitaan ja ongelmiaan yksin kotona. Työpajojen lähtökohtana onkin rakentaa nuorille yksilöllisiä polkuja työelämään ja koulutukseen (ks. Nyysönen & Pajala 1999).

Tutkimukseni haastateltavat painottivat sitä, että työpajalla sai kokeilla uusia asioita ja tarkastella mihin omat kyvyt riittävät. Nuorten omat kyvyt tulivatkin pajajakson aikana hyvin esille, ja jakso loi uskoa omiin mahdollisuuksiin. Lisäksi nuoret saivat pajalta vahvistusta siihen, mihin suuntaan lähteä seuraavaksi. Pohjantammin tutkimuksessa selvisi, että noin 70–80 prosenttia työpajojen nuorista on niin sanotusti tekemällä oppivia, ja paja tarjoaakin heille koulumaisesta opiskelusta poikkeavan vaihtoehdon (emt., 2007). Tärkeää olisikin huomioida nuoren omat oppimisedellytykset. Jos nuori tuntee oppivansa paremmin työn kautta kuin koulukirjoja lukemalla, yhteiskunnan tulisi tarjota näille nuorille vaihtoehtoisen oppimisen tapoja.

Nuorten tulevaisuudensuunnitelmat olivat selkeämpiä toisella haastattelukierroksella kuin ensimmäisellä. Nuorella olisikin tärkeää olla ainakin joitain tulevaisuutta koskevia tavoitteita ja haaveita. Tärkeää olisi myös, että nuoret pääsisivät mieleiseensä koulutukseen ja sen jälkeen kiinni työelämään. Joillain pajan nuorilla koulutuksen loppuun suorittaminen on kuitenkin vielä kaukainen haave ja iso tavoite, jonka saavuttamiseen nuoret tarvitsevat tukea. Moni nuorista ei vielä pajajakson jälkeenkään pärjää ilman erityistä tukea, joten tuki on pajajakson jälkeen ratkaisevan tärkeää. Kuten Paakkunaisen (1995, 81) tutkimuksessa kävi ilmi, kolme neljästä pajan jättävästä nuoresta koki jäävänsä myönteisen pajakokemuksen jälkeen yksin ja epätoivoiseen tilaan. Onkin siis äärimmäisen tärkeää, ettei nuorta jätettäisi yksin ajelehtimaan jakson jälkeen. Jatkosuunnitelman laatiminen jo pajajakson aikana on tärkeä osa toimintaa. Moni haastattelemistani nuorista haki pajajakson aikana koulutukseen. Mitä jos toive koulupaikasta ei toteudukaan? Kuka on silloin varmistamassa nuorelle varasuunnitelman? Ratkaisevaa olisikin, ettei nuori joutuisi

ainakaan uudelleen työttömäksi. Pajajakson aikana yhteydenpito muihin tahoihin, esimerkiksi työvoimatoimistoon tai oppilaitoksiin on tärkeää. Yhteistyötä tehostamalla voitaisiin paremmin taata, että nuorelle olisi pajajakson jälkeen sopivat koulutuspaikka katsottuna, tai että nuori voisi sujuvasti siirtyä pajajakson jälkeen vaikkapa työharjoitteluun.

Pajan nuoret kaipaavat selvästi pajalle tullessaan tukea, ja haastattelujen perusteella nuoret kaipaavat sitä kovasti vielä pajajakson jälkeenkin. Irralleen jääminen pajajakson jälkeen pelottaa nuoria. Oman sotkuisen elämäntilanteen selvittämiseen on saatu tukea pajajakson ajan pajan ohjaajilta. Nuorten varmuus omasta pärjäämisestä on kuitenkin vielä heikkoa. Nuorten tulisikin saada myös jatkossa tarvitsemaansa tukea ja apua, etteivät he jäisi ”irralleen ajelehtimaan”. Pajajakson aikana on tehty valtava työ, joten uusi työttömyysjakso olisi huonoin mahdollinen vaihtoehto pajajakson päättävälle nuorelle. Haastattelujen kautta välittyi kuva siitä, että ainakin suurimmalla osalla nuorista oli jo pajajakson alussa halu saada koulutus ja päästä työelämään, kuten eräs haastateltavista kertoi: *”On mulla on tavoitteena saada ammatti ja päästä tekeen sitä työtä mistä mä pidän.”*

Nykypäivänä työntekijöihin kohdistuu paljon odotuksia ja vaatimuksia. Työntekijöiden odotetaan olevan tehokkaita, kunnianhimoisia, yhteistyökykyisiä ja kykeneviä itsenäiseen päätöksenkyykyyn ja heillä tulee olla uskoa tulevaisuuteen (Feldt, Mäkikangas & Piitulainen 2005, 95). Miten käy työelämän pyörteissä niille nuorille, joilla nämä ominaisuudet ovat puutteellisia? Asiakkaan tukeminen aktiivisuuteen ja tulevaisuussuuntautuneeseen toimintaan, toimintakyvyn edistäminen sekä koulutukseen ja työelämään pääseminen ovat osa niistä tavoitteista, joihin työpajatoiminnalla pyritään (Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004, 12), ja tutkimallani starttipajalla nämä tavoitteet ovat tutkimieni nuorten osalta toteutuneet hyvin.

8 Johtopäätökset

Nuorisotyöttömyys ja etenkin väliinpuotoajanuorten ja koulupudokkaiden ongelmat ovat olleet vahvasti esillä julkisuudessa viime aikoina. Nuorten työttömyydestä ollaan huolestuneita, koska kansalaisuus ja yhteiskunnallinen osallisuus rakentuvat vahvasti työn kautta. Ilman koulutusta ja integroitumista työelämään nuorten kansalaisuuden ja osallisuuden pelätään jäävän vajaaksi. Työttömyyden seuraukset yksilölle ja yhteiskunnalle ovat vakavia. Nuoria onkin pyritty erilaisin aktivoinnin keinoin saamaan työelämään ja koulutukseen. Vaikka nuorten työttömyys onkin ollut 1990-luvun alkupuolen laman ja siitä seuranneen rajun työttömyyden kasvun jälkeen jatkuvassa laskussa, alle 25-vuotiaita työttömiä on maassamme edelleen 22 300 (Työllisyyskatsaus 8/2008). Työpajatoiminta tarjoaa nuorille paikan, jossa he voivat parantaa opiskelu- ja työelämävalmiuksiaan sekä saada tukea tulevaisuutensa suunnitteluun. Osalla nuorista on motivaatio-ongelmia tai epävarmuutta koulutuksen valinnassa, osa on koulutuksen keskeyttäneitä ja osa ammattikoulusta valmistuneita nuoria, jotka tulevat hakemaan työpajoilta työkokemusta.

Tutkimuksessani tarkastelin starttipajajakson vaikutuksia nuorten elämänhallintaan ja elämään. Tutkimukseni oli seurantatutkimus ja aineistoni koostui Tampereen Ilmaisui-Startissa työskennelleiden nuorten teemahaastatteluista. Haastattelin nuoret sekä pajajakson alussa että lopussa. Tutkimuskysymykseni olivat *millaisia vaikutuksia pajajaksolla on nuorten elämänhallintaan ja miten vaikutukset näkyvät nuorten elämässä*. Starttipajajaksolla oli monia positiivisia vaikutuksia nuorten elämänhallintaan. Itsetunnon vahvistuminen sekä vahvuuksien ja kykyjen selkiytyminen sekä toisten ihmisten kanssa toimeen tulemisen oppiminen olivat pajajakson aikana tärkeimpiä nuorissa tapahtuneita positiivisia muutoksia. Nuoret myös suuntasivat pajajakson loppupuolella ajatuksiaan vahvasti tulevaisuutta kohti tehden suunnitelmia opiskelujen ja työelämän suhteen. Nämä ovat tärkeitä tekijöitä muutoksessa kohti vahvempaa elämänhallintaa. Tärkeä huomio oli, että jo pajajakson alussa nuorten omat arviot elämänhallinnasta, elämään tyytyväisyydestä ja onnellisuudesta olivat hyviä, keskitason yläpuolella olevia arvioita. Nuori voi näin ollen esimerkiksi työttömyydestä tai huonosta taloudellisesta tilanteesta huolimatta kokea, että hänellä on vahva elämänhallinta ja tuntee, että hän pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä.

Starttipajojen laajasta kirjosta johtuen tutkimukseni voi antaa kuvausta vain Tampereen Ilmaisui-Startista ja sen nuorista. En pyri tutkimuksellani koko Suomea koskeviin yleistyksiin, sillä se ei olisi tällä aineistolla edes mahdollista. Tutkimukseni tuottaa tietoa starttipajojen

toimintamenetelmistä ja merkityksestä, työpajojen asiakkaista sekä pajoilla tehtävästä työstä ja sen vaikutuksista nuorten elämään. Tutkimukseni tuo esille erityisesti pajoilla tehtävää työtä nuorten elämönhallinnan vahvistamisen parissa, ja selkiyttää monissa yhteyksissä epäselväksi jäävää elämönhallinnan käsitettä ja sitä kautta myös työpajatoiminnan tavoitteena olevaa elämönhallinnan vahvistamisen tavoitetta. Tämänkaltaista tutkimusta ei starttipajoista ole aiemmin tehty. Tampereen Silta-Valmennuksen toiminnanjohtajan Sampo Järvelän (henkilökohtainen tiedonanto) mukaan starttipajatoimintaa, ja etenkin ilmaisua ja taiteita työvälineinään käyttäviä pajoja, ollaan ajamassa Suomessa alas. Monessa kaupungissa kyseiset työpajat ovat uhattuina ja joissakin toiminta on jo lopetettu. Järvelän (emt.) mukaan Ilmaisui-Startin kaltainen toiminta ei sovi vallalla olevaan protestanttiseen työetiikkaan, ja ennakkoluuloja liittyy myös siihen, voiko taiteen ja ilmaisun menetelmin tavoitteellisesti valmentaa.

Erilaisia muotoja koulutuksen ja työelämän ohella tulisi olla saatavilla. Vaihtoehtoja tarvitaan etenkin silloin, kun nuori on syystä tai toisesta pudonnut koulutuksesta, eikä työelämään ole mahdollisuuksia päästä ilman koulutusta. Koulumuotoinen opiskelu ei sovi kaikille nuorille, kuten esimerkiksi niin sanotuille kouluallergisille nuorille, vaikka joillain heistä saattaisi ollakin halua ammatin hankkimiseen. Pajakoulutoiminta tarjoaa yhden vaihtoehtoisen oppimisen tavan (ks. Vehviläinen 2000), ja oppisopimuskoulutus on myös eräs vaihtoehtoista. Näiden ohella myös muita vaihtoehtoisia oppimisen ja koulutuksen muotoja olisi kehitettävä. Usein nuoret tarvitsisivat yksilöllisempää ja ohjaavampaa otetta sekä henkilökohtaisesti räätälöityjä polkuja koulutukseen.

Nuoret, joilla on ongelmia koulunkäynnin ja oppimisen kanssa, jäävät usein koulutuksessa vaille tarvittavaa tukea. Koulutuksen keskeyttäminen on yleisintä ammattikouluissa, joiden opiskelijoista peräti 10 prosenttia keskeyttää koulutuksen (Helsingin Sanomat 12.3.2008). Tampereella vuonna 2007 toisen asteen koulutuksen keskeytti yli 500 nuorta, joista 60 prosentilla ei ollut jatkosuunnitelmaa (Silta-Valmennusyhdistys ry:n vuosikertomus 2007). Koulutuksen keskeyttäjiä tilanne tulisi perusteellisesti selvittää ja kartoittaa mahdolliset vaihtoehdot. Keskeyttäjät tarvitsevat tukea siihen, että heille löytyisi mahdollisimman pian uusi koulutuspaikka tai työtä sen sijaan, että he jäisivät väliinpuotoajiksi. Katja Komonen (1999, 124) huomauttaakin, ettei koulutuksen keskeyttäminen ole itsessään marginalisoiva tapahtuma, vaan tärkeämpää olisi kiinnittää huomiota siihen, mitä keskeyttämisen jälkeen tapahtuu.

Starttipajan tai työpajan ei tulisi olla ainoa mahdollinen vaihtoehto väliinpuotoajille, vaan yksi vaihtoehto monen muun ohella. Pelkän pajajakson avulla työllistyminen suoraan avoimille

työmarkkinoille on lisäksi melko heikkoa (ks. Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen 2004), joten paja ei voi toimia ainoana linkkinä työelämään. Tämän vuoksi sopivan jatkopaikan varmistaminen nuorelle pajajakson päätyttyä onkin erityisen tärkeää. Pajan tarkoitus ei ole missään nimessä olla vain yksi uusi lenkki nuorten työllistämistoimenpiteiden kierteessä, jolla tarkoitan sitä, että nuori kiertää toimenpiteestä toiseen ilman toivoa työllistymisestä (ks. myös Puustelli 1999). Työpajakson loppupuolella nuorella on oltava valmiina suunnitelma siitä, mitä pajan jälkeen tapahtuu, kuten haastattelemillani nuorilla oli. Jos suunnitelmat eivät toteudukaan niin kuin etukäteen oli ajateltu, uusi kartoitus nuoren tilanteesta tulisi järjestää.

Sen sijaan, että työpajalla työskentely liittyisi välttämättä syrjäytyneisyyteen tai nuoren yleiseen passiivisuuteen, tutkimukseni osoittaa, että kaikilla tutkimillani nuorilla syy pajalle tuloon oli se, ettei heille ollut löytynyt sopivaa paikkaa koulutuksessa tai työelämässä. Miten jotkut nuoret sitten päätyvät väliinputoajiksi, jotka eivät löydä paikkaansa? Kaikilta tutkimani pajan nuorilta yhtä lukuun ottamatta puuttuu koulutus, ja sen vuoksi työelämä ei ole edes realistinen vaihtoehto tämän päivän ammattitaitoisten työntekijöiden kilpaillessa työpaikoista työmarkkinoilla. Lisäksi useat haastattelemanuoret olivat viihtyneet huonosti koulussa. Osa jopa koki koulun ja opettajien kaltaiset auktoriteetit vastenmielisiksi. Nuoret kokivat pajan olevan juuri heille sopiva paikka, sillä toiminta oli työhön tai opiskeluun verrattuna vapaampaa ja pajalla sai henkilökohtaista tukea. Paja antaa myös hyvän pohjan jatkoa ajatellen.

Nuorten henkilökohtaisiin ongelmiin sekä ongelmiin suunnan etsimisessä pitäisi puuttua, sillä ”itsensä kanssa kadoksissa” olevalle nuorelle esimerkiksi koulutukseen hakeutuminen voi olla mahdoton tehtävä, jos nuori ei tiedä, mikä ammatti häntä kiinnostaa tai mihin hänellä on kykyjä. Opetusministeriö on asettanut tavoitteeksi, että kaikilla peruskoulun päättävillä nuorille tulisi olla mahdollisuus itselleen parhaiten soveltuvaan jatkokoulutuspaikkaan, ja tämä tavoite tunnetaan nimellä koulutustakuu (KESU 2004). Tavoitteeksi ei kuitenkaan nykypäivänä riitä ainoastaan se, että kaikille nuorille taataan koulutuspaikka peruskoulun jälkeen. Esimerkiksi ne nuoret, joilla on oppimisvaikeuksia ja kielteinen asenne koulunkäyntiä kohtaan, tarvitsevat erityistä tukea. Jos ”tavallinen” ammatillinen koulutus nähdään tällöin ainoana vaihtoehtona, moni nuori jättää todennäköisesti kokonaan hakeutumatta koulutuksen tai keskeyttää sen. Useat tutkimukset (ks. esim. Pietikäinen 2005; Paju & Vehviläinen 2001) osoittavat, että palvelujen monipuolistamiseen on tarvetta, missä onkin haastetta valtiolle, kunnille ja kolmannelle sektorille. Useissa tutkimuksissa on vaadittu vaihtoehtoja nykyiselle koulutusjärjestelmälle sekä enemmän tukea nuorille tulevaisuuden suunnitteluun (ks. esim. Pietikäinen 2005; Linnossuo 2004; Nummenmaa & Puhakka & Ruponen

1997). Tutkimukseni mukaan starttipaja täyttää palvelujärjestelmän aukkoa tarjoamalla henkilökohtaista tukea, mahdollisuutta elämänhallinnan vahvistamiseen ja omien tavoitteiden selkiyttämiseen. Monilla nuorilla on selkeä aikuisen tuen tarve ja starttipaja vastaa tähän tarpeeseen.

Kuten Kari Hilpinen ja Kirsi Kokkonen (2005) toteavat, starttipajatoiminnalla on sosiaalinen tilaus eri ammatti- ja koulukuntien yhdistäjänä, joten toimijoiden voimavarojen yhdistäminen nuoren elämän järjestämiseksi olisikin oleellista. Moniammatillinen yhteistyö sosiaalitoimen, oppilaitosten ja työvoimaviranomaisten kesken olisi tärkeää nuorten tilannetta tarkasteltaessa. Tutkimukseni antaa aiheita pohtia, olisiko panostaminen oppilaitoksissa opinto-ohjaukseen yksi keino helpottaa nuorten siirtymistä peruskoulusta jatkokoulutukseen. Monet nuoret tarvitsivat selvästi enemmän aikuisen neuvoja ja ohjausta tulevaisuuden valintojensa tueksi. Erittäin tärkeää olisi puuttua havaittavissa oleviin ongelmiin jo silloin, kun nuori on jättämässä peruskoulun, eikä vasta siinä vaiheessa, kun nuori on ollut vuosia työttömänä. Kouluissa tulisi huomioida ne nuoret, joilla on erityisiä hankaluuksia tulevaisuudensuunnitelmien ja ammatinvalinnan kanssa. Työpajat ovat Kirsti Laakson (2000, 52) mukaan vakiinnuttaneet paikkansa koulutuksen ja työelämän välimaastossa. Hän toivoo, että pajat pysyisivät jatkossakin vaihtoehtona nuorten miettiessä tulevaisuuttaan. Yhdyn hänen mielipiteeseensä, sillä työpaja voi olla erinomainen vaihtoehto nuorelle, joka ei ole löytänyt paikkaansa koulutuksessa tai työelämässä. Tutkimukseni mukaan starttipajoille on tilausta, sillä nuoret myös tulevat pajoille mielellään ja viihtyvät niillä erittäin hyvin.

Tutkimustuloksia arvioitaessa on tärkeää ottaa huomioon, etten tavoittanut kolmea haastateltavaa toisella haastattelukierrokselle. Yksi haastateltavista lähetti viestin, jossa hän ilmoitti, ettei enää halua osallistua uuteen haastatteluun, ja kertoi samalla aloittavansa työharjoittelun. Toinen puuttuvista haastateltavista oli joutunut keskeyttämään pajajakson, ja kolmatta nuorta en enää tavoittanut toiselle haastattelukierrokselle. Onkin aiheellista pohtia, mitä haastatteluista pois jääneille nuorille oli tapahtunut, sillä vain yhden haastateltavan tilanne on tiedossa. Yksi nuorista suoritti pajajakson loppuun saakka ja aloitti sen jälkeen työharjoittelun. Oletettavasti hän hyötyi pajajaksosta, ja hänen kohdallaan myös jatkosuunnitelma oli toiminut, sillä hän oli pajajakson jälkeen työharjoittelussa. Hänen tilanteensa poikkesi muista, sillä hän oli suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon, ja työharjoittelu saattoikin olla omaan alaan ja koulutukseen liittyvää harjoittelua.

Kahden muun puuttuvan tutkittavan tilanne jää arvoitukseksi. Toinen heistä suoritti pajajakson loppuun saakka. Ensimmäisellä haastattelukierroksella tämän haastateltavan tulevaisuuden

suunnitelmat olivat vielä hyvin selkiytymättömiä, eikä hän juurikaan osannut kuvailla omia luonteenpiirteitään ja vahvuuksiaan. Olisikin ollut mielenkiintoista tietää, selkiyttikö pajajakso tulevaisuuden suuntaa ja itsetuntemusta sekä mihin haastateltava jatkoi pajalta. Ehkä hän haki ammattikouluun, aloitti työmarkkinatukiharjoittelun tai jatkoi jollekin muulle työpajalle. Pajajakson keskeyttäneellä nuorella keskeyttämiseen johtaneet syyt saattoivat liittyä esimerkiksi motivaation loppumiseen tai terveydellisiin syihin. On kuitenkin syytä olettaa, että keskeyttäneen nuoren pajajakso ei toiminut toivotulla tavalla, vaan hänen kohdallaan se epäonnistui asetettujen tavoitteiden osalta ja päättyi keskeyttämiseen. Pajajaksolla ei oletettavasti ollut tutkittavaan samanlaisia positiivisia vaikutuksia kuin tutkimuksen toiselle haastattelukierrokselle osallistuneilla nuorilla. Tutkimukseni tulokset näyttävätkin korostetun positiivisina, sillä työpajajaksot onnistuivat erinomaisesti juuri niiden kolmen nuoren osalta, jotka pääsin haastattelemaan myös toisen kerran. Tulokset voisivat kuitenkin näyttää hyvin erilaisilta, jos olisin saanut kaikki kuusi haastateltavaa mukaan myös toiselle haastattelukierrokselle.

Huomionarvoista on myös, että pajajakson kestot vaihtelivat haastateltavien kesken. Starttipajalla opiskelijana oleva nuori oli aloittanut pajalla syksyllä 2007, ja hän oli ollut ensimmäistä haastattelukierrosta tehdessäni pajalla jo viisi kuukautta. Toisen haastattelukierroksen aikana hänen pajajaksonsa oli kestänyt jo 9 kuukautta. Muihin verrattuna hän oli ollut pajalla huomattavasti kauemmin, sillä muista haastateltavista yksi oli ollut pajalla toista haastattelukierrosta tehdessäni noin viisi kuukautta ja toinen vasta neljä kuukautta. Pajalla pisimpään ollut saattoi kertoa tunteuksiaan jo pidemmältä ajalta kertyneen kokemuksen pohjalta. Hänellä oli ollut pidemmän pajajakson ansioista kauemman aikaa pohtia esimerkiksi tulevaisuuttaan tai omia ominaisuuksiaan ja vahvuuksiaan. Voi olla, ettei hän vielä esimerkiksi neljän kuukauden pajalla olemisen jälkeen olisi voinut kertoa kaikista niistä muutoksista, joista hän nyt kertoi. Pajalla pidempään olleiden vastaukset eivät kuitenkaan suuresti poikenneet muiden vastauksista, joten pajajakson kestolla ei näyttäisi olevan vaikutusta esimerkiksi siten, että positiiviset vaikutukset lisääntyisivät olennaisesti pajalla vietetyn ajan mukaan.

Lisäksi on huomioitava se, että kaikki tutkittavani olivat naisia. Nuorten väliinputoaminen on korostetusti nuorten miesten ongelma. Lisäksi naisilla on usein miehiä parempi koulutusmotivaatio ja myös paremmat sosiaaliset ja elämänhallinnan taidot. Miehiä leimaavat myös koulutuksen keskeyttäminen, huonommat elämäntavat ja viihtymättömyys koulussa. Toisaalta naiset kärsivät miehiä enemmän mielenterveysongelmista. (Rönkä 1999; ks. myös Polarisoituva nuoruus 2008.) Miesten mukana ololla olisi näin ollen voinut olla vaikutuksia tutkimukseni tuloksiin.

Tutkimukseni tarjoaa pohjaa jatkotutkimukselle. Mielenkiintoista olisi tutkia seuranta tutkimuksen avulla pidemmällä aikavälillä nuoria, jotka suorittavat starttipajakson. Nuoria voisi haastatella uudelleen esimerkiksi puoli vuotta ja vuosi jakson päättymisen jälkeen. Tutkimuksessa voitaisiin selvittää esimerkiksi, onko nuoren kehitys ollut pajan jälkeen toivotunlaista, onko nuori päässyt mukaan koulutukseen tai työelämään, vai jatkaako hän pajajakson jälkeenkin erilaisissa toimenpiteissä, vailla toivoa työllistymisestä tai koulupaikan saamisesta. Myös vertailututkimus eri paikkakuntien välillä esimerkiksi kyselytutkimuksena olisi mielenkiintoista toteuttaa, sillä eri paikkakunnilla starttipajojen toimintamuodot vaihtelevat. Onko muilla starttipajoilla yhtä positiivisia vaikutuksia nuorten elämänhallintaan kuin oman tutkimukseni perusteella voidaan päätellä? Usein tutkimuksissa keskitytään tutkimaan sitä, kuinka moni työllistyy työpajoilta. Koska starttipajoilta ei juuri työllistytä avoimille työmarkkinoille, vaan tärkeimmäksi tavoitteeksi nousee henkilökohtaisten valmiuksien kehittäminen, voi toiminnan perustelu olla haasteellista. Tärkeä tutkimuskohde voisikin olla, miten toimintaa voitaisiin paremmin arvioida ja pajan vaikutuksia kuvata. Starttipajoista on tehty erittäin vähän tutkimusta, joten sitä tarvittaisiinkin lisää.

Lähdeluettelo

Aaltojärvi, Pia & Paakkunainen, Kari (1995) Paja-arjen valot ja varjot: onko pajoilla tulevaisuutta? Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.) Nuori työtön – itkijä, katsoja vai ratkaisija? Nuorisotutkimus 2000, tutkimuksia 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 109–126.

Aaltojärvi, Pia (1995) Ajatuksia työpajaduunista – helsinkiläiset nuoret puhuvat. Teoksessa Aaltojärvi, Pia & Paakkunainen, Kari (toim.) Nuorten työpaja – sosiaalinen peli, palkkatyö vai varasto? Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 2/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 106–139.

Aho, Simo & Vehviläinen, Jukka (1997) Keppi ja porkkana. Tutkimus alle 20-vuotiaiden aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. ESR-julkaisut 3/07. Helsinki: Edita.

Antonovsky Aaron (1987) Unraveling the mystery of Health. How people manage to stay well. San Fransisco, CA: Jossey-Bass.

Bradley, Harriet & Hickman, Paul (2004) In and Out of Work? The Changing Fortunes of Young People in Contemporary Labour Markets. Teoksessa Roche, Jeremy & Tucker, Stanley & Thomson, Rachel & Flynn, Ronny (toim.) Youth in society. London: Sage. 120–130

Bäckman, Guy & Söderqwist, Stefan (1990) Elämönhallintakyky ja koettu terveys. Teoksessa Bäckman, Guy (toim.) Terveys ja elämönhallinta. V.1987 pilottitutkimuksen keskeisimpiä tuloksia. Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Socialpolitiska institutionen Ser. A: 317. Åbo Akademi. Åbo.

Ehkäisevää huumetyötä nuorten työpajoilla kehittävän hankkeen loppuraportti (2006) Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Eriksson, Päivi & Koistinen, Katri (2005) Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 4:2005. Kerava: Kuluttajatutkimuskeskus.

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 133–157.

Feldt, Taru & Mäkikangas, Anne & Piitulainen, Sari (2005) Persoonallisuuden riski- ja suojaavat tekijät työhyvinvoinnin näkökulmasta. Teoksessa Kinnunen, Ulla & Feldt, Taru & Mauno, Saija (toim.) Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 95–118.

Heikkilä, Matti & Keskitalo, Elsa (2002) Aktivointipolitiikka ja työvoima- ja sosiaalihuollon yhteistyö. Poliittikan muutos ja paikalliset käytännöt. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus: Aiheita 8/2002. Helsinki: Stakes.

Helsingin Sanomat 1.6.2008. Koulupudokkaiden synty on ehkäistävä ennakoita. Mielipide, kirjoittajana opetusministeri Sari Sarkomaa.

Helsingin Sanomat 12.3.2008. Opintojen keskeyttäminen yhä yleisintä ammattikoulussa.

Helsingin Sanomat 18.1.2008. Koulupudokkaiden määrä lisääntynyt.

Helve, Helena (1997) Nuorten elämäntilanne. Teoksessa Helve, Helena & Lähteenmaa, Jaana & Päiväranta, Tuija & Päälyssaho, Katja & Saarikoski, Helena & Virtanen, Petri (toim.) Nuorten elämänpolkuja loma-Suomessa. Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 3/97. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Hietaniemi, Eila (2004) Aktivointia – elämäntilannetta – sosiaalista pääomaa. Tutkimus ikääntyvien työttömien elämäntilannan tekijöistä ja syrjäytymistä torjuvien toimenpiteiden vaikutuksista. Työpoliittinen tutkimus 260. Helsinki: Työministeriö.

Hilpinen, Kari & Kokkonen, Kirsi (2005) Starttipaja – Kohtaamisen taito. Teoksessa Jukka Hassinen (toim.) Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä – näkökulmia 2000-luvun työpajojen palveluihin. Helsinki: Valtakunnallinen työpajajyhdistys ry. 67–88.

Hirsijärvi, Sinikka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hämäläinen, Kari (1999) Aktiivinen työvoimapolitiikka ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Sarja B; 151. Helsinki: ETLA.

Hämäläinen, Ulla (2002) Koulutuksesta työelämään. Nuorten työllistymiseen vaikuttavat tekijät. Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkimuksia 83. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.

Hämäläinen, Ulla (1998) Nuorisotyöttömyys. Teoksessa Pohjola, Matti (toim.) Suomalainen työttömyys. Helsinki: Taloustieto Oy. 179–218.

Indikaattoripankki SOTKANet. Sosiaali- ja terveystieteen tutkimus- ja kehittämiskeskus.
<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu> Viitattu 29.8.2008.

Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Järvikoski, Aila (1996) Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveystieteen katsauksia 13. Helsinki: Kansaneläkelaitos. 35–48.

Karjalainen, Pekka (1999) Nuorten työpaja – osallisuutta omaan elämään. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen raportteja ja selvityksiä 32/1999. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kataja-Aho, Tuija (2002) Työttömien elämänhallinta. Kyselytutkimus työttömien koherenssin tunteesta ja selviytymiskeinojen käytöstä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma.

KESU (2004) Koulutus ja tutkimus 2003–2008: kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepoliittikan osasto.

Kivistö, Heli (1995) Nuorten työpajatoimintaan osallistujat ja heidän toimintaansa vaikuttavat tekijät. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

Koho-Startti -projekti. Väli­raportti 2005–2006 (2006) Silta-Valmennusyhdistys. Julkaisematon raportti.

Koistinen, Pertti (1999) Työpolitiikan perusteet. Porvoo: WSOY

Komonen, Katja (2007) Työpajatoiminta nuorisotyön toimintamuotona. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 429–445.

Komonen, Katja (1999) Yksilöllinen valinta vai portti koulutukselliseen syrjäytymiseen? Ammattikouluopinnot keskeyttäneiden nuorten koulutuspolut. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Opetusministeriö, nuorisosiain neuvottelukunta. 117–127.

Kulttuuripajan internet-sivut <http://www.tampere.fi/nuoriso/kulttuuripaja/> Viitattu 16.10.2008

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. Hoitotiede 11 (1), 3–12.

Laakso, Kirsti (2002) Pajoilta tähyillään suuntaa. Sosiaaliturva 90 (12), 25.

Laakso, Kirsti (2000) Nuorten työpajat ja pajojen nuoret. Nuorten työpajatoiminta arvioinnin kohteena. Työpoliittinen aikakauskirja 43 (1), 45–52.

Laakso, Kirsti (1997) Nuorten työpajatoiminnan vaikutukset arvioitavina. Työelämä 8 (4), 9.

Laaksola, Hannu (2008) Kymppiluokat pudokkaiden avuksi. Opettaja 103 (35a), pääkirjoitus, 3.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 9–38.

Leino, Helena (2007) Yleinen ongelma, yksi tapaus. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 214–227.

Leinonen, Tuomas & Pekkala Terho (2001) Kannattaako työpajatoiminta? Tutkimus työpajojen taloudellisesta ja sosiaalisesta toiminnasta. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja 12/2001. Helsinki: Opetusministeriö.

Linnossuo, Outi (2004) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Arviointitutkimus työttömien nuorten palveluohjauksesta. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 61. Helsinki: Kela.

Malmberg-Heimonen, Ira (2003) Urbaanin nuoren työttömyys. Teoksessa Malmberg-Heimonen, Ira & Siurala, Lasse & Wrede-Jäntti, Matilda (toim.) Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003/2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 25 – 84.

Mononen, Arto (2005) Työ- ja toimintakyvyn arviointi työpajassa. Teoksessa Hassinen, Jukka (toim.) Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä – näkökulmia 2000-luvun työpajojen palveluihin. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. 42–66.

Muilu, Marja-Liisa (2001) Työttömien naisten elämänhallinta. Narratiivinen tutkielma ohjaavaan koulutukseen osallistuneista. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Murto, Pentti (1995) Syrjäytyjästä selviytyjäksi. Vammaisen nuoren koulutusuran tukeminen opetuksen, kuntoutuksen ja sosiaalityön moniammatillisena yhteistyönä. Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun selvityksiä ja puheenvuoroja 7. Jyväskylä: Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Nivala, Elina (2007) Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria- perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 73. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto. 93–131.

Nummenmaa, Anna-Raija & Puhakka, Helena & Ruponen, Ritva (1997) Elämän kulku ja sosiaalinen muutos. Työpoliittinen aikakauskirja 40 (1-2), 35–44.

Nuorisolaki 27.1.2006/72 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072> Viitattu 20.9.2008.

Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen. Nuorten työpajatyöryhmän esitys. (2004) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:37. Helsinki: Opetusministeriö.

Nurhonen Piia (2007) Jopolla kohti opintoja: opetusministeriö ajaa uutta toimintamallia ehkäisemään koulutuksesta putoamista. *Opettaja* 102 (3), 2–3.

Nyysölä, Kari & Pajala, Sasu (1999) Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Nätti, Jouko (1999) Nuoret ja työmarkkinoiden muutos. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.) *Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot*. Helsinki: Opetusministeriö, nuorisoasiain neuvottelukunta. 155–178.

Paakkunainen, Kari (1995) Nuorisopaja: tehdashallin hämärästä autonomiseen oppiin. Teoksessa Aaltojärvi, Pia & Paakkunainen, Kari (toim.) *Nuorten työpaja – sosiaalinen peli, palkkatyö vai varasto? Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 2/95*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 8–104.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusseuran Julkaisuja 18. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Pekkala, Terho (2005) Työ- ja yksilövalmennuksen perusteet – 2000-luvun työpajojen palvelut ja menetelmät. Helsinki: Valtakunnallinen työpajajyhdistys ry.

Peltonen, Raili (1994) Sosiaalinen tuki, elämänhallinta ja koettu terveys keski-ikäisillä naisilla. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 54. Socialpolitiska institutionen. Åbo Akademi: Åbo.

Peuhkuri, Timo (2007) Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus. 130–148.

Pietikäinen, Reetta (2005) Vaihtoehtoisia polkuja etsimässä – työpajanuorten orientaatiot. Teoksessa Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran Julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 219–253.

Pietilä, Anna-Maija (1994) Elämänhallinta ja terveys. Pitkittäistutkimus pohjoissuomalaisilla nuorilla miehillä. Acta Universitatis Ouluensis D medica 313. Oulun yliopisto. Oulu.

Pitkänen, Sari & Aho, Simo & Koponen, Hannu & Kylmäkoski, Merja & Nieminen, Jarmo & Virjo, Ilkka (2007) Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin. Nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista ja tuloksia selvittävä tutkimus. Työpoliittinen tutkimus 333. Helsinki: Työministeriö.

Pohjantammi, Ismo (2007) Ylisukupolvinen työttömyys nuorten työpajoilla. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 12. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tyopaja.pdf>
Viitattu 26.7.2008.

Pohjola, Matti (1998) Työttömyys suomalaisen yhteiskunnan ongelmana. Teoksessa Pohjola, Matti (toim.) Suomalainen työttömyys. Tampere: Taloustieto Oy. 1–20.

Polarisoituva nuoruus (2008) Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 84. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto.

Poutanen, Veli-Matti (2000) Elämänhallintaa ilman työtä. Tutkimus pitkäaikaistyöttömyyden seurauksista ja niiden hallinnasta Suomussalmella. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 84. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Raunio, Kyösti (1995) Sosiaalipolitiikan lähtökohdat. Helsinki: Gaudeamus.

Roos, J.P. (1987) Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Raitasalo, Raimo (1995) Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Riihinen, Olavi (1996a) Elämänhallinta-käsitteen erittelyä ja ongelmia. Teoksessa Raitasalo, Raimo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Helsinki: Kansaneläkelaitos. 16–34.

Riihinen, Olavi (1996b) Elämänhallinta Esitelmä Helsingin yliopiston Sosiaalipoliitikan laitoksen jatkokoulutusseminaarissa 9.10.1996.

Räsänen, Pekka (2005) Havaintojen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-kustannus. 85–102.

Rönkä, Anna (1999) Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen – ongelmien kasautumisen kolme väylää. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Opetusministeriö, nuorisosiain neuvottelukunta. 3–9.

Saarikoski, Helena (1997) Sisäisen elämänhallinnan rakentuminen ja ulkoiset realiteetit – 5 tapausta. Teoksessa Helve, Helena & Lähteenmaa, Jaana & Päivärinta, Tuija & Päällysaho, Katja & Saarikoski, Helena & Virtanen, Petri (toim.) Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa. Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 3/97. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. 56–113.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> Viitattu 11.4.2008.

Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2001) Tapaus ja tutkimus = Tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 158–169.

Santamäki-Vuori, Tuire (1996) Pitkäaikaistyöttömien työmarkkinakokemukset lamavuosina 1993–1994. Työpoliittinen tutkimus 131. Helsinki: Työministeriö.

Santamäki-Vuori, Tuire & Sauramo, Pekka (1995) Nuorten työttömyys Suomessa vuosina 1993–94. Työvoimapolitiittinen tutkimus 107. Helsinki: Työministeriö.

Santamäki-Vuori, Tuire ja Sauramo, Pekka (1993) Lama ja nuorisotyöttömyys. Työpoliittinen tutkimus nro 45. Helsinki: Työministeriö.

Sihto, Matti (2000) Työmarkkinoilta syrjäytyminen. Työpoliittinen aikakauskirja 43 (1), 5–11.

Sihto, Matti (1994) Aktiivinen työvoimapolitiikka. Kehitys Rehn – Meidnerin mallista OECD:n strategiaksi. Tampere: Tampere University Press.

Silta-Valmennusyhdistys ry:n vuosikertomus 2007

<http://www.siltavalmennus.fi/images/esitteet/silta-vuosikirja-2007-web.pdf> Viitattu 22.9.2008.

Siurala, Lasse (2003) Nuorisotyöttömyys käsitteenä – Eurooppalaista vertailua. Teoksessa Malmberg-Heimonen, Ira & Siurala, Lasse & Wrede-Jäntti, Matilda (toim.) Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003/2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 11–24.

Siurala, Lasse (1994) Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994/3. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Siurala, Lasse (1991) Nuorten muuttuva suhde työhön, koulunkäyntiin ja kulutukseen. Teoksessa Lähteenmaa, Jaana & Siurala, Lasse (toim.) Nuoret ja muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia 177. Helsinki: Tilastokeskus. 75–82.

Soini, Tiina (1997) Muutoksen edellytykset: - nuorten työpajojen mahdollisuuksien tarkastelua oppimisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Strandell, Harriet & Julkunen, Ise & Lamminen, Katri (2002) 'Ku ois vaan sellane normaali elämä' – elämäkulkua marginaalista katsoen. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 111–124.

Söderlund, Terja (1995) Tauko tilapäisyyteen: työllistettyjen nuorten käsityksiä pajatyöstä. Teoksessa Nuori työtön: itkijä, katsoja vai ratkaisija? Paakkunainen, Kari (toim.) Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Tilastokeskus, internet-sivut 2008

- a) http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/Tym/tyti/tyti_fi.asp Viitattu 25.9.2008.
- b) http://www.tilastokeskus.fi/ajk/tiedotteet/v2008/tiedote_027_2008-10-21.html Viitattu 23.10.2008.

Toikko, Timo (2002) Marginaalit ja sosiokulttuurisen työn mahdollisuudet. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 272–288.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä – näkökulmia 2000-luvun työpajojen palveluihin. (2005) Jukka Hassinen (toim.) Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

Työllistymispolkuja syrjäytyville. Arviointiraportti Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tavoite 3 -ohjelman toimenpidekokonaisuudesta ”Yksilölliset palvelukokonaisuudet syrjäytyville” (1997) Vähätalo, Kari & Pättikangas, Mervi & Valjakka, Sari & Mannila, Simo & Jaakkola, Magdalena & Trapnowski, Mika (toim.) ESR-julkaisut 11/1997. Helsinki: ESR.

Työllisyyskatsaus 8/2008

http://www.tem.fi/index.phtml?C=91472&product_id=78&s=2613 Viitattu 24.9.2008.

Vehviläinen, Jukka (2004) Keppi, porkkana ja kompassi – Mikä nuoria liikuttaa? Teoksessa Hassinen, Jukka & Marniemi, Janne (toim.) Oppiva koulu – Pajakoulut muutoksen tekijöinä. Balanssi Akatemian julkaisusarjan neljäs julkaisu. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. 42–66.

Vehviläinen, Jukka (2000) Ammattipajan kautta tutkintoon? Ammatillisten oppilaitosten innovatiiviset työpajat -ESR-projekti. Opetushallituksen moniste 8/2000. Helsinki: Opetushallitus.

Vehviläinen, Jukka (1999) Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. ESR-julkaisut 49/99. Helsinki: Edita.

Virkkula, Janne (2008) Nuoria ei saa jättää tyhjän päälle. Helsingin sanomat 31.8.2008 pääkirjoitus.

Virtanen, Heini (2006) Pitkäaikaissairaiden ikäihmisten minäkäsitys ja elämänhallinta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma.

Virtanen, Petri (1998) Innovatiiviset työpajat. ESR-julkaisut 14/98. Helsinki: ESR.

Vähätalo, Kari (1998) Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

Vähätalo, Kari (1996) Pitkäaikaistyöttömät ja lamasta selviytyminen. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien työmarkkina-aseman ja sosiaalisen huono-osaisuuden muotoutumisesta vuosina 1993–1994. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 132. Helsinki: Työministeriö.

www.legioonateatteri.fi Legioonateatterin internet-sivut. Viitattu 16.10.2008.

www.mol.fi Työvoimatoimiston internet-sivut. Viitattu 1.9.2008.

www.siltavalmennus.fi Silta-Valmennusyhdistys Ry:n internet-sivut. Viitattu 9.7.2008.

www.stat.fi

http://www.stat.fi/til/tyti/2008/08/tyti_2008_08_2008-09-23_tie_001_fi.html Viitattu 24.9.2008.

www.valtakunnallinentyöpajayhdistys.fi Valtakunnallisen työpajayhdistyksen internet-sivut. Viitattu 7.10.2008.

Ylinampa, Minna (2005) Kuntouttava, valmentava ja työllistävä työvalmennus. Teoksessa Jukka Hassinen (toim.) Työ- ja yksilövalmennuksen käytäntöjä – näkökulmia työpajojen palveluihin. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. 19–40.

Muut lähteet

Järvelä, Sampo (2008) Henkilökohtainen tiedonanto. Tampereen Silta-Valmennusyhdistyksen toiminnanjohtaja.

LIITE 1 Elämänhallinnan taulukko

Ennen pajajaksoa/
Pajajakson jälkeen

Elämänhallinta vahva

Elämänhallinta heikko

10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
Uskon vahvasti että pystyn vaikuttamaan omaan elämääni. Jos vain lujasti yritän niin saan sen mitä haluankin. En ole sattuman, olosuhteiden tai ympäristön armoilla.	Voin monin tavoin vaikuttaa siihen mitä elämässäni tapahtuu. Voin voittaa vaikeitakin esteitä tekemällä parhaani.	En ole kuin lastu laineilla, vaan pystyn tekemään itsenäisiä valintoja ja ratkaisuja.	Usko kykyyni hallita elämääni on melko vahva. Ihminen pystyy vaikuttamaan kohtaloonsa.	Suhtaudun luottavaisesti vaikutusmahdollisuksiini, vaikka joissain asioissa hallinnan rajat ovat merkittäviä ja todellisia.	Mahdollisuuteni vaikuttaa asioihin ovat rajallisia. Toisaalta hallitsen elämääni, toisaalta olen ympäristön ja olosuhteiden armoilla.	Kun arvioin vaikutusmahdollisuuksiani omaan elämääni, kallistun siihen, että mahdollisuuteni ovat enemmän huonoja kuin hyviä. Voin vaikuttaa joihinkin asioihin, mutta ympäristön ja olosuhteiden vaikutus on suurempi.	Arvioin varauksellisesti mahdollisuuksiani hallita omaa elämääni ja kykyäni vaikuttaa siihen mitä minulle tapahtuu. Olen enimmäkseen muiden ihmisten ja olosuhteiden armoilla.	Mahdollisuuteni ja kykyäni vaikuttaa elämääni ovat rajalliset. En voi paljoakaan vaikuttaa siihen mitä minulle tapahtuu.	Tunnen itseni avuttomaksi tapahtumien keskellä. Asiat ja olosuhteet vievät mukanaan. Valintani tuntuvat kovin vähäpätöisiltä.	Minulla on vahva tunne siitä, että olen kuin lastu laineilla. Päätökseni ovat näennäisiä. Kaikki mitä minulle tapahtuu, riippuu olosuhteista ja ympäristötekijöistä. En pysty vaikuttamaan enkä tunne hallitsevani elämääni.

LIITE 2 Haastattelurungot

Ensimmäinen haastattelukierros

1. Tilanne ennen pajaa

- Ikä
- Aiempi koulutus ja työkokemus, mahdolliset työttömyysjaksot
- Miten kuvailisit elämääsi ennen starttipajalle tuloa?
- Miksi sinut ohjattiin pajalle ja kuka ohjasi?
- Millaisia odotuksia sinulla on pajatoiminnan suhteen?

2. Paja

- Mitä mieltä olet pajatoiminnasta verrattuna työssä tai koulussa käyntiin?
- Miltä pajalla työskentely on tähän mennessä tuntunut? Onko tekeminen ollut mielekästä ja oletko viihtynyt pajalla?
- Onko paja vastannut tähän asti niitä odotuksia joita sinulla oli pajatoiminnan suhteen?
- Millaisen vaikutelman olet saanut pajan ohjaajista? Tuntuuko että sinua kuunnellaan? Saatko ongelmiasi apua pajan ohjaajilta?
- Miten tulet toimeen pajan muiden nuorten kanssa?
- Mihän mielestäsi tällaista pajaa tarvitaan? Kenelle se on sopiva? Tuntuuko tällä hetkellä että paikka on sopiva sinulle?
- Mitä luulet mitä tekisit nyt jos et olisi pajalla?
- Mikä merkitys pajalla sinulle on?

3. Minä itse

- Asumistilanne
- Miten tulet taloudellisesti toimeen? Mitä tukia saat?
- Millaiset suhteet sinulla on perheeseesi?
- Miten vietät vapaa-aikasi?
- Miten kuvailisit itseäsi ihmisenä? Mitä vahvuuksia/ heikkouksia sinulla on?
- Mitkä ovat elämässäsi sinulle tärkeitä asioita?
- Kuinka onnellinen olet omasta mielestäsi asteikolla 1-5? 5 = erittäin onnellinen.
- Kuinka tyytyväinen olet elämääsi tällä hetkellä asteikolla 1-5? 5 = täysin tyytyväinen
- Elämänhallinnan asteikko

4. Tulevaisuus

- Onko sinulla tavoitteita tulevaisuudelle ja mitä odotat tulevaisuudelta?

- Mitä haluaisit tehdä pajan jälkeen?
- Missä näet itsesi vuoden päästä?

Toinen haastattelukierros

1. Paja

- Mitä olit mieltä pajajaksostasi? Oliko se mielestäsi onnistunut/ epäonnistunut? Miksi?
- Mistä pidit pajalla/ mistä et?
- Mikä pajassa on hyvää/ huonoa? Mikä pajalla toimii/ ei toimi?
- Mitä paja antoi sinulle?
- Mitä hyötyä koit saavasi pajajaksosta?
- Oliko pajasta apua oman elämän kuntoon saamisessa tai uuden suunnan löytämisessä?
- Onko pajalla olo parantanut arjen hallinnan taitojasi?
- Oliko jakso sopivan pituinen?
- Miten koit kahdenkeskiset keskustelut pajan ohjaajien kanssa?
- Mitä luulet mitä olisit tehnyt tämän ajan jos et olisi ollut starttipajalla?
- Kenelle suosittelisit pajaa?
- Onko sinulla pajatoimintaa koskevia parannusehdotuksia?
- Miten tulitte ryhmänä toimeen? Vertaistuen merkitys?

2. Minä itse

- Miten kuvailisit itseäsi ihmisenä? Kuvaile luonteenpiirteitäsi. Mitä vahvuuksia heikkouksia sinulla on? Selvisivätkö nämä piirteet sinulle pajajakson aikana vai tiesitkö niistä jo ennen pajaa?
- Kirjoititko luovuspäiväkirjaa?
- Mitkä ovat elämässäsi tärkeitä asioita?
- Onko itsetuntosi on vahvistunut pajajakson aikana? Miten se näkyy?
- Elämäntilanteen taulukko
- Saitko välineitä oman elämän hallintaan pajalta? Millaisia?
- Millaisia vaikutuksia pajalla on ollut elämääsi?
- Kuinka onnellinen olet omasta mielestäsi asteikolla 1-5? 5 = erittäin onnellinen
- Kuinka tyytyväinen olet elämääsi tällä hetkellä asteikolla 1-5? 5 = täysin tyytyväinen
- Tuntuuko että pajan jälkeen on luottavainen olo omiin kykyihin?

3. Työttömyys ja kotona olo

- Miten koit työttömänä/ sairaana/ kotona lapsen kanssa olemisen?
- Hankitko itse ulkopuolisten tukea?

- Miten läheisesi suhtautuivat työttömyyteesi?
- Tunsitko että työttömänä olisit jotenkin epäonnistunut?
- Pelkäätkö jääväsi syrjään koulutuksesta tai työelämästä? Pelkäätkö uutta työttömyysjaksoa?

4. Jatkosuunnitelmat

- Millaiset tunnelmat nyt kun pajajakso päättyy? Lähdetkö pajalta luottavaisin mielin? Miten suhtaudut tulevaan?
- Mitkä ovat tämänhetkiset jatkosuunnitelmasi? Mitä teet pajajakson päätyttyä?
- Ovatko omat tulevaisuudensuunnitelmasi selkiytyneet tai muuttuneet pajajakson aikana?
- Millainen on tällä hetkellä motivaatiosi jatkoon: esim. työnhaku, koulutuksen alkaminen?
- Missä näet itsesi vuoden päästä?
- Unelma-ammattisi?